

شیعہ پڑندنہ

Ketabton.com

لیکوال: نصیر احمد "ستانکزی"

۱۴۰۳ھ ش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب نوم: شيعه پېژندنه

ليکوال: نصير احمد عاصم "ستانکزی"

کمپوزر: په خپله ليکوال

د چاپ شمير:

د چاپ کال: ۱۴۰۳ هـ ش

برېښنالیک: Nasirahmadstanikzai2019@gmail.com

شماره: 0782271992-0765100136

فهریست

- ۱..... سریزه.
- ۲..... شیعه لغوي مانا.
- ۲..... شیعه په اصطلاح کي.
- ۳..... د شیعه گانو ظهور او پیدایښت.
- ۴..... د حضرت علي چوپتیا.
- ۴..... د شیعه گانو ډلي.
- ۵..... امامیه.
- ۵..... د جعفریه انشعابي ډلي.
- ۶..... زیدیه.
- ۷..... اسماعیلیه.
- ۸..... کیسانیه.
- ۹..... د شیعه گانو امامان.
- ۹..... د امامانو لنډه پېژندنه.
- ۱۳..... د امام د اثبات دلائل.
- ۱۵..... شیعه گان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وخت کي.
- ۱۵..... د شیعه گانو استقامت.
- ۱۶..... د شیعه گانو حکومتونه.
- ۱۷..... د اهل سنت او اهل تشیع توپیر په څو کړنو کي.
- ۱۸..... د شیعه گانو تعداد.
- ۱۸..... شیعه گانو ته ولي روافض وايي.
- ۱۹..... د شیعه گانو اخترونه.
- ۱۹..... د غدیر اختر.
- ۲۰..... د جمعي اختر.
- ۲۰..... فقه او شیعه.
- ۲۱..... د شیعه گانو مذهبي ځایونه.
- ۲۱..... عربستان.

عراق..... ۲۲

ایران..... ۲۳

د شیعه گانو د مذهب اصول – اصلي صول

۱. توحید..... ۲۴

۲. نبوت..... ۲۵

۳. معاد او قیامت..... ۲۶

۴. امامت..... ۲۶

۵. عدل..... ۲۶

فرعي حکام

۶. عصمت..... ۲۶

۷. علم غیب..... ۲۷

۸. ولایت..... ۳۲

۹. مهدویت..... ۳۴

د امام مهدی صاحب ظهور څه وخت او چیرته کیږی..... ۳۴

۱۰. غیبت..... ۴۲

۱۱. انتظار..... ۴۴

۱۲. رجعت..... ۴۵

۱۳. بداء..... ۴۹

دوهم فروع – عبادي احکام

۱، لمونځ، ۲، روژه، ۳، زکات، ۴، جهاد، ۵، حج او خمس..... ۵۳

غیر عبادي احکام

۷. امر بالمعروف، نهی له منکر..... ۵۷

۹. تولی او تبری..... ۵۹

دریم اخلاقي - فضایل

۱. کظم غیظ..... ۶۰

۲. سخاوت..... ۶۲

۳. توکل..... ۶۲

رزایل

۴. تکبر..... ۶۴
۵. ریا..... ۶۶
۶. حسد..... ۶۹
۷. چغلي..... ۷۴
- په ملائکو د شيعه گانو ايمان..... ۷۴
- زيارت او شيعه گان..... ۷۵
- تقيه..... ۷۶
- قمه زني..... ۸۶
- سینه زني..... ۸۶
- د شيعه گانو مهمې پيښې او ورځې..... ۸۷
- د محرم ویر..... ۸۷
- د فاطمې ورځې..... ۸۸
- اربعين..... ۸۸
- تاسو عا..... ۸۹
- عاشورا..... ۸۹
- د مباھلي آيت..... ۹۰
- عيدالزھراء(د زھراء اختر)..... ۹۲
- د شعبان نيمايي (نيمه شعبان)..... ۹۳
- د حسيني ماشومانو راټوليدنه..... ۹۳
- افغانستان ته د شيعه مذهب راتگ..... ۹۳
- په افغانستان کې شيعه مذهب:..... ۹۵

سريزه

الحمد لله رب العالمين، و الصلاة و السلام على إمام الهداة المرسلين، و على آله و أصحابه الذين أناروا الدنيا بنور الدين، و على من تبعهم بإحسان و نشر الهدى إلى يوم الدين اجمعين.

د اسلام له پيل راهيسي بيا د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له رحلت وروسته د اسلام زياتو دښمنانو غوښتل چې ياد دين بدنم او تخريبي کړني ورکي رامنځته کړي، خو د الله جل جلاله په فضل او مهرباني سره دا مبارک دين نه يواځې دا چې بدنم او ضعيفه شو بلکې نور هم غښتلی او مخ پر ودې روان شو. خو لږ شاتنه د مسلمانانو بې غوري او بې اتفاقي د دې لامل شوه چې مسلمانان په ډلو سره وپاشل شول. د اختلافونو په پيل کې د مسلمانانو ترمنځ اختلاف دومره نه و لکه چې نن کومې مرتبې او پايلې ته رسېدلی ده لکه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له وفات څخه وروسته د خلافت او امامت پر سر چې د حضرت ابوبکر صديق او حضرت علي رضي الله عنهما د پلويانو ترمنځ کوم اختلافات پيداشول په دومره کچه نه و چې يو په بل د کفر ټاپي ولکوي، خو نن چې مونږ او تاسو گورو نه يواځې دا چې يو په بل تکفير ټاپي لکوو بلکې يو د بل وينو او سرونو ته هم ناست يو. دا چې دومره اختلافات د کومو لورو او څنگه پيداشو په دې نيمگړي کتاب کې به يې وپيژنو.

لومړی د الله جل جلاله څخه شکر اداء کوم، چې ماته يې د دې توفيق راکړ، تر څو د نورو ليکوالانو په څېر د مطالعې خوښونکو د معلوماتو د ډيريډو او لا غښتلتيا لپاره يو څه را ټول او يو اثر ترې جوړ کړم. دا چې زموږ او ستاسو په مورنۍ ژبه پښتو کې نسبت نورو ژبو ته هر ډول په ځانگړي توگه معلوماتي کتابونو په کمه اندازه پيدا کيږي، نو پر موږ ټولو خصوصاً د ادب لارويانو ته لازمي ده چې خپلې ژبې ته د خدمت په موخه او د لا پياوړتيا لپاره هلې ځلې وکړو، يو خو به مو معلومات زيات شي او له بله پلوه به مو خپلې ژبې ته يو څه کړي وي. نو په دې اساس ما هم وغوښتل چې د (شيعه پيژندنه) په نامه يو اثر چمتو کړم او تر تاسو يې در ورسوم.

د دې کتاب د چمتو کولو لپاره مې له مختلفو کتابونو، مقالو او انټرنېټي سايټونو څخه استفاده کړې ده. په دې اثر کې د قرآن عربي متن او پښتو ژباړه د خپل هېواد د نامتو عالم قيام کشاف چې د کابلي تفسير په نامه يادېږي را اخيستل شوي ده.

دا چې دا زما لومړی اثر ده، کيدای شي يو څه کمۍ او زياتۍ پکې شوي وي. لومړی د الله جل جلاله بښنه او مغفرت راته وکړي بيا تاسو. ان شاء الله زه به نور هم تر ډيره بريده هڅه او کوښښ وکړم چې ستاسو (مطالعي خوښونکو) ته په دې شان نور کتابونه ترتيب او تاليف کړم. ما ته دې هم الله جل جلاله توفيق راکړي چې په دې ډگر کې نور هم پر مخ ولاړ شم.

په درنښت

نصير احمد "ستانکزی"

شیعه لغوي مانا

شیعه په لغت کې دوو معناو ته کارول کېږي، لومړی پر یوو مطلب د څو نفرو توافق او همغږي او دوهم پیروي کول د یو شخص یا ډلې د بل شخص یا ډلې څخه. په عربي ژبه کې یو، دوه یا ډیرو پیروانو او تابعدارانو ته وايي په قرانکریم کې دا لفظ څو واري د دغه معناو لپاره کارول شوی ده. وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَةِ هَذَا وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ. [سورت القصص ۱۵ آیت]

ژباړه: یوه ورځ موسی علیه السلام د مصر ښارته په داسې وخت کې داخل شو چې د ښار خلک په غفلت کې وو (د غرمې په خوب ویده وو). هلته هغه د دوو تنو جنگ ولېد. دا یو د هغه د خپل قوم څخه ؤ او دا بل (قبطي) د هغه د دښمن په قوم پوري مربوط ؤ.

شیعه په اصطلاح کې

شیعه د مسلمانانو هغې ډلې ته وايي چې په خلافت او امامت د علي رضي الله عنه ايمان لري. د یوشیعه عالم په وینا د شیعه لفظ سره که (الف، لام) یعني الشیعه وویل شو د حضرت علي رضي الله عنه پیروانو یا هغه چاته ویل کېږي چې وروسته له پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه د حضرت علي رضي الله عنه په امامت او ولایت ايمان ولري. یا شیعه هغه چاته وايي چې د اهل بیت سره مینه لري او حضرت علي رضي الله عنه له حضرت ابوبکر صدیق، عمر او عثمان رضي الله عنهما څخه مقدم او غوره ګڼي.

د شیعه ګانو په وینا د حضرت علي رضي الله عنه پیروانو ته د شیعه لفظ د لومړي ځل لپاره رسول الله صلی الله علیه وسلم وکارو، دوی وايي چې سیوطي له جابر بن عبدالله انصاري، ابن عباس او علي رضي الله عنه څخه روایت کړی ده، چې رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه آیت (إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ. [سورت البینه: ۷])

ژباړه: کومو خلکو چې ايمان راوړی او ښه عملونه یې کړي دي، هغوی په رښتیا سره تر ټولو خلکو ډېر غوره دي.

په تفسیر کې حضرت علي رضي الله عنه ته په اشارې سره وویل: ته او ستا پلویان (شیعه گان) به د قیامت په ورځ له ریښتینو خلکو څخه یاست.

د شیعه گانو ظهور او پیدایښت

د مسلمانانو ترمنځ چې کوم اختلافات پیدا شول د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وخت کې نه و، د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته داسې اختلافات د مسلمانو ترمنځ را پیداشو چې مسلمانان یې په څو ډلو وویشل. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته یو لوی اختلاف د خلافت او امامت پر سر و.

یو ډله په دې عقیده وه چې امامت د نبوت په څېر یو الهي مقام او منصب ده، د امام شرایط دا ده چې له گناه څخه معصوم او پاک دي او له الله جل جلاله څخه پرته بل څوک پر دغه صفت نه پوهیږي. د امام د ټاکلو لار الهي نص ده چې په قرآن او نبوي احادیثو کې شوی ده. د دغو نصوصو په اساس حضرت علي رضي الله عنه د رسول الله ځایناستی ټاکل شوی ده. حضرت علي رضي الله عنه او یوه ډله مشران صحابه چې د انصارو او مهاجرینو څخه و د دغې نظريې پلویان و، شیعه گان د همدغې ډلې پیروان دي.

بله ډله چې په سر کې یې حضرت ابوبکر صدیق او عمر رضي الله عنهما و په دې عقیده و چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خپل ځایناستی نه ده ټاکلی، دا کار یې خپله مسلمانانو ته پرېښی ده، د انصارو او مهاجرو یوه ډله په سقیفه بني ساعده کې سره راټول شوي و، تر څو د رسول الله صلی الله علیه وسلم ځایناستی یا خلیفه وټاکي په اخر کې حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه د مسلمانو خلیفه وټاکل شو.

د حضرت علي رضي الله عنه چوپتیا

شیعه گان وایي چې په هغه وخت کې د نړۍ سیاسي او اجتماعي وضعیت په داسې شکل و چې حضرت علي رضي الله عنه او پیروانو یې د خپلې عقیدې بنودلو او عملي کولو لپاره په خصمانه اقداماتو لاس پورې کوو، خو د اسلام موجودیت ته د خارجي دښمنانو (د ایران او روم امپراطورۍ) او

داخلي دښمنانو(منافقينو) له لوري ورته خطر متوجي و. نه يې غوښتل چې اسلام ته صدمه ورسيري. حضرت علي رضي الله عنه له صبر څخه کار اخيسته خو په مناسب وخت او موقع کې د دوی په وينا دغه ناوړه عمل بيانوو، نه يې غوښتل چې په خپلو منځو کې سره دښمني وکړي خو د اسلامي ټولنې په مخته تګ، هدايت او د اسلام دين په خپرولو کې يې زيات کوښښ کوو.

د شيعه گانو ډلې

د شيعه گانو په مذهب کې ډيرې ډلې راغلې دي، چې عبارت دي له دولس امامه، زيديه، اسماعيله، كيسانيه، غاليان او واقيفه. بيا په دې کې ځينې ډلې په مختلفو فرقو ویشل شوي دي. لکه د زیدیه ډله چې په لسو فرقو همداسان کيسانيه چې په څلور فرقو (شاخو) ویشل شوې ده. بايد وويل شي چې ډيرې ډلې يې منقرض شوي دي، بحث پرې کول گټه نلري، اوس مهال چې کومې ډلې موجودې دي عبارت دي له دولس امامه، زیدیه، اسماعيله چې هر يوه به يې تر بحث لاندې ونيسو.

لومړۍ: دولس امامه يا جعفریه

دولس اماميه ډله چې (اثنا عشره) ورته وايي، يوه له لويو ډلو د شيعه مذهب څخه دی. دغه ډله د شيعه گانو پنځه اتيا سلنه تقريباً يوسلو پنځوس ميليونه جمعيت تشکيلوي د دغې ډلې په وينا وروسته له وفات د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه دولس امامه چې لومړی يې حضرت علي رضي الله عنه او وروستی يې حجت بن الحسن (امام مهدي) دی چې تر اوسه ژوندی ده او غيب ده، او د حضرت عیسی عليه السلام د راڅرگندتيا سره هم محاله را څرگنديږي په دنيا کې به عدالت روالي او دجال به له مينځه څخه وړي. دوی په دې باور دي چې دولس امامه د رسول الله صلی الله عليه وسلم سياسي او معنوي ځايناسي دي، امامان نه يواځې په اسلامي امت په عدالت سره حکومت کوي، بلکې په دې قادر دي چې د شريعت حفظ او تفسير وکړي او د قرآن په باطني مانا هم پوهيږي، د دغې ډلې په وينا امامان معصوم دي. دغه ډله په رجعت او بداء خاصه عقیده او باور لري. دوی وايي چې کله امام مهدي را څرگند شي ځينې مړي به بيرته (جعت) وکړي يعني را ژوندي به شي او دغه را ژوندي شوي انسانان د شيعه گانو دوستان او د اهل بيت دوښمنان دواړه وي تر څو په دې دنيا کې هم د خپل کړي عمل سزا وويني. او بداء دې ته وايي چې الله جل جلاله د مصلحت په خاطر هغه امر ته چې پيغمبر او امام ته يې کړی تغير ورکوي او پر ځای يې د بل څه امر ورته کوي.

د دې ډلې لوی محققان او عالمان: شیخ مفید ۳۳۸-۴۱۳ ق، شیخ طوسی ۳۸۵-۴۶۰ ق، خواجه نصیرالدین طوسی ۵۹۷-۶۷۲ ق، علامه حلی ۶۴۸-۷۲۶.

د ایران شیعہ ګان چې نوي په سلو کې د دغه هېواد جمعیت تشکیلوي د دغې ډلې لارویان دي او رسمي مذهب یې همدا اثني عشره ده. همدارنګه په عراق او آذربایجان کې هم شته. په بحرین، لبنان، هند، پاکستان، افغانستان سعودي عربستان، بنگلادش، کویت، عمان، امارات، قطر، نیجریه، چاد او تانزانیا هیوادونو کې اقلیت مذهب دی.

د جعفریه لفظ د شپږم امام جعفر (امام صادق) نه تر دولسم امام پیروانو ته کارول کیږي. دا ځکه چې له امام جعفر څخه د شیعہ فقهي زیات مسائل روایت شوي دي نو په دې وجه شیعہ فقهي ته جعفري فقه او شیعہ مذهب ته جعفري مذهب وایي.

د جعفریه انشعابي ډلې

واقفه: د غالیانو یوه ډله چې د عبدالرحمن بن محمد چې د شیعہ مذهب متکلم ؤو پیروان ؤ، په دې عقیده دي چې امام جعفر (صادق) نه ده شهید شوی بلکې غایب شوی او بیرته را څرګندیږي.

بله ډله چې بهر د داودیه له شاخو څخه وه، د اسماعیلیانو څخه جلا او اهل سنت ته اوبنتي وه، په نهمه پیړۍ کې په دې ډلې کې یو کس چې د شیراز اوسېدونکی ؤ نوم یې جعفر ؤ په دې وجه ورته جعفریه وایي.

دوهمه: زیدیه ډوله

دغه ډله د زید چې د امام سجاد زوی ته منسوبه ده. د دوی په عقیده یواځې حضرت علي، حسن او حسین رضي الله عنهما د امامت لپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لوري غوره شوي دي. له دغو دریو امامانو پرته که د بي بي فاطمې رضي الله عنها له اولادې څخه څوک عالم، زاهد او سخاوتمند ؤ او قیام یې وکړ امام ده. په زیدیه ډله کې ځینې یې د حضرت ابوبکر او حضرت عمر رضي الله عنهما خلافت قبلوي او ځینې ورسره مخالف دي.

د یمن زیدیان هغه څوک دي چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما خلافت او امامت مني. جارودیه، صالحیه او سلیمانیه دغه درې فرقې د زیدیه ډلې مهمې او اصلي فرقې دي. د (المَلَل والنَحَل) کتاب لیکونکي شهرستاني په خبره زیدیان په کلام کې له معتزله په فقه کې د حنفي مذهب او له څلور وارو اهل سنت مذاهبو څخه متاثره دي. د یمن هېواد د شل میلیونو نفوس څخه پنځه دیرش نه تر څلوینست سلنه پورې زیدیان تشکیلوي.

دریمه : اسماعیلیه

دې ډلې ته شپږ امامه، قرامطه، سبعية، باطنیه هم وایي.

اسماعیلیان هغه څوک دي چې تر امام صادق پورې امامان ورته د منلو دي وروسته له صادق د هغه مشر زوی اسماعیل د امام په توګه مني، دوی د امامیه ډلې له امام صادق څخه وروسته نور امامان نه مني، وروسته له امام صادق څخه د ده مشر زوی اسماعیل او محمد چې د اسماعیل زوی ده د امام په توګه مني او وایي چې همدغه (محمد) امام مهدي ده.

دغه ډله د اسماعیل څخه وروسته په نورو امامانو کې په یو نظر نه دي ځینو چې واقیفه یا خالص اسماعیله ورته وایي ویلي چې خپله اسماعیل مړ شوی نه ده بلکې غیب شوی ده، تر هغه نه مړ کیږي چې د ځمکې حاکم نشي. بله ډله چې قرامطه ورته وایي د اسماعیل په مرک قایل دي وایي: امامت د اسماعیل حق ؤ د هغه له مرک څخه د هغه زوی محمد ته انتقال شو. یو بله ډله چې مبارکیه ورته وایي محمد بن اسماعیل امام مهدي بولي، دوی وایي د امامانو لړۍ نه ده دریدلې بلکې تر ننه جاري ده.

شیخ مفید چې د امامیه ډلې مخکښ عالم ده وایي: اسماعیل د امام صادق مشر زوی ؤ، امام صادق له هغه سره زیاته مینه درلوده، اسماعیل کله چې پلار یې ژوندی ؤ، په عریض (مدینې ته نږدې یو دره ده) وفات شو، خلکو یې جنازه امام صادق ته چې په مدینه کې ؤ راوړه او په بقیع حضره (هدیره) کې خاور ته وسپارو.

امام صادق د خپل زوی په مرگ ډیر غمجن ؤ، روایت دی چې په لوڅو پښو د خپل زوی تابوت پسې روان ؤ، په څو ځایو کې د ده په امر تابوت له اوږو بڼکته شو، او په هر ځل امام صادق د ده مخ لوڅو او هغو خلکو ته چې د ده د امامت او ځایناستي گمان یې درلود وښایي چې د اسماعیل مرگ یقیني ده او د ده د ژوندي پاتې کیدو شک ترې لرې شي، په دې سره ډیر کسان د اسماعیل له امامت څخه تېر شول او په کمه اندازه کسان چې نه د امام صادق خپلوان اونه د خبرو یې راویان ؤ په دې باور ؤ چې اسماعیل ژوندی ده او وروسته له خپل پلار څخه امام ده.

د امامیه ډلې په اند چې قرامطه ډلې امام له نوي شریعت او رسالت سره معرفي کوو او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم شریعت یې منسوخ کړی وو د دوی په اند دا یوه سیاسي ډله وه نه مذهبي.

د اسماعیلیه ډلې لومړي حکومت په ۲۹۷ قمري کال کې جوړ چې فاطمیون نومېده، خو په ۵۶۷ قمري کال کې د صلاح الدین ایوبي لخوا ړنگ شو.

اوس مهال دغه ډله په دوو آغاجانیه او بُهرطیه طایفو ویشل شوې ده.

اسماعیلیان په ظاهره (ښکاره) ډول په شریعت باندې تمسک صحیح نه بولي. د جنت او دوزخ په جسماني شتوالي ایمان نه لري او د ارواحو په پیل او پای ایمان لري. د امامیه په څېر په لمونځ روژې، او خمس باور لري، د اوو آسمانونو او ځمکو شتون اوو امامانو ته اشاره ده. د شریعت د باطن گرایي په اساس اسماعیلیان وایي چې عیسی علیه السلام د یوسف نجار زوی ؤ او د قران دا خبره چې عیسی علیه السلام پلار نه درلود په دې مانا ده چې معلم یې نه درلود. له قیامت څخه مانا د خپل وخت د غیب امام قائمیدل دي.

څلورمه: کیسانیه

دا ډله د محمدحنفیه پیروان دي چې د امام حسن او حسین ناسکه ورور د بي بي فاطمي رضي الله عنها زوی ؤ هغه خپله ځان امام نه بولو خو پلویانو یې

وروسته له مرکه افسانه جوړه کړه، هغه يې غايب او امام مهدي ترې جوړ
چې يوه ورځ به را څرگنديږي.

د شيعه گانو امامان

د شيعه گانو د هغو امامانو نومونه او خصوصيات چې په احاديثو کې راغلي
دي، عبارت دي له:

- ۱- حضرت علي بن ابي طالب رضي الله عنه
- ۲- حضرت حسن بن علي رضي الله عنه
- ۳- حضرت حسين بن علي رضي الله عنه
- ۴- علي بن حسين (امام سجاد)
- ۵- محمد بن علي (امام باقر)
- ۶- جعفر بن محمد (امام صادق)
- ۷- موسی بن جعفر (امام کاظم)
- ۸- علي بن موسی (امام رضا)
- ۹- محمد بن علي (امام جواد)
- ۱۰- علي بن محمد (امام هادی)
- ۱۱- حسن بن علي (امام عسکری)
- ۱۲- حجت بن الحسن (امام مهدي)

د شيعه گانو د دولسو امامانو لنډه پېژندنه

لومړی: امير المومنين حضرت علي رضي الله عنه چې په ابو الحسن هم
مشهور ده، کښه يې حيدر، مرتضي، وصي او ولي ده، زمونږ د گران پيغمبر
حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د تره زوی او زوم ده، د راشدينو خلفاء

څخه څلورم خليفه ده. په شپږ سوه ميلادي کال په مکه معظمه کې پيدا شو دا چې شيعه گان يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ځايناستی بولي، نو د امامت موده يې ۲۹ کاله وه، خو اصل خبره دا ده چې حضرت علي رضي الله عنه د ابوبکر صدیق، عمر او عثمان رضي الله عنهما څخه وروسته د اسلام څلورم خليفه ؤ چې د خلافت موده يې پنځه کاله وه. په ۶۶۱ ميلادي کال کې د ۶۱ کالونو په عمر په کوفه کې د خوارجي عبدالرحمن بن ملجم لخوا د زهري توري په واسطه په داسې حال کې شهيد کړای شو چې په لمانځه ولاړ ؤ او د عراق د نجف په ښار کې خاورو ته وسپارل شو.

دوهم: حضرت امام حسن رضي الله عنه چې په ابو محمد هم مشهور ده لقب يا کنیه مجتبی ده ده چې په ۶۲۴ ميلادي کال کې په مدينه منوره کې پيدا شوی ده. د گران پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د لور بي بي فاطمې رضي الله عنه لخوا لمسی او د حضرت علي رضي الله عنه زوی ده. حضرت حسن رضي الله عنه په کوفه کې د خپل پلار ځايناستی وټاکل شو. د امامت موده يې ۹ کاله ده، په عراق باندې له اوو مياشتو خلافت وروسته يې حضرت معاويه رضي الله عنه ته د يو تړون په اساس واک وسپاره. د شيعه گانو په باور حضرت امام حسن رضي الله عنه په ۶۷۰ ميلادي کال کې د ۴۷ کالونو په عمر د خپلې ميرمنې لخوا د حضرت معاويه رضي الله عنه په دستور مسموم شو. چې قبر يې د مدينې په بقيع کې ده.

درېم: سيد الشهداء حضرت امام حسين يا ابوعبدالله رضي الله عنه چې د حضرت علي رضي الله عنه زوی او د امام حسن رضي الله عنه ورور په ۶۲۶ ميلادي کال کې په مدينه منوره کې زيږېدلی ده. لس کاله ی د امامت موده وه، په ۶۸۰ ميلادي کال کې د يزيد لخوا په کربلا کې د ۵۷ کالونو په عمر شهيد شو او د عراق په کربلا کې خاورو ته وسپارل شو.

څلورم: علي بن حسين يا ابومحمد چې سجاد، زين العابدين هم ورته وايي. په ۳۸ هجري او ۶۵۸ ميلادي کال کې په مدينه منوره کې نړۍ ته سترگې غړولي دي. د شيعه گانو د علماؤ په نظر علي بن حسين په ۹۵ هجري او ۷۱۲ ميلادي کالونو کې د ۵۷ کالونو په عمر د وليد بن عبدالملک په امر

مسموم شو، مقبره يې د مدينې په بقيع کې ده. د نوموړي د امامت موده ۳۲ کلونو ته رسېږي.

پنځم: محمد بن علي يا ابو جعفر، باقر العلوم، په ۵۷ هجري او ۶۷۷ ميلادي کال د امويانو د خلافت په دور په مدينه کې نړۍ ته سترګې غړولې دي. د اهل سنت او اهل تشيع علماؤ په اند د خپل وخت له بهترينو فقهاو څخه شميرل کېده او زيات شمير شاگردان يې درلودل، شل کاله د مسلمانانو امام وو، دا هم د نورو په څير ۷۳۳ ميلادي کې د شيعه گانو په اند د هشام بندعبدالملک په امر د ابراهيم بن وليد لخوا مسموم شو د ده مقبره هم په بقيع د مدينې کې ده.

شپږم: جعفر بن محمد يا ابو عبدالله چې په صادق هم پېژندل کېږي په ۷۰۲ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده، دا هغه څوک ؤ چې جعفري فقهه يې تاسيس کړه او ډير علماء يې تربيت کړل. ۳۳ کاله يې امامت وکړ. جعفر بن محمد د ۶۷ کالونو په عمر ؤ چې په ۷۶۵ ميلادي او ۱۴۸ هجري د ابو جعفر عبدالله منصور لخوا مسموم شو او په مدينه کې خاورو ته وسپارل شو.

اووم: موسی بن جعفر يا لومړی ابوالحسن چې په کاظم هم پېژندل کېده، په ۷۴۴ ميلادي کال په مدينه کې زيږېدلی ده. ۳۴ کاله يې د امامت دوره وه په ۷۹۹ ميلادي کې په عراق کې د هارون الرشيد لخوا بندي او وروسته مسموم شو په بغداد کې د کاظمينو حرم کې خاورو ته وسپارل شو.

اتم: علي بن موسی يا دوهم ابوالحسن چې امام رضا هم ورته وايي، د عباسيانو د خلافت په دوره کې په ۷۶۵ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده، د مامون رشيد وليعهد وټاکل شو، ۱۸ کاله امام پاتې شوی ده. د مسلم او غير مسلم علماؤ سره د مباحثاتو له امله ډير مشهور شو بلاخره د شيعه گانو په باور په ۸۱۷ ميلادي کال کې د ۵۵ کالونو په عمر د مشهد په طوس کې د مامون الرشيد مسموم شو او د ايران په مشهد کې خاورو ته وسپارل شو.

نهم: محمد بن علي يا ابو جعفر چې د جواد او التقي په نامه هم ياديږي په ۸۱۰ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده دا هم په ۷۳۵ ميلادي کال کې د ۲۵ کالونو په عمر د مامون الرشيد د زوم لخوا د ابو اسحاق محمد په امر سره په عراق کې مسموم شو. د بغداد په کاظمين کې قبر ده، د امامت موده يې اتلس کلونو ته رسيږي.

لسم: علي بن محمد يا دريم ابوالحسن چې په الهادي او التقي هم مشهور ؤ په مدينه کې په ۸۲۷ ميلادي کال د عباسيانو د خلافت په دوره کې پيدا شوی ده. ۳۳ کاله يې امامت وکړ په ۸۶۸ ميلادي کال کې کله چې علي بن محمد ۴۲ کلن شو په د عراق په سامرا کې د ابو عبدالله محمد معتز لخوا مسموم شو او الله د عسکرينو په حرم کې خاورو ته وسپارل شو.

يوولسم: حسن بن علي يا حسن عسکري چې ابومحمد هم ورته وايي په ۸۴۶ ميلادي کال په مدينه کې زيږېدلی ده د شيعه گانو په اند د عباسيانو لخوا د زياتو بنديزونه سره مخ ؤ. ۲۸ کلن ؤ چې ۸۷۴ ميلادي کې د ابو محمد معتمد لخوا مسموم شو او د عسکرينو په حرم کې خښ شو، اوو کاله د مسلمانانو امام پاتې شوی ده.

دولسم: حجت بن الحسن، ابوالقاسم يا المهدي او الغايب په ۸۶۸ ميلادي کال کې په سامرا کې زيږېدلی ده. د امام مهدي په شتون شيعه گان، سنيان او صوفيان باور لري خو دا چې همدغه مهدي ده، په دې کې يې سره اختلاف ده. د شيعه گانو په اند مهدويت له ۲۶۰ هجري قمري کال راهيسې ژوندی ده چې تر اوسه پورې غايب ده او تر هغه وخته به غايب وي تر کومه چې الله جل جلاله وغواړي.

د امام د اثبات دلايل

شيعة ګان په دې عقیده دي چې امام او د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ځایناستی په شرعي نص سره ټاکل کيږي د حضرت علي رضي الله عنه او د شيعة ګانو د نورو ائمو امامت په شرعي نص سره ثابت شوی ده.

شيعة ګانو د خپلو ائمو د اثبات لپاره د قرآن د آیتونو او نبي کریم صلی الله عليه وسلم احاديث وړاندې کوي. دوی دا آیت (انما انت منذر و لكل قوم هاد)

ژباړه: ته یواځې ویرونکی یعنې خبرونکی یې او د هرې ډلې لپاره لارښود شته. شيعة مفسران وايي چې انذار (ویرونکی) پيغمبر صلی الله عليه وسلم او لارښود حضرت علي رضي الله عنه ده. ځکه ابن عباس رضي الله عنه وايي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم خپل لاس په سینه کيښود او وفرمایل زه ویرونکی یم او وروسته یې د حضرت علي رضي الله عنه اوږې ته اشاره وکړه او وویل: (وانت الهادي يا علي! بک يهتدی المهتدون من بعدی) اي علي ته هدايت کونکی يې ستا په وسيله له ما څخه وروسته هدايت شوو ته هدايت کونکی يې.

د الدر المنثور تفسير چې د اهل سنتو له مشهورو تفاسيرو څخه شميرل کيږي د دغه آيت تفسير په دې ډول کړی؛ کله چې دغه سورت نازل شو رسول الله صلی الله عليه وسلم خپل لاس په مبارکه سینه کيښود او وویل: زه ویرونکی یم او وروسته یې د حضرت علي رضي الله عنه اوږې ته اشاره وکړه او وې فرمایل: (وانت الهادي يا علي). دا ډول روايات د اهل سنتو په نورو تفاسيرو ابن صباغ مالکی په الفصول المهمة او گنجی شافعی په کفاية الطالب، طبری په خپل تفسير، ابن حيان اندلسی په بحر المحيط و نیشابوری په خپل تفسير حمویني په فرائد السمطين او نورو کې راغلي دي.

همدارنگه شيعة ګان (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) او (اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم) او داسې نور آیتونه د امام د اثبات لپاره دليل نيسي.

زیات شمیر احادیث هم د شیعه گانو په اند د امامت په مسئله کې شته چې
 ځینې یې دادي:

✓ په صحیح مسلم کې له زید بن ارقم څخه نقل کوي چې د مکې او مدینې
 په مینځ کې الله چې یوځای کې اوبه وې (خم) نومول شوی و، رسول الله
 صلی الله علیه وسلم د خطبې ویلو لپاره له مونږ څخه پاڅیده له حمد او ثنا
 ویلو وروسته یې داسې وفرمایل: ای خلکو زه هغه بشر یم چې نږدې
 ده د الله جل جلاله حضور ته لار شم زه په تاسو کې دوه قیمتي څیزونه
 پرېږدم لومړی د الله جل جلاله کتاب چې په هغه کې هدایت او نور ده،
 منگولې پرې څښې کړئ، پیغمبر صلی الله علیه وسلم قرآن ته د زیات
 تشویق او ترغیب کولو وروسته وویل: دوهم اهل بیت مې! درته توصیه
 کوم چې الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی، تاسو ته
 توصیه کوم الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی، تاسو ته
 توصیه کوم چې الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی. د
 شیعه گانو په اند دلته په اشارې سره یعنې د اهل بیت په باره کې الهي
 مسؤلیت له یاده مه باسی.

✓ د اهل بیت او امامانو په باره کې د شیعه گانو په اند بل د سفینې حدیث ده،
 چې په شیعه او سني مذهبو کتابونو کې را نقل شوی ده. دغه حدیث
 تقریباً اتو صحابه کرامو (ابوذر، ابوسعید خدری، ابن عباس انس، عبدالله
 بن زبیر، عامر بن واثله، سلمة بن الاکوع او علی بن ابی طالب) را نقل
 کړی ده. ابوذر رضي الله عنه دا حدیث په دې ډول را نقل کړی ده ما
 واوریدل چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (مثل اهل بیتي
 کمثل سفينة نوح في قوم نوح، من ركبها نجي و من تخلف عنها هلك) زما
 اهل بیت ستاسو په مینځ کې د نوح علیه السلام د کشتۍ په څیر دي، څوک
 چې په هغه کشتۍ کې سپاره شي وبه ژغورل شي او څوک چې ترې جلا
 شول هلاک به شي.

د دې حدیث په تفسیر کې ځینې شیعه مذهب علماء وايي: وروسته له پیغمبر
 صلی الله علیه وسلم به په اسلامي امت د گمراهۍ داسې طوفان راشي چې
 ډیر به هلاک کړي، نو د دې مصیبت څخه د خلاصون لپاره به داسې څوک

موجود وي چې ټول به وژغوري چې هغه اهل بیت دي. د دوی په وینا له شک پرته له اهل بیت څخه جلالوالی د هلاکت لامل کیږي. د شیعیه گانو په وینا د امامانو د امامت په باره کې زیاد معتبر روایتونه شته خو دلته په همدومره اندازه بسنه کوو.

شیعه گان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وخت کې

شیعه گان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رحلت څخه څه موده وروسته رابنګاره شول. ځینې روایات دي چې د شیعیه لفظ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وخت څلورو صحابو (سلمان، مقداد، ابوذر او عمار یاسر) ته کارول کېده. دغه د هغو کسانو له ډلې څخه ؤ چې د خلافت او امامت په مسئله کې حضرت علي رضي الله عنه یې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د ځایناستي (خلیفه) په توګه مانه. د شیعیه گانو ځینې علماء په دې عقیده دي چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ژوندانه کې د حضرت علي رضي الله عنه تر شاوخوا څو تنه صحابه کرام ناست ؤ، له دې معلومیږي چې په هغه وخت کې هم شیعیه گان موجود ؤ.

د شیعیه گانو په اند په امامت کې د دوی نظریه د کتاب او سنت له نصوصو څخه مستند شوي ده، نو له دې سره ویل کیږي چې تشیع په حقیقت کې له اسلام سره ملګری او همکار ده، خو په اصل کې دغه مذهب د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته را پیدا شو.

د شیعیه گانو استقامت:

د شیعیه گانو په اند د حضرت علي رضي الله عنه هغه ملګري او پیروان چې د شیعو په نامه پیژندل کېدل د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته د اهل بیت د حقوقو بلخصوص د خلافت او مرجعیت د بېرته اخیستلو لپاره اعتراضونه شروع کړل. د شیعیه گانو په وینا زیاتره هغه اشخاص چې په زور، ناپوهۍ او تطمیع سره دې ته مجبور کړای شوي ؤ چې له حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه سره بیعت وکړي بیرته یې له بیعت څخه لاس واخیست. سلمان، ابوذر، مقداد، عمار او حذیفه بن یمان

هغه څوک وو چې له حضرت علي رضي الله عنه څخه يې تل ملا تر څو او په مختلفو وختو کې به يې د حضرت علي رضي الله عنه د حق دفاع کوله. د شيعه گانو په وينا د حضرت ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهما په وختونو کې شيعه گان پير تر فشار لاندې و تر دې ځايه چې حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه حضرت عثمان او معاويه رضي الله عنهما په وخت کې د دې لپاره شکنجه کړ چې رښتيا يې څرگندوله وروسته د (ربذه) دښتې ته وشړل شو تر دې چې الله د غربت له وجې وفات شو. والله اعلم.

مالک اشتر، محمد بن ابی بکر، حجر بن عدی، جويرة بن مسهر، میثم تمار، کمیل بن زیاد، رشید هجری، قنبر .. چې د شيعه گانو له مشرانو څخه و حضرت معاويه رضي الله عنه په چل او فريب سره د شيعه گانو په باور شهيدان کړل.

د شيعه گانو حکومتونه

د آل ادریس، علویان طبرستان، آل بویه، د یون زیدیان، فاطمیان، اسماعیلیه سربداران سبزوار، صفویه او د ایران اسلامي جمهوریت:

په مراکش او د الجزایر په ځینو برخو کې د آل ادریس لومړی حکومت و چې شيعه گانو جوړ کړ، دغه په ۱۷۲ ق کال کې د ادریس چې د امام حسن مجتبی لمسی و جوړ کړ، چې دوه پيړۍ يې دوام وکړ.

د علویان حکومت زیدي و. زیدیان له ۲۸۴ قمری کال څخه تر ۱۳۸۲ قمری کاله پورې پر یمن حکومت وکړ. د قاطمیانو او اسماعیلیه الموت حکومت په اسماعیلیه مذهب و. د آل بویه حکومت څوک وایي زیدي او څوک وایي امامي و ځینې وایي چې دا حکومت په لومړیو کې زیدي مذهب و وروسته د امامیه مذهب ته واوښتل.

سلطان محمد خدابنده چې په اولجايتو مشهور و له ۷۰۳ قمری کال نه تر ۷۱۶ قمری کاله پوري د ایلخاني د سلسلې ټولواک و د یو څه مودې لپاره يې د دولس امامه شيعه مذهب په ایران کې رسمي حکومت اعلان کړ خو د

دولتي تشکيلاتو د فشار له وجې چې د اهل سنت په پر بنسټ ولاړ ؤ بيرته د اهل سنت مذهب ته تغير کړ.

د سربداران در سبزوار حکومت هم شيعه مذهب ؤ. د شيعه مذهب مخکين عالم په اند د دغه حکومت رهبران او حاکمان دقيقاً معلوم نه دي، دومره جوته ده چې د دوی مذهبي رهبران شيعه مذهب ته نږدې صوفيان ؤ ورو ستي حاکم يې خواجه علي مؤيد د خپل دولت رسمي مذهب اماميه ټاکلی ؤ.

د صفويانو حکومت چې په ۹۰۷ قمري کال کې د شاه اسماعيل لخوا تأسيس شو د دې حکومت رسمي مذهب دولس امامه ؤ دغه مذهب په ايران کې تر دې حده خپور شو چې ټول ايران يې په کامل ډول شيعه کړ. د ايران اوسنی دولت (د ايران اسلامي جمهوريت) هم دولس امامه ده.

د اهل سنت او اهل تشيع توپير په يو څو کړنو کې

شيعه گان او سنيان په ټوله ورځ کې اولس رکعتہ فرض لمونځ کوي چې په پنځو وختونو (سهار، ماسپنين، مازديگر، ماښام او ماخوستن) کې اداء کيږي. سنيان هر يو لمونځ په خپل وخت سره اداء کوي خو شيعه گان بيا د ماسپنين مازديگر، ماښام او ماخوستن لمونځونه په يو وخت سره اداء کوي.

د سنيانو او شيعه گانو د تعليم اصلي محور قرآن ده، دوهم سنت د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دي، چې د ټولو مسلمانانو په نظر د اسلامي ژوند اصلي مسير را په گوته کوي. شيعه گان د پيغمبر له سنتو (حديثو) سره د شيعه امامانو خبرې هم حجت بولي. د دوی ترمنځ يو توپير دا ده چې شيعه گان امام د الله جل جلاله او مسلمانانو ترمنځ د منځگړي په توگه د ډير قدرت او روحاني اختياراتو لرونکی بولي. د دوی په وينا امام يواځې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سياسي ځايناستی نه بلکې معنوي او سياسي ځايناستی ده، په دې دليل شيعه گان نه يواځې د سنيانو په څير حج ته ځي بلکې د يوولس امامانو مقبرو ته د زيارت کولو لپاره ځي.

شيعه گان او سنيان د دين په اصولو توحيد، نبوت، او معاد کې سره مشترک دي، همدارنگه قرآن، سنت، لمونځ (په لږ اختلاف سره) روژه، او حج د دوی

دواړو ډلو لپاره شریک اصول دي. شیعه گان دوه نور اصول (الهي عدل او امامت) د شیعه مذهب اصول بولي د دوی په اند که څوک له دغو دوو اصولو څخه انکار وکړي د شیعه مذهب څخه خارجيږي.

د شیعه گانو تعداد

د (پيو) موسیسي د دین او ژوند د څانگې د راپور پر بنسټ د نړۍ د مسلمانانو شمیرلسو څخه تر دیارلسو سلنه پورې شیعه گانو تشکیل کړی ده چې شمیر یې له یوسلو څلور پنځوس نه تر دوه سوه میلونو پورې تخمین شوی ده، زیاتره په ایران، پاکستان، هند او عراق کې ژوند کوي. په ایران آذربایجان، بحرین او عراق کې غالب جمعیت شیعه ده. خاورمیانه، شمالي افریقا، اقیانوسیه-آسیا، امریکا، کاناډا او چین کې هم شیعه گان شته دي.

د نوموړې موسیسي د راپور په اساس په ۲۰۰۹ م کال کې اویا میلیونه شیعه گان چې د نړۍ څلویښت سلنه جوړوي په ایران له ولسو تر شپږ ویشتمیلیونه چې لسو نه تر پنځلس سلنه جوړوي په پاکستان، له شپاړلسو نه تر څلورویشت میلیونه چې نهه نه تر څوارلس سلنه جوړوي په هند، له نولسو نه تر دوه ویشتمیلیونه چې یولس نه تر دولس سلنه جوړوي په عراق او له اوو نه تر یولسو میلیونو چې دوه نه تر شپږ سلنه جوړوي په ترکیه کې ژوند کوي.

شیعه گانو ته ولې روافض وايي

رافضي له رفض یعنې (رد، پرېښودل) څخه اخیستل شوی ده. سنیان(اهل سنت) ځکه شیعه گانو ته دا لفظ کاروي چې له ابوبکر او عمر رضي الله عنهما سره یې بیعت نه وو کړی. یا دا چې زیاترو اصحابو پسې به شیعه گانو بد رد ویل نو په دې وجه ورته روافض وايي.

رافضي یوه سپکه اصطلاح ده چې ځینې مسلمان یې شیعه گانو ته کاروي. د شیعه گانو په وینا دغه اصطلاح د دوی د انشعابي دلي(زیدیه) هغو شیعه گانو ته وکاروله چې د زید بن علي د امامت څخه یې انکار کوو. غیر زیدي شیعه گان وايي چې رافضي اصطلاح زید بن علي د هغو کسانو په باره کې

وکاروله چې له ده څخه یې د ژوند په وروستیو شیبو کې وغوښتل تر څو ابوبکر او عمر رضي الله عنهما ته توهین وکړي خو کله چې زید بن علي د دو خلیفه گانو له توهین څخه امتناع وکړه نو د ده امامت یې رفض (ترک) کړ. په یو بل روایت کې راحي څو تنه مشران زید بن علي ته راغلل او ورته یې وویل چې د ابوبکر او عمر رضي الله عنهما په باره کې څه وایې؟ زید بن علي وویل: ما نه دي اوریدلي چې زما د کورنۍ کوم غړی د دوی له نیکی پرته بل څه اوریدلي وي، کله چې هغوی ته حکومت وسپارل شو خلکو سره یې په عدالت چلند کوو، په قران او سنت یې عمل کوو.

د شيعه گانو د شپږم امام صادق څخه شيعه گان نقل کوي چې د رفض سابقه د موسی علیه السلام قوم ته ورگرځي لکه څنګه یې چې د فرعون له ضلالت څخه رفض (خلاص) کړل نو په دې توګه شيعه گانو ته د رافضي اصطلاح کاروي چې له شر څخه یې رفض کړل.

د شيعه گانو اخترونه

د شيعه گانو په مذهب کې څلور اخترونه دي:

لوی اختر، کوچنی اختر، د غدیر اختر او د جمعي اختر

۳- د غدیر اختر

د شيعه گانو په اند دغه اختر د ذی الحجي په ۱۸ هغه ورځ ده چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم خپل ځایناستی علي رضي الله عنه وټاکو، دوی وايي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم په غدیر کې وروسته له خطبي خپل خلیفه (د) مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ اَللّٰهُمَّ وَالِ مَنْ وَاَلَاهُ وَاَعَادِ مَنْ عَادَاهُ د حدیث په ویلو سره وټاکو. د دوی په عقیده د مائدي سورت دریم آیت (الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَانَّمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي) هم په دې ورځ نازل شو.

۴- د جمعي اختر

د جمعي اختر له څلورو اخترونو څخه د شيعه گانو يو اختر ده، دوى ته د لوى او کوچني اختر څخه د جمعي اختر غوره ده. د دوى په وينا امام مهدي د جمعي په ورځ راڅرگنديږي، جمعي ورځې ته ځكه جمعه وايي په دې ورځ مسلمانان د لمانځه د اداء كولو لپاره اجتماع كوي. د شيعه گانو د شپږم امام په وينا الله جل جلاله له هر څه څخه يو څيز غوره كوي چې د ورځو څخه يې د جمعي ورځ انتخاب كړې ده. د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه هم روايت ده چې د جمعي ورځ له نورو ورځو غوره او بهتره معرفي كړې ده. د اهل سنت په باور د جمعي ورځ د عبادت الله جل جلاله ته د نږدېوالي، نيك عمل او د گناه څخه د توبې ويستلو ورځ ده او په دې ورځ كې عبادت كول له نورو ورځو ډير ثواب لري، همدارنگه په دې ورځ په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې درود ويل ډير اجر و نه لري. د شيعه گانو په اند چې د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت ده چې د جمعي په ورځ كې يوه شيبه (ساعت) ده چې كه څوك په دې ورځ له الله جل جلاله څخه څه وغواړي نو خامخا به يې ورته عطا كړي.

فقه او شيعه

قرآن او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنت د ټولو شيعه گانو په اند د شرعي احكامو اصلي منابع دي، خو له دغو منابعو څخه د استفادې طرز او د فقهي په نورو منابعو كې يې سره اختلاف دى:

زياتره شيعه گان يعنې اماميه او زيديه همدارنگه اهل سنت د قرآن او سنت سربيره عقل او اجماع هم حجت بولي، خو اسماعليه ډله بيا په دې نظر نه ده دوى وايي تقليد له هيڅ مجتهد څخه جايز نه ده، شرعي احكام بايد په مستقيم ډول له قرآن، سنت او د امامانو له تعاليم څخه پيدا كړو

زيديه ډله له سنت څخه د رسول الله صلى الله عليه وسلم اقوال او افعال حجت نيسي او د اهل سنت د حديثو منابعو همداشان صحاح سته ته رجوع كوي. خو اماميه او اسماعليه ډلې هغه حديثونو چې له امامانو څخه يې را نقل شوي

دي د فقهې سرچينې يې بولي. زیدیه ډله د اهل سنت په څیر قیاس او استحسان هم حجت بولي، خو امامیه او اسماعیله یې معتبر نه بولي. زیدیان په هغو احکامو کې چې اهل سنت او امامیه پکې اختلاف لري د شعیگانو(امامیه) په طرف دي. لکه شیعه گان د (حَى عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ) د اذان برخه او «الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ» په اذان کې حرام بولي.

همدارنگه په موقته نکاح کې د امامیه او اهل سنت ترمنځ اختلاف ده، اسماعیله او زیدیه ډله له اهل سنت سره موافق ده، یعنې امامیه ډله چې موقته نکاح جایز او اهل سنت یې حرامه بولي، زیدیه او اسماعیله له اهل سنت سره موافقه ده.

د شیعه گانو مذهبي ځایونه

شیعه گان چې حضرت علي رضي الله عنه اولاد یې وروسته له پیغمبر صلی الله علیه وسلم د امامت او ولایت حقدار بولي، په همدې وجه اهل بیت سره ډیره زیاته مینه او محبت لري، هغه ځایونه چې اهل بیت پورې مربوط دي پیروانو ته یې ډیر ارزښت لري او په ډیره درنه سترگه ورته قایل دي.

د مذهبي یا مقدسو ځایو څخه هدف هغه ځایونه دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او اهل بیت پورې په یوه بڼه تړلي وي. زیاتره د شیعه گانو زیارتونه مذهبي ځایونه په عربستان، ایران او عراق کې دي چې په لنډ ډول یې در پېژنو.

لومړی عربستان

مدینه : د یثرب ښار چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ورداخلیدو سره د مدینه په ښار بدل شو، د مکې معظمې شمال لوري ته په ۴۵۰ کیلومتري کې پروت ده ، په ۱۴۱۵ هجري کال کې یې نفوس شپږشپيته زره ته رسیده کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ښار ته په ۶۲۲ میلادي کال هجرت وکړ زیاتره قومونو ایمان پرې راوړ. په دغه ښار کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم مرقد شریف همداشان د نورو مبارکو اصحابو کرامو قبرونه شته دي. شیعه گانو ته په دې خاطر دغه ښار مقدس او سپیڅلي ده

چې د بي بي فاطمي، امام حسن مجتبی، امام زين العابدين، امام باقر او امام صادق قبرونه هم په مدينه کې دي.

دوهم عراق

عراق چې يو تاريخي او تمدني هېواد ده ډيره اوږده سابقه لري. د سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه لښکرو په ۱۴ يا ۱۵ هجري کال کې په عراق حمله وکړه په ۱۶ هجري کال کې يې د ساساني لښکري ماتې کړې او عراق يې فتح کړ. نو عراق هم د اسلامي تاريخ برخه وگرځيده، د عراق خاوره مسلمانانو خصوصاً شيعه گانو ته سپيڅلي ده ځکه دلته د د شيعه گانو د څو امامانو، صحابه کرامو تابعينو د سني مذهب امامانو، د نورو ډلو او فرقو د مشرانو قبرونه موجود دي، دلته د يو څو مهمو ښارونو چې مقدس دي په لنډ ډول تر بحث لاندې نيسو.

نجف اشرف: دغه ښار د بغداد جنوب غربي لوري ته پروت ده، چې ډير گرم او وچه ځمکه لري، شيعيگانو ته دغه ښار ډير فضيلت لري د دوي په وينا د هر مسلمان دا هيله او ارمان وي چې د دغه ښار زيارت وکړي خپل ژوند پکې تير کړي او پکې دفن شي، په دغه ښار کې د حضرت علي رضي الله عنه حرم دغه ښار ته ځانگړی ارزښت او سپيڅلتيا وربښلي ده. شيعه گانو لپاره دغه ښار ډير ارزښت لري د حضرت علي رضي الله عنه مرقد سربيره په دغه ښار کې د وادی السلام قبرونه، د حضرت حجت (امام مهدي) مقام، د حضرت هود او صالح عليه السلام قبرونه، د کميل بن زياد نخعی قبر او د شيعه گانو د علماؤ لکه شيخ طوسي، علامه حلي، مقدس اردبيلي او شيخ انصاري قبرونه همدارنگه تاريخي آثار هم شته.

کوفه: د کوفي ښار لومړی ښار ده چې د دوهم خليفه حضرت عمر رضي الله عنه په امر د سعد ابن ابی وقاص رضي الله عنه په واسطه په اولسم هجري کال فتح کړ، دغه ښار په ۳۶ هجري کال کې د اسلامي دولت پايتخت وگرځيد، دا هغه وخت ؤ چې علي رضي الله عنه د جمل جگړې لپاره مدينه منوره پرېښوده او او عراق ته لاړ، وروسته د نړۍ يو ستر علمي مرکز شو په هغه وخت کې د کوفي نفوس يوميليون نفرو ته رسیده. نني عصر کې

کوفي خپل موقعيت له لاسه ورکړی او د نجف ښار يوه برخه ګرځيدلې ده. دا چې کوفه د حضرت علي رضي الله عنه د حکومت مرکز و په دې وجه شيعه ګانو ته ډير ارزښت لري. په کوفه کې نور مقدس اماکن عبارت دي له د کوفي جامع مسجد، د مسلم بن عقیل حرم، د هاني بن عروه قبر، د مختار ثقفی قبر، د حضرت علي رضي الله عنه کور، د میثم بن تمار قبر او د سهله مسجد چې يو له سپېڅلو مسجدونو څخه شميرل کيږي دي.

کربلا: له نجف ښار وروسته کربلا د عراق مقدس ښار ده دلته د عاشورا د پيښې شهيدان خښ دي، د حضرت امام حسين له شهادت وروسته د کربلا د ښار تاريخ پيلیږي، له هغه وخته دغه ښار شيعه ګانو ته محترم ښار شوی، هغه ځايونه چې شيعه ګان ورسره د زړه له تله تعلقات لري عبارت دي له د حضرت ابا عبدالله الحسن حرم، قتلګاه، د زينبه تپه، د ابوالفضل العباس حرم، د حبيب بن مظاهر قبر، د حر قبر، د طفلان مسلم قبر او د حضرت حجت(امام مهدي)مقام.

کاظمين: د عراق دريم سپېڅلی د کاظمين ښار ده، چې د بغداد شمال غربي او د دجله سيند غرب لوري ته پروت ده، د دجلې سيند دغه ښار له بغداد څخه جلا کوي، دغه ښار ځکه شيعه ګانو ته مقدس ده چې په دې ښار کې د امام کاظم(موسی بن جعفر) او امام جواد (محمد بن علي) مدفون دي په دې وجه ورته کاظمين وايي.

سامرا: دا د عراق څلورم مقدس ښار ده. په دې ښار کې د شيعه ګانو دوه امامان هر يو امام هادي او امام حسن عسکري دفن دي، همدارنګه نرګس چې د امام مهدي مور، سامانه د امام هادي مور او سوسن د امام حسن عسکري مور دي په سامرا ښار کې دفن دي.

دریم ایران او افغانستان

مشهد: دغه ښار چې امام رضا قبر پکې موجود ده شيعه ګانو لپاره يو له مقدسو ځايونو څخه ده همدارنګه د قم ښار او د افغانستان په بلخ کې روضيه شريفه هم د شيعه ګانو لپاره سپېڅلي او مقدس ځايونه دي او هر کال زرګونه کسان د زيارت کولو لپاره ورته راځي.

د شيعه گانو د دين (مذهب) اصول

شيعه گانو د دين اصول په دريو برخو ويشلي دي:

۱- اعتقادي اصول، ۲- فروع يا عملي کړنې، ۳- اخلاق او انساني فضايل لومړی: اعتقادي اصول عبارت دي له توحيد، نبوت او معاد، شيعه گان له دغو دريو سربيره دوه نور اصول الهي عدل او امامت د اعتقادي اصولو سره يو ځای کوي همدا رنگه د شيعه گانو نور عقايد: عصمت، علم غيب ولايت، مهدويت، غيبت، انتظار، ظهور، رجعت او بداء چي تفصيل به يې وروسته وشي.

دوهم: فروع يا عبادي او غير عبادي احکام عبادي له لمونځ، روژه، زکات خمس، جهاد او حج غير عبادي لکه امر بالمعروف نهې له منکرڅخه، تولی او تبري..

درېم: اخلاق او انساني فضايل لکه فضائل او رذائل فضائل لکه کظم غيظ سخاوت، توکل او رذائل لکه کبر، ريا، حسد او چغلي..

لومړی : د اعتقادي اصولو پېژندل:

الف: اصلي اصول

۱- توحيد

ټول آسماني شریعتونه د توحيد او يو پرستي په اساس ولاړ دي، د ټولو شریعتونو مشترک امر په توحيد عقېده لرل دي.

د توحيد لغت د «وحد ، يوحد ، توحيدا» له مصدر څخه دی چي لغوي معنی يې افراد (يوازي) دی. د شریعت په اصطلاح کي توحيد د الله سبحانه وتعالی افراد او يوازېوالی په هغه څه کي چي رب تبارک و تعالی ته خاص دي کوم چي رب تبارک و تعالی ته خاص دي ربيوبيت ، الوهيت ، اسماء او صفات دي. په لنډ ډول ويلای شو ، توحيد په لغت کي افراد (يوازېوالی) او

په اصطلاح کې توحيد د الله تعالى افراد په ربوبيت ، الوهيت ، اسماء او صفاتو کې. اصلاً د انسانانو او جنیاتو د پیدایښ هدف دا دی چې یوازي الله سبحانه وتعالى ته عبادت وکړي او د هغه (جل جلاله) سره هیڅ شی شریک نه کړي.

لغوله سبحانه وتعالى: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ [الذاریات: ۵۶].

ژباړه : او نه مو دي پیدا کړي پیریان او انسانان مگر دا چې عبادت وکړي زما.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : «حق الله على العباد أن يعبدوه و لا یشرکوا به شیئاً» (متفق علیه).

ژباړه : د الله تعالى حق پر بنده گانو دا دی چې د هغه عبادت وکړي او له هغه سره څوک شریک نه کړي.

۲- نبوت

نبوت د انسان په ژوند کې هماغه الهي قانون ده چې پیغمبرانو ته یې وحی کړې، تر څو بشریت د خیر، سولې او کمال لوري ته دعوت کړي شیعہ گان په نبوت ایمان لري، دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه حدیث وړاندې کوي چې وایي: الله جل جلاله خلکو ته پیغمبران ولېږل ترڅو د هغوی لپاره غښتلی حجت شي، د الله استازي د گواه وي. طباطبایي چې یو شیعہ عالم ده وایي الله جل جلاله د انبیاءو د رالېږلو سره د خلکو هدایت د کمال حد ته رسولی ده، کله چې د شریعت لپاره لارښوونې او طرز العمل نازل شو، شریعت د کمال اخیري حد ته ورسید نو له دې سره د نبوت دوره پای ته ورسیده. لکه څنګه چې قران وایي: اسلام وروستی او پوره دین دی محمد صلی الله علیه وسلم وروستی پیغمبر دی. حلي چې یو شیعہ مذهب عالم ده وایي، انبیاء له فرښتو غوره دي ځکه پیغمبران د تعارض په عقلي قوې سمبال دي او کولی شي چې هغوی عقل ته تسلیمي کړي.

۳- معاد او قیامت

وروسته له دې چې کله ځمکه له مینځه لاړه شي يعنې شپېلی پوه کړل شي مېري به را ژوندي شي او د الهي مخته په وړاندې شي تر څو نیکانو او بدکارانو ته د خپل عمل سزا او جزا ورکړي.

۴- امامت

امامت د نبوت په تعقیب سره چې د الهي احکامو تبلیغ او تعلیم ده، د شيعه گانو په باور الله جل جلاله داسې اشخاص د امام په نامه ټاکلي چې هغوی په جامعه کې د ده احکام تطبیق او عملي کړي، د دوی په نظر دولس ائمه چې لومړی یې حضرت علي او وروستی یې امام مهدي ده، د الله جل جلاله په امر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واسطه ټاکلي دي.

۵- عدل

د شيعه گانو په اند د الله جل جلاله یو صفت عدل ده، دا چې الله جل جلاله حکیم ذات ده هر کار په ډیره غوره طریقي سرته رسوي، همدارنگه علیم خبیر او غني هم ده، نو د عقل له نظره معلومېږي چې الله جل جلاله په چا باندې په لږه اندازه د ظلم کولو اجازه نه ده ورکړي. په قرآن کې هم په دې اړه په صریح ډول ذکر شوی ده. اهل سنت په دغه اصل کې له شيعه گانو سره اختلاف لري ځکه د اهل سنت په باور شيعه گانو د عدل په معنا او ناروا نسبتونه دي چې الله جل جلاله ته شوي دي.

ب: نور احکام

۶- عصمت

عصمت په لغت کې حفظ او ساتلو ته وايي، او د عقایدو د علم په اصطلاح کې د الله جل جلاله هغه لطف او مهرباني ده چې پیغمبر د نیکو کارونو کولو ته هڅوي او له بدو څخه یې ساتي. دا چې عصمت د پیغمبرانو یو صفت ده، شيعه گان بیا پر دې باور دي چې د دوی ائمه هم له عصمت څخه برخمن دي.

۷- علم غیب

د شیعه گانو په باور د امامانو یوه ځانگړنه دا ده چې په غیب خبر دي، د دوی په وینا امام د الله جل جلاله له لوري ټاکل کيږي، کوم غیبي علم یې چې پیغمبر ته ورکړی امام ته یې هم ورکړی ده. وهابیان (اوس وخت کې چې ځانته اهل حدیث وايي) په دې وجه په شیعه گانو د طاغوت تور لکوي، محمد بن عبدالوهاب په دې اړه وايي: (والطواغيت كثيرة ورعوسهم خمسة الاول: الشيطان الداعي الى عبادة غير الله..الرابع:الذي يدعى علم الغيب من دون الله).

ژباړه: طاغوتیان ډیر دي خو پنځه یې په سر کې راځي لومړی شیطان ده چې بنده گان پرته د الله جل جلاله له عبادت کولو څخه د بل چل عبادت ته هڅوي او پنځم پکې هغه څوک دي چې د علم غیب دعوه کوي په داسې حال کې چې پرته له الله جل جلاله بل څوک په علم غیب خبر نه دي. نوموړی په بل کتاب کې د لاندې آیت په اړه وايي:

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا ۖ فَاصْبِرْ ۚ إِنَّ الْعَقِيبَ لِلْمُتَّقِينَ [سُورَةُ هُود: ٤٩]

ژباړه: ای پیغمبره داغیبي خبرونه دي چې موږ یې تا ته وحیي کوو. له دې څخه مخکې نه ته ورباندې پوهېدلې، نه ستا قوم، نو صبر وکړه، نتیجه د پرهېزگارانو په گټه ده. رسولانو په خپله له دغې ادعا انکار کوو چې مونږ سره خزاني او علم غیب نشته، خو د وخت طاغوتیانو بیا دا ادعا کوي چې رسولان علم غیب لري. قفاري چې یو معاصر وهابي عالم دی په خپل کتاب (د شیعه گانو د مذهب اصول) کې لیکي: وقد نقلت كتب الشيعة نفسها احاديث كثيرة في هذا المعنى، والله سبحانه امر نبيه ان يقول:

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ؛

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا؛

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ...؛

فهذا هو رسول الهدى وخاتم الانبياء وسيد الاولين والآخرين فكيف بمن دونه
ژباړه: شيعه گانو په خپلو کتابونو کې د خپلو امامانو د علم غيب په باره کې
زيات روايات نقل کړي دي، په داسې حال کې چې الله جل جلاله خپل پيغمبر
صلی الله عليه وسلم ته امر کوي چې ووايي:

اي محمد دوی ته: "زه د خپل ځان لپاره د څه گټې او زيان واك نلرم
هماغه الله جل جلاله چې څه غواړي، هغه کيږي؛

زه دا نه وایم چې د الله جل جلاله خزاني زما سره دي، او په علم غيب هم
نه پوهیږم؛

دوی ته ووايه زما پروردگار سپېڅلی ده! ايا زه له يو پيغام راوړونکي انسان
"څخه پرته بل څه يم؟

اي محمد ورته ووايه: "زه خو ستاسې په څير يو انسان يم...؛

دا رسول چې لارښود او د ټولو انبياؤ لومړی او وروستنی ده وايي زه په
علم غيب نه پوهیږم. نو څنگه به هغو خلکو ته علم غيب وي چې له ده څخه
لاندې دي.

اهل تشيع علماء د قفاري دې مسئلې ته داسې غبرگون ښیي:

لومړی: قفاري چې کوم آيتونه ذکر کړي دي له هغو آيتونو سره ربط نلري
چې شيعه گان پرې د علم غيب علم ثابتوي.

دوهم: په قرآن کې نور آيتونه هم شته چې د پيغمبرانو او امامانو علم غيب
پرې اثباتيږي.

شيعه گان وايي چې د قرآن په هغو آيتونو کې چې د علم غيب په باره کې
راغلي په څو برخو ويشل شوي دي:

لومړی: يواځې الله جل جلاله ته د علم غيب انحصارول:

هغه آيتونه چې يواځې د الله جل جلاله د علم غيب پورې پيوست دي او له
هغه پرته بل څوک په علم غيب نه پوهيږي په لاندې ډول دي:

وَيَقُولُونَ لَوْ لَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ؛ [سُورَةُ يُنُسَ : ٢٠]

ژباړه: او دا چې هغوی وايي، چې پر دې پیغمبر باندې د ده د رب له لوري څخه کومه نښانه ولې نازل نه شوه. نو دوی ته ووايه: "د غیبو څښتن او واکمن خو یوازې الله جل جلاله دی، ښه دی، سترګې په لاره اوسئ، زه هم ستاسې سره منتظر یم.

په دې آیت شریف کې الله جل جلاله خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وايي: چې کفارو ته ووايه معجزه یا کومه نښه چې تاسو غواړئ له غیبې چارو څخه ده او له غیبې چارو څخه یواځې الله جل جلاله خبر ده.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ. [سورت النمل: ٦٥].

ژباړه: ووايه کوم کسان چې په ځمکه او آسمانو کې دي په غیب نه پوهیږي پرته له الله جل جلاله څخه او نه پوهیږي چې څه وخت به را ژوندي کيږي. په دې آیت کې هم د (الا الله) په تعبیر سره علم غیب یواځې الله جل جلاله ته شوی ده.

دوهم: هغه آیتونه چې پیغمبرانو هم په علم غیب خبر دي:

د شيعه گانو په اند الله جل جلاله په دې آیت سره وايي چې د هغه رالېږل شوي استازي (انبياء) په علم غیب خبر دي:

١- مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۚ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۚ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ. [سورت آل عمران: ١٧٩]

ژباړه: الله جل جلاله به مؤمنان په دې حالت کې هيڅکله پرېږدي چې تاسې اوس په کې یاست؛ هغه به سپېڅلي خلک له ناپاکو خلکو څخه بېل کړي؛ خو د الله جل جلاله داسې عادت نه دی چې تاسې په غیبو خبر کړي؛ د پتو خبرو د ښوونې لپاره چې د هغه له خپلو رسولانو څخه چا ته خوښه شي، ټاکي

بي. له دې امله (د پټو چارو په اړه) پر الله جل جلاله او پېغمبر صلى الله عليه وسلم ايمان ولری. که تاسي د ايمان او له خدايه د وېرېدو چلن غوره کړئ، نو لوی اجر به در په برخه شي.

همدارنگه د شيعه گانو په باور يو بل آيت هم په دې دلالت کوي چې پېغمبران د علم غيب څخه خبر دي:

۲- عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا. لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولًا رِسَالَتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا. [سورت الجن: ۲۶، ۲۷، ۲۸]

ژباړه: هغه په غيبو عالم دی، په خپلو غيبو باندې څوک نه خبروي، پرته له هغه استازي څخه چې الله جل جلاله ځني راضي وي (او د غيبو د څه علم ورکولو لپاره يې غوره کړي وي)، نو په يقيني توگه، د هغه (پېغمبر صلى الله عليه وسلم) مخکې او شا ته الله جل جلاله ساتونکي او څارونکي ټاکي. تر څو معلومه کړي چې هغوی د خپل رب پيغامونه ورسول. او الله جل جلاله د هغو ټول چاپيريال احاطه کړی دی؛ او هر یو شی يې په شمار شمېرلی ايښی دی. داسې او دې ته ورته نور آيتونه هم شته چې د شيعه گانو په اند د انبياؤ د علم غيب اثبات پرې رسېدلی ده.

۳- وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُخِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۖ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ. [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ : ۴۹]

ژباړه: او بني اسرائيلو ته به يې د خپل پېغمبر په توگه وټاکي. - (او کله چې هغه د پېغمبر په توگه بني اسرائيلو ته ورغی، نو ويې وېل) "دا يو حقيقت دی چې زه ستاسې د رب له خوا له نښانې سره درته راغلی يم، زه ستاسې په مخ کې له خټې څخه د مرغۍ د شکل يوه مجسمه جوړوم او په هغې کې پوکۍ کوم، هغه د الله جل جلاله په امر الوتونکي جوړيږي؛ زه د الله جل جلاله په امر مور زاده وړند او پيس روغوم؛ او مري ژوندي کوم؛

زه تاسې ته بنيم چي تاسې څه خورئ او څه په خپلو کورونو کې زېرمه کوئ. په دې کې تاسې ته پوره نښانه ده، که تاسې ايمان راوړونکي ياست.

درېم: په آياتو باندې د ائمو د علم غيب اثبات.

شيعه گان وايي کوم آيتونه چې د پيغمبرانو د علم غيب د اثبات لپاره راغلي د ائمو لپاره هم علم غيب اثباتوي.

د دوی په اند الله جل جلاله چې له چا څخه چې راضي وي هغه ته علم غيب ورکوي. دا خبره دوی د دې آيت په اساس کوي.

عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا. لِيُعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا. [سورة الجن: ۲۶، ۲۷، ۲۸].

ژباړه: هغه په غيبو عالم دی، په خپلو غيبو باندې څوک نه خبروي، پرته له هغه استازي څخه چې الله جل جلاله ځني راضي وي (او د غيبو د څه علم ورکولو لپاره يې غوره کړي وي)، نو په يقيني توگه، د هغه (پيغمبر صلی الله عليه وسلم) مخکې او شا ته الله جل جلاله ساتونکي او څارونکي ټاکي. تر څو معلومه کړي چې هغوی د خپل رب پيغامونه ورسول. او الله جل جلاله د هغو ټول چاپيريال احاطه کړی دی؛ او هر يو شی يې په شمار شمېرلی ايښی دی.

د دې آيتونو په تفسير کې وايي. د آيتونو په لومړي سر کې علم غيب يواځې الله جل جلاله ته منسوبوي او له نورو څخه نفې کوي. خو د «إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ» استثنائي جملې په واسطه يې خاصو اشخاصو لکه رسولانو ته هم علم غيب ثابت شو او دا جمله د اولي جملې خاصوالی ماتوي.

د دې آيت په تفسير کې شيعه علماء وايي چې: دا چې الله جل جلاله علم غيب خپلو خاصو بنده گانو ته هم ور نه کړ، په دې دلالت کوي چې پرته له هغه بل څوک علم غيب نلري، خو وروسته يې خپل رسولان استثنائي کړل او علم غيب يې ورکړ. هرڅه يې چې غوښتل د وحې په واسطه يې ورکړل، د دوی علم غيب د الله جل جلاله په اجازت او اذن سره و نه په خپلواک صورت.

د شيعه گانو په اند امام هم د الله جل جلاله لخوا غوره کيږي، نو له دې ځايه ثابته شوه چې الله جل جلاله خپل استازي (پيغمبران او ائمه) د علم غيب څخه هم برخمن کړي.

۸- ولايت

ولايت په عربي ژبه کې د سرپرست يا حکومت په مانا ده. ولايه د اوليا له کلمې سره اړيکه لري او د ولي کلمه له قران څخه اخيستل شوې ده. د اسلام په دين کې يو رايجه مفهوم ده، د شيعه گانو په ډله کې خورا دا کلمه ډيره استعمالیږي ځکه چې د امامت رول او ماهيت ته په کې اشاره ده.

د ولي کلمه د اسلام په معنوي ژوند کې ځانگړی اهميت لري او د مختلفو ماناو لپاره استعمالیږي، لکه نږدې خپلوان، ملگري، ملاتړی. د شيعه گانو په باور په اسلام کې کې د ولی الله کلمې اشاره هغه چاته کيږي چې د الله جل جلاله له لوري ټاکل شوی وي. او د ولايت اختيار ورکړل شوی وي. دوی د ولايت د اثبات لپاره دا ايت دليل وړاندې کوي:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ. [سُورَةُ الْمَائِدَةِ : ٥٥]

ژباړه: ستاسي ملگري خو په حقيقت کښي يوازي الله، او د الله پيغمبر او هغه مؤمنان دي چې لمونځونه قائموي، زکات ورکوي او د الله په وړاندې سرتيتوونکي دي.

همدارنگه بل آيت: ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهَ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۖ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۖ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ. [سُورَةُ الشُّورَى : ٢٣]

ژباړه: دغه هغه شی دی چې الله د هغه زيری خپلو هغو بندگانو ته ورکوي چې ايمان يې راوړی او نېک عملونه يې وکړل. اي پيغمبره دوی ته ووايه: "زه پر دغه کار باندي ستاسي څخه د څه أجوري غوښتونکی نه يم. البته د

خپلولی مینه هر و مړو غواړم. "څوک چې د نېکۍ گټه وکړي، مړ به د هغه لپاره په هغې نېکۍ کې بڼه والی زیات کړو. بېشکه الله بڼه بښونکی او قدردان دی.

او د غدیر خم حدیث هغه څه دي چې د شيعه گانو په باور پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ویل شوي دي چې مسلمانانو ته ووايه د امامانو (آل) سره مینه او محبت ولری.

د ولایت د اثبات لپاره حدیث هم وړاندې کوي دوی وايي چې رازی له زمخشري څخه نقل کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي شهید ده، هر څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي داسې ده لکه د توبې پر وخت چې مړ شي، هر څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي د پوره ایمان سره له دنیا تللی ده او هر څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره دښمني په خاطر مړ شي، داسې ده لکه چې د کفر په حالت کې مړ شوی وي، هر څوک چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دښمنۍ په خاطر مړ شي، د جنت بوی به یې پزې ته ونه رسیږي.

همدارنگه دوی له خپل امام باقر څخه هم روایت کوي چې ویلي دي: اسلام پر پنځو پایو ولاړ ده لمونځ، زکات، روزه، حج او ولایت او په هیڅ څیز دومره تاکید نه ده شوی لکه پر ولایت.

د شيعه گانو په باور ولایت نه یواځې د اسلام یو ارکان ده بلکې د اسلام اصلي پایه هم ده. دوی امامت له ولایت سره مقید (تړلی) بولي، یعنې امام به پیژنی او مینه به ورسره کوی اطاعت به یې کوی او د هغو له دیني مسایلو او اعمالو به پیروي کوی.

۹- مهدویت

د مهدویت شتوالی په ټولو اسلامي مذاهبنو کې شته خو ټول په یو قول نه دي. د شیعه گانو درې واړه ډلې امامیه، زیدیه او اسماعلیه د امام مهدي په شتوالی کې سره اختلاف لري. امامیه په دې اند دي چې د امام حسن عسکري زوی دولسم امام هغه مهدي چې غیب ده د دوی په اند امام مهدي ده. اسماعلیه ډله محمد مکتوم د اسماعیل زوی چې د امام صادق لمسی ده امام مهدي بولي. زیدیه ډله چې قیام د امامت یو شرط بولي په انتظار او غیب عقیده نلري، دوی هر امام امام مهدي بولي.

د امام مهدي صاحب ظهور څه وخت او چیرته کیږي؟

امام مهدي صاحب پیغمبر نده کوم ځانگړی کتاب نلري بلکه په قرانکریم باندې به عمل کوي او د نبی علیه السلام له اولادې څخه دی. د ده ظهور د قیامت له علامو څخه یوه علامه ده.

د امام مهدي صاحب د ظهور په کال به یو څو مهمې نېنې ښکاره شي چه هغه په لاندې ډول دي:

۱- په دغه کال به زلزلې ډیرې وي.

۲- د سفیاني په نوم یو جابر فاسق ظالم او بالآخره کافر او مُستبد حکمران به د اسرائیلو په اندر نومي سیمه کې حاکم کیږي.

په احادیثو کې راځي چه د امام مهدي صاحب په خلاف به ډېر غټ لښکرونه جوړکړي چې لښکر به یې په بیداً سیمه کې په ځمکه کې خسف شي او سفیاني به د امام مهدي په لاس په یوه ډبره (تیره) باندي له نیولو وروسته د وزې په ډول ذبح کړای شي، په روایاتو کې دا خبره په صراحت موجوده ده چه سفیاني چه عبدالله ابن یزید یا الزهرالکلبی نومیري د اقتدار موده به یې د امام مهدي سره دجگړې تروخته پوري (۹) نهه میاشتي وي بیابه ختمیږي.

۳- په هغه کال به د سعودي عربستان حکومت نړول کیږي.

- ۴- په هغه کال به د روژې د لومړۍ شپې میاشت تندر ونیسي.
- ۵- د دغه کال په پنځلسم دروژۍ به لمر تندر ونیسي چه دا دواړه تندر ونه د دنیا له پیدا کیدلو راهیسي رومبني او خلاف العادة کارونه دي.
- ۶- د شپې مهال به په روژه کي په آسمان کی د اور ستن را ښکاره شي.
- ۷- پنځلسم د روژې به دجمعي شپه وي.
- ۸- په پنځلسم د روژې د جمعي په سهار به یو ډیر وپرونکي اواز (چیغه یا چاودنه) کیري.
- ۹- له لمر سره به څو ورځي پرله پسې یوه نښه را ښکاره کیري.
- ۱۰- له روژې وروسته به عمومي جگړې او د عربو د قبائلو ډله ایز بغاوت پیل کیري.
- ۱۱- دحاجیانو لوتل او وژل به کیري.
- ۱۲- حج به له امیر (امام) څخه پرته اداء کیري.
- ۱۳- پر ۹ او ۱۰ د ذوالحجې به په منا او عرفات کي جگړه کیري او همدا وخت به له امام مهدي صاحب سره په مکه مکرمه کي بیعت کیري.
- ۱۴- د احادیثو په کتابونو کي راځي چه د امام مهدی دظهور په وخت کی به د شام هیواد دومره کمزوری وي چه که گیدر ورباندي برید وکړي نوهم مغلوب به یې کړي (ظهورمهدی ص ۶۶)
- ۱۵- د امام مهدي صاحب دظهور په کال به په شام باندی سخت سیلاب راځی. (ظهورمهدی ص ۶۷)
- ۱۶- د فرات سیند به خپله لاره بدله کړی یعنی په بله خوا به روان شی او دسرو زرو غر به پکی را ښکاره شی.
- ۱۷- په عراق کی به خپلمنځی جگړی شروع شی.

۱۸- دخراسان لخوا به دتورو کوچنیو بیرغونو والا خلک راشی چه صحی مسلمانان به وی او ظلم کونکی به نه وی نبی علیه السلام فرمایی که تاسو دغه خلک ولیدل نو خامخایی ملگرتیا وکړی ځکه چه د دوی په مینځ کی د الله جل جلاله خلیفه ده ولو که دوی په یخ او یا د واورۍ په سر را روان وی. نو له دی څخه به (۷۲) میاشتی یعنی شپږ کاله پس مهدی صاحب ظهور کوی.

تفصیل:

د دنیا دا ټولی پریشانی او بد حالت پیر دوام هم نکوي بلکه تر هغه وخته به وي ترڅو د مسلمان امت وروستنی تکیه ، پناه ځای ، هیله او آرزو (سیدنا) امام مهدي صاحب ظهور کوي چه د دوی په اړه نبی علیه السلام داسی فرمائي :

که د دنیا یوه ورځ زندگی پاتی وي نو هم به الله جل جلاله هغه ورځ دومره اوږده کړي چي زما له اهل بیت نه به یو کس پیدا کړي چه نوم او د پلار نوم به یې زما او زما د پلار له نامه سره برابر وي هغه به ځمکه له عدل او انصاف نه داسي ډکه کړي لکه له مخه چي له ظلم او تعدی نه ډکه وه.

سنن ابی داؤد (جلد ۲ صفحه ۵۸۸).

په همدې مبارک وخت کي به مسلمانان د ارام ساه واخلي ، کفر ، ظلم ، او وحشت به خپلي آخرنۍ سلگۍ تر هغه وخته وهي تر څو یې چه عیسی علیه السلام وروستنی خښته هم له بیخه را وکاري.

د حضرت امام مهدي صاحب په باره کي اهل تشیع هم یو ډول عقیده لري د دې لپاره چي د دوی د تیر په فتنو کي اخته نه شو د هغوی د مهدي په اړه هم لنډه خبره واورۍ.

اهل تشیع وایی چه د حضرت حسن عسکري زوی امام مهدي دی ، چه دوی مهدي منتظر ورته وایی ، دوی وایی د حسن عسکري زوی مړ نه دي هغه د سمارا په غرونو کي په یوه ځای (غار) کي پټ دی او په آخر وخت کي به

ظهور کوي، د اسلامي اُمت حقاني علماؤ د دې عقیدې ډیر ښه قانع کونکي ترديد کړی دی حتی که یې د تشیع پیروان په انصاف سره وگوري نوهم به پر خپله مزخرفه عقیده پېنښمانه شي.

زمونږ داهل سنت عقیده:

امام مهدی صاحب له مخکې څخه ژوندی ندی بلکه هغه به نوی ماشوم پیدا کيږي او د څلويښتو کالو په عمر به ځان ښکاره کوي.

کله چه د کفارو ظلم او زیاتۍ ډیر شي مسلمانان کمزوری شي او څه مسلمانان له کفارو سره متحد شي او دهغوی غلامی شروع کړی اسلامی ملکونه دکفارو تر تسلط څخه لاندی شي نو مسلمانان به بله اسره نلری نو الله جل جلاله ته به دعا وکړی چه مهدی صاحب را ولیزه الله جل جلاله به د مسلمانانو دعا قبوله کړی او مهدی صاحب به را ښکاره شي.

د امام مهدي صاحب نوم، شهرت، او نسب، د ټولو احاديثو د څيړني او پلټني په رڼا کي په لاندی ډول دی.

نوم : محمد .. او يا احمد

دپلار نوم : عبدالله

قوم : بني هاشم، عرب، سادات قُریش

دحضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها له نسله او د حضرت امام حسن رضي الله عنه له اولادۍ څخه دی دظهور په وخت کی به یې عمر د څلويښتو (۴۰) کالو په شا وخوا کی وي شکل اوصاف قد اوقامت به یی نبي علیه السلام ته ورته وی.

الخليفة المهدي في الاحاديث الصحيحة (صفحة ۳۰، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹ سنن ابي داؤدجلد ۲) (ترميمي جلد ۲ صفحه ۴۷)

حضرت نعيم ابن حماد رحمه الله په خپل سند کي له حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت کړی چې فرمائي :

چه کله لاري بندي شي او د فتنو وخت وي نو له مختلفو سيمو څخه به اووه نفره علماء راووزي، دوی به د ملاقات لپاره وخت نه وي سره ټاکلی، او یو له بله به سره خبر هم نه وی د دوی هر یوه په لاس به تر ۳۱۰ تنو پوری کسانو بیعت کړی وي ، دوی به په مکه مکرمه کي راغونډ شي

کله چه دا اووه کسان لیده او کاته وکړي اویو له بل نه پوښتنه وکړي چه څنگه راغلي یاست ؟

هغه بل به ځواب ورکړی چه دیو داسي کس په لټه کي یم چي د هغه په لاسونو له فتنونه وژ غورل شو او د هغه په لاس قسطنطنیه فتح شي.

موږ ته د هغه کس ځلیه ، نوم او د مور او پلار نومونه معلوم دي.

دا اووه کسان به په دې اتفاق شي اویو لټه کي به ئي شي او په مکه مکرمه کي به یي پیدا کړي دوی به ورنه پوښتنه وکړي چي ته د فلان زوی فلان یي؟

مهدی صاحب به ورته ووايي چه هو، زه فلان یم.

بیا به د کعبی شریفی تر څنگ بیعت ور سره وکړی.

امام مهدی صاحب به د عامو مسلمانانو بادشاه وی که هغه عرب وی که عجم، په حدیث شریف کی د عربو ذکر له دی امله شوی چه د هغه د حکومت اغاز به له عربو څخه وی هغه به په مکه مکرمه اومدینه منوره کی ښکاره کيږی کوم چی دقران کریم تلاوت کوی اویو عربي ژبه پوهيږی. مرقات المفاتیح

شرح مشکوة المصابيح / ۵/۱۷۹

کله چه مهدی صاحب سره بیعت وشي نو ډیر خلک به د مقابلی لپاره فوځونه تیار کړی او د هغه مقابلی لپاره به راروان شی چه اول به په هغوی کی د شام والا یوه ډله وی نو کله چه ذوالحلیفه ته راورسيږی نو دی وخت کی به په ځمکه ننوزی او خسف به شی.

دی خلکو به له ځان سره په زور ډیر مسلمانان هم را روان کړی وی چه راځی د مهدی مقابله کوو ډیر لاروی به هم ورسره وی. خو کله چه عمومی

عذاب راشی نو په هغه عذاب کی به ورسره نیکان خلک هم په ځمکه ننوزی مگر د هغوی نیت به غلط نه وی هغوی به د قیامت په ورځ د خپلو نیتونو مطابق جدا جدا حشر کیږی.

که د چا بده اراده وه نو هغه دنیا کی هم هلاک او اخرت یی هم تباه شو. او که څوک مجبوراً را روان شوی وی نو هغه به د دغو کسانو سره به دنیا کی شریک په ځمکه ننوزی لیکن په اخرت کی به یی ځایونه جدا جدا وی.... د بخاری شریف دا حدیث چه عائشی رضي الله عنها نه روایت ده (یخسف بولهم و اخرهم ثم یبغثون علی نیاتهم).

مهدی صاحب به د ظهور په وخت کی یوازی نه وی بلکه الله تعالی به د مشرق (خراسان) ډیر خلک له هغه سره مرسته کوونکی جوړ کړی کوم چه د دین اسلام حاملین به وی او دالله تعالی په لار کی به جهاد کوی لکه څنگه چی په یوه حدیث کی راځی.

په اخره زمانه کی چه کله د خلکو حالات خراب شی په دی وخت کی به د خلیفه گانو له اولاد څخه دری نفره په کعبه او د هغی په خزانو باندی د قبضی کولو لپاره په خپل مینځ کی جنگ وکړی په هغوی کی به هر یو په کعبه شریفه باندی د قبضی کولو غوښتونکی وی مگر یو به هم کامیاب نشی. په عین همدی وخت کی به د مکی په ښار کی مهدی صاحب ظهور وکړی او دا خبره به په خلکو کی عامه شی له کعبی سره نږدی به له مهدی صاحب سره بیعت کوی.

حضرت ثوبان رضي الله عنه وایی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي (یقتل عندکنزکم ثلاثة کلهم ابن خلیفه ثم لایصیر الی واحدمنهم ثم تطلع الرايات السودمن قبل المشرق. فیقتلونکم قتلا لم یقتله قوم ثم ذکرشیالالاخفذه فقال. فاذا رایتموه فبا یعوه ولوحبوا علی الثلج)

ژباړه : د ستاسو د کعبی د خزانی په سر به دری نفره په خپل مینځ کی جنگ وکړی په دغو دریو کی به هریو د کوم خلیفه زوی وی مگر دا خزانه به

یوه ته هم په لاس ورنشی بیا به له مشرق (خراسان) څخه تور بیرغونه راښکاره شی هغه به تاسو په داسی طریقه سره قتل کړی چه مخکی یی هیڅ مثال نه وی.

ثوبان رضي الله عنه وایی بیا نبی کریم صلی الله علیه وسلم بله کومه خبره وکړه چی ماته په یاد نده بیا نبی کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل کله چه تاسو دغه کس (مهدی) ووینی نو له هغه سره بیعت وکړی.

د..کنزکم... په باره کی ویل شوی دی چه له دی څخه مراد د کعبی خزانی دی کومی چه د سرو زرو دی.

علماء وایی چه هغه خزانی د کعبی لاندی ښخی شوی دی.

یو قول دا هم ده چه له هغو خزانو څخه مراد د فرات د سیند خزانی دی یعنی د سرو زرو هغه غر ده چه د فرات په سیند کی به را ښکاره شی.

مهدی صاحب به اول جزیره عرب فتح کړی بیا به بیت المقدس فتح کړی ورپسی به فارس او خراسان بیا نوره دنیا...

بالاخره... مهدی صاحب به اووه کاله بادشاهی وکړی چه دا به د مسلمانانو لپاره ترټولو ارام سوکاله او د خوشحالی وخت وی ډیر د برکت وخت به وی اسمان به بارانونه کوی او ځمکه به گیا شنه کوی مسلمانان به دومره مالدار شی چه هیڅوک به زکات نه اخلی.

په دی اوو کالو کی به دجال هم را پیدا شی بیابه عیسی علیه السلام له اسمان څخه را ښکته شی او دجال به قتل کړی..

د امام مهدي عليه السلام څوک دی؟

د امام مهدي عليه السلام په اړه د اهل سنت والجماعت د تیر څوارلس سوه کلونو راهیسي دا عقیده ده چي دی به قیامت ته نږدې زمانه کي ظهور کوي او د مسلمانانو مشرۍ به کوي.

امام مهدي تعرف:

نوم: محمد

لقب: مهدي

پلار نوم: عبدالله

د مور نوم: امه

نسب: د فاطمة الزهراء په اولاد کې به وي

ځاي د پيدا كيدو: مدينه منوره

بدن: لوړ قد، لوړه پزه، پياوړی بدن

مخ: مخ مبارك به د رسوالله صلى الله عليه وسلم په خير وي

عمر: د څلوېښتو کلونو په عمر کې به وي

ظهور: په مکه مکرمه کې به ظهور وکړي

بيعت: دی مبارك به د حجر لاسود او مقام ابراهيم تر مينځ د مسلمانانو نه
بيعت اخلي د بيعت کونکو شمير به د میدان د صحابه کرامو ۳۱۳ تنو سره
برابر وي

مشری: د مسلمانانو مشری به کوي او د کافرانو سره به سخت جنگونه کوي
حکومت: د ځمکي پر مخ به د عدل او انصاف نه ډک اسلامي خلافت قايم
کړي

فيصله : فيصلې به په قران او حديث کوي

شتمني : په خلکو به دومره مال (سره زر، سپين زر، روپی) تقسيم کړي
چې اخیستونکي به يې نور نه وي

خلافت مدت : د ۷ او ۹ کلونو تر مينځ به وي

د مهدي عليه السلام د خلافت په دوران کې به عیسی علیه السلام له اسمانه راکوز شي دده د راتگ تر مخه به دجال راوتلی وي عیسی علیه السلام به دجال ووژني او تر هغه وروسته به د مهدي عليه اسلام جنازه اداء کړي.

۱۰- غیبت

د شيعه گانو په اسلام کې يعنې په دې باور او عقیده لرل چې د اخرالزمان منجي يا مهدي چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم له اولادې څخه ده دنيا ته راغلی ، وروسته د خلکو له دید څخه نادرکه يا پټ شوی ده، يوه ورځ به د عیسی علیه السلام سره راڅرگند شي او نړې کې به عدالت او سوله خپره کړي. د شيعه گانو ځينې ډلې لکه اسماعليان، نزاری او زیدیه په غیبت عقیده نه لري، دوی په دې باور دي چې امام بايد حاضر او خلکو ته لارښونه وکړي.

د شيعه گانو هغه ډلې چې په غیبت عقیده لري د غایب امام په ځانگړنو او نوم کې سره په يوه نظر نه دي، د دوی لويه ډله چې امامیه ده غایب امام د حجت بن الحسن يا (امام عصر او امام زمان) په نامه يادوي. ياده ډله وايي چې حجت بن الحسن ژوندی ده خو په پټه کې ژوند کوي، دغه عقیده د اخرالزمان د غیبت يا پټ ژوند په نوم پيژندل کيږي.

د شيعه گانو په ادبياتو کې پټيدل (غيب کېدل) په دوه ډوله دي: صغرا (لنډ مهاله پټېدل) او کبرا (اوږد مهاله پټېدل).

د صغرا غیبت (۸۷۴-۹۴۰م) (۲۶۰-۳۲۹ق)

د شيعه گانو په باور دا هغه دوره ده چې حجت بن الحسن په پټه کې ژوند کوو او نورو شيعه گانو سره يې يواځې د څلورو استازو په وسيله اړيکه ساتله. نوموړی امام په شيرکلنۍ کې ځان غایب کړ ځکه د وخت خليفه عباسي معتمد له حجت بن الحسن سره د نورو اړيکه محدوده کړې وه او د خپلو جاسوسانو په وسيله يې تر څار لاندې نيولی ؤ، نو په دې اساس زياتره شيعه گان له حجت بن الحسن سره نشو لېدلای يواځې د هغو استازو چې د نواب اربعه: ↓

عثمان ابن سعيد (متوفی ۲۶۷ ق - ۸۸۰ میلادی)

محمد بن عثمان (متوفی ۳۰۵ ق - ۹۲۰ م)

حسین ابن روح نوبختی (فوت ۳۲۶ ق - ۹۳۷ م)

علی ابن محمد سمری (فوت ۳۲۹ ق - ۹۴۱ م)

په وسیله ورسره ملاقات کولی شو چې دوی ټاکلي وو. د امامیه ډلې د سرچینو په اساس د دوی یوولسم امام (عسکري) خپل زوی حجت بن الحسن په ښکاره ډول د امامت لپاره انتخاب نکړ ځکه خطر ورته متوجې ؤ، بلکې یواځې په اشاره او ځینو ځانگړنو سره یې معرفي کړ. عباسي معتمد چې د دې د زوی په لټه کې ؤ، هڅه یې کوله چې پیدا یې کړي او زندان ته یې واچوي. په ۲۶۰ قمري کال کې د یوولسم امام له وژل کیدو او ورسره د جنازې لمانځه وروسته صغرا غیبت پیل او ۳۲۹ قمري کاله پورې دوام وکړ.

د کبرا غیبت:

د دولس امامه ډلې په اند کله چې علی بن محمد سمری په ۳۲۹ قمري - ۹۴۱ میلادي کال کې ومړ صغرا غیبت پای ته ورسید او کبرا غیبت پیل شو او تر هغه به وي چې کله حجت بن الحسن را څرگند شي.

نزاری اسماعیلیان په غیبت عقیده نه لري، دوی وايي چې څلورم آقاخان نهه څلوېښتم او د وخت امام ده. دوی په دې عقیده دي چې د وخت امام د لومړی امام حضرت علي رضي الله عنه سره هېڅ توپیر نه لري.

یوه بله ډله چې دروزیان ورته وايي په دې عقیده دي چې امام الحاکم بامر الله په ۴۱۱ هـ.ق (۱۰۲۱ م) غایب شو او وروسته له هغه څلور داعیان د دروزي ډلې (مذهب) جوړ کړ چې د دوی له جملې څخه حمزه بن علی د دې ډلې رهبري او دعوت په لاس کې واخیست، وروسته یې رهبري پنځم داعي بهاءالدین په لاس کې شوه. دروزیان د الحاکم ځایناستی امام نه بولي بلکې یواځې یې د خلیفه په توګه مني.

زیدیه ډله هم په غیبت عقیده نه لري، د دوی په اند که هر څوک د حسن یا حسین له نسل څخه وي، کوی شي امامت ته ورسیري، امام باید د ظلم او بی عدالتی پر وړاندې پاڅون وکړي، په ښکاره توګه حکومت وکړي او عدل پلی کړي.

۱۱- انتظار

د سترګې په لاره او «فَرَج» د خلاصون په مانا دی. د خلاصون څخه موخه امام مهدي ته چې د امامیه ډلې دولسم امام ده په انتظار دي چې یوه ورځ به راشي د عدل یو حکومت به په ټوله نړۍ پلی کوي.

شیعه ګان په دې عقیده دي، کوم شخص چې غیب ده او دوی ورته انتظار کوي د دوی دولسم امام د حضرت علي رضي الله عنه له نسل څخه نهم لمسی ده چې حجه بن الحسن (امام مهدي) نومیري، یوه ورځ به راڅرګندېږي د سولې او عدالت حکومت به جوړوي. امام باقر چې د شیعه ګانو پنځم امام ده، د فرج انتظار د دین له اساسي چارو څخه شمارو او په توحید او نبوت باندې د ګواهي سره په قطار کې یې حسابوو.

د شیعه ګانو د ائمو څخه حدیث رانقل دي چې انتظار یو له غوره او بهترینو اعمالو او عبادتاتو څخه شمېرل کیږي او د نورو اعمالو د قبلېدو د دوی په اند یو شرط ګڼل کیږي.

یو بل حدیث له دوی له ائمو څخه را نقل شوی ده چې کوم کس د اولیاو او او د هر وخت د نیکو اشخاصو ته په انتظار وي دوی به د قیامت په ورځ له اهل بیت سره یوځای وي او څوک چې د انتظار په حال کې مړ شي داسې ده لکه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره یو ځای د جهاد په میدان کې جنګیږي او دی په شهادت ورسیري.

د فرج په انتظار باندې د شیعه ګانو دومره تاکید او فضیلت د دې لپاره شوی چې د شیعه ګانو د اتصال حلقه د امامانو سره د دوی د ولایت او امامت د منلو په وجه ده.

د بشریت د ژغورونکي (مُنجی) د راتلو انتظار یواځې اسلام پورې محدود نه ده بلکې د نورو دینونو پیروان د هغه په انتظار دي. لکه یهود چې ماشیح (مسیح) چې مصداق ترې عَزَّیر یا منحاس بن عازر بن هارون او یا داوود ده. مسیحان د عیسی، زردشتیان د سوشیانت، هندوان د ویشنو او بودایان د میتريه په انتظار دي.

۱۲- رجعت

رجعت د بېرته راگرځېدلو په مانا ده، د شيعه گانو په باور رجعت د امام مهدي په را څرگندیدو سره د ځينو مړو شوو اشخاصو بیا را ژوندي کېدل دي. د شيعه گانو د عقایدو څخه یو هم رجعت ده چې د اثبات لپاره یې ځینې آیتونه او روایات وړاندې کوي.

په روایاتو کې رجعت ته د «کره»، «رد» او «حشر» په اشارې سره استفاده شوي ده.

رجعت د شيعه گانو له انده:

شيعه گان رجعت د خپل مذهب ضرورت بولي، د ځينو په اند یې له رجعت څخه انکار له دین څخه نه خارجيږي. شيعه علماؤ د رجعت د اثبات لپاره زیات دلایل وړاندې کړي چې په لنډ ډول اشاره ورته کوو.

■ قرآن

د رجعت د اثبات لپاره شيعه گان د قرآن آیتونه وړاندې کوي:

(وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ قَوَّاجًا مِّمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ) [سورت النمل: ۸۳]
ژباړه: او هغه ورځ په تصور کې راوله، چې کله موږ له هر اُمت څخه د هغو کسانو یو بشپړ پوځ محاصره راولو چې زموږ آیتونه یې دروغ گڼل، بیا به هغوی (د هغو د اقسامو په لحاظ سره درجه په درجه) ترتیب کړل شي.

په دې آیت کې د انسانانو د یوې ډلې د ژوندي کېدو خبره شوې ده، په داسې حال کې چې دا آیت د قیامت د ورځې په یاد کې ده. خو شيعه گان یې د رجعت لپاره دلیل نیسي.

همدارنگه د رجعت په اړه د پخوانيو قومونو ته هم اشاره شوې ده لکه د الیشع په لاس د یو هلک ژوندي کول، الیشع بن شافاط د بني اسرائيلو د یو پیغمبر نوم ده چې وروسته د الیاس علیه السلام څخه په پیغمبری مبعوث شوی ده.

او د ایلیا په لاس د هلک ژوندي کول، ایلیا هم د بني اسرائيلو د یو پیغمبر نوم ده، ځینې بیا په دې باور دي چې ایلیا د خضر علیه السلام اصلي نوم ده.

شیعه گان وايي د دغو نقلونو او دستانونو څخه ښکاري چې رجعت (یعني د قیامت له رارسیدو مخکې د مړو ژوندي کېدل) ممکن امر ده او امکان د دې شته چې په دې دنیا کې مړي را ژوندي شي.

■ روایتونه: د شیعه گانو په اند له اويا زیاتو راویانو د رجعت په اړه احادیث را نقل کړي دي.

(محدث جزایری د یوولسمې او دولسمې پېړۍ شیعه عالم) ادعا کړې چې د رجعت په اړه ۶۲۰ حدیثونه لېدل شوي دي. همدارنگه حر عاملی چې د یوولسمه پېړۍ شیعه فقهی ده نږدې ۶۰۰ حدیث په خپل کتاب کې ذکر کړي دي او ویلي دي چې دا احادیث تواتر دي. علامه مجلسی محمداقصر مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ هجری قمری) مشهور په علامه مجلسی او مجلسی ثانی، د شاه سلیمان او شاه سلطان حسین صفوی د وخت شیعه فقهی او د بحارالانوار مؤلف.

هم ادعا کړې ده چې دا احادیث متواتر دي، او زیاته کړې ده چې که دا تواتر نه وي نو په هیڅ شي کې د تواتر ادعا امکان نه لري. علامه طباطبایي سید چې اصلي نوم یې محمدحسین طباطبایي د ایران هیواد او شیعه مذهب فیلسوف، اصولی، فقیه، عارف و روحاني ؤ، په دې باور ده چې: د رجعت روایات معنوي تواتر دي او د شیعه گانو مخالفان له پیل راهیسي دا احادیث د شیعه گانو او ائمو ته یې ځانگړي کوي.

شیعه گان د رجعت د اثبات لپاره د قرآن او حدیث سربیره ځینې دعاوي او زیارت نامې هم دلیل نیسي. زیارت نامې چې په زیارتونو کې د منجورانو لخوا لوستل کیږي، زیاتره یې دعايي جنبه لري، په زیارت کې چې څوک دفن دي د هغه اوصاف په کې بیانېږي. ځینې زیارت نامې په شیعه مذهب کې ځانګړی اهمیت لري لکه عاشورا زیارت، جامعہ کبیره زیارت، امین الله زیارت وارث زیارت، آل یاسین زیارت، جامعہ ائمة المؤمنین زیارت.

دعاوي:

د دوی په باور د رجعت لپاره له سلو زیاتې دعاوي رانقل دي چې د یو څو نومونو به یې د نمونې په شکل ذکر کړو. د عهد دعا، د امام حسین د پیدایښت دعا او د دحوالارض دعا.

د ځینو ائمو په په قبرونو کې زیارت نامې موجودې دي چې په رجعت باور لرل پرې ثابتیږي، په ډیر کمو زیارت نامو کې د رجعت په باره کې څه نشته چې ځینې عبارت دي له: جامعہ زیارت، وارث زیارت، اربعین زیارت، آل یاسین زیارت او رجبیه زیارت.

رجعت کونکي به څوک وي:

د شیعه گانو په اند رجعت به هغه څوک کوي چې یا خالص مومنان او یا خالص کافران وي. په زیاتو روایاتو کې د امام حسین، امام علي امام مهدي د رجعت یادونه شوې ده. همدارنګه د ځینو اصحابو په خاص ډول حضرت علی کرم الله وجهه څخه هم یادونه شوې ده. د دوی په باور په یو حدیث کې د دیارلسو بنځو هم یادونه شوې ده چې له د امام مهدي د را څرګندیدو پر وخت را ژوندی کیږي او امام سره به مرسته کوي چې ځینې یې دا دي.

قنواء د رشید لور، ام ایمن، حبابه والبیہ، سمیه د عمار یاسر مور، زبیده، ام خالد احمسیه، ام سعید حنفیه، صیانة ماشطة، ام خالد جهنيه.

د رجعت وخت:

د رجعت په وخت شيعه علماء ټول په يو اتفاق دي، تقريباً چا چې د رجعت د وخت موضوع ياده کړې ده د امام مهدي د ظهور د وخت سره برابره بنودلې ده، خو د دې لپاره يې دوه مرحلې ذکر کړې دي:

لومړۍ: رجعت د ظهور پر وخت، دا مرحله د امام مهدي له ظهور څه موده مخکې صورت نيسي او د امام مهدي د ملگرو تعداد پرې پوره کيږي. په دغه دوره کې د امام مهدي له ملگرو پرته بل څوک رجعت نه کوي.

دوهمه: د امام مهدي له حکومت وروسته مرحله ده چې په عموم ډول په کې رجعت صورت نيسي.

شيعه گانو د رجعت په اړه تر اوسه شل اثرونه ليکلي چې ځينې عبارت دي له:

۱. الرجعة، اثر ميرزا محمد استرآبادی قم، انوار الهدی، ۱۴۱۷ ق

۲. الإيقاظ من الهجعة بالبرهان على الرجعة، تاليف حرّ عاملی در اين کتاب که در سال ۱۰۷۵ ق. تأليف شده است، بيش از ۵۰۰ روايت، دهها آيه و دلايل و قرائن ديگر برای اثبات رجعت اقامه شده است.

۳. الشيعة و الرجعة: اثر ايت الله محمدرضا طبسی نجفی، در اين کتاب پس از بيان مباحث مقدماتی، در ضمن چند فصل، جايگاه رجعت در قرآن، ادعيه، زيارت، اجماع فقها و کلمات بزرگان بررسی شده است. در نخستين فصل اين کتاب، ۱۷۴ آيه قرآن که در روايات به موضوع رجعت تأويل يا تفسير شده‌اند، به همراه روايات مربوط ارائه شده است.

۳. رجعت در عصر ظهور، محسنی دايکندي، محمدعظيم، قم، بنياد فرهنگي حضرت مهدي موعود، مرکز تخصصی مهدويت، ۱۳۸۹ ش.

۴. رجعت يا دولت کریمه خاندان وحی(ع)، محمد خادمی شیرازی، ویراسته علی اکبر مهدي پور، چاپ دوم، قم، مؤلف، ۱۴۱۱ ق.

۵. رجعت از دیدگاه عقل، قرآن، حديث، حسن طارمی، چاپ نهم: قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۳.

۶. رجعت یا بازگشت به جهان، محمدرضا ضمیری، چاپ اول: تهران، موعود، ۱۳۷۸.

۷. بازگشت به دنیا در پایان تاریخ، خدامراد سلیمیان، چاپ اول: قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۴.

۱۳- بداء

بداء د ممدوده الف سره د سماء په وزن د (بداء، یبدو) مصدر ده، چې مانا یې د هغه امر ښکاره کولو ته وایي چې له دې مخکې پټ ؤ.

په اصطلاح کې: په ټاکلي وخت کې د هغه تقدیر او برخلیک بدلیدلو ته وایي چې مخکې ورته ټاکل شوی وي. خو کله کله د مصلحت او د انسان د ښو او بدو اعمالو په وجه تغیر کوي. تقدیر یې په تازه مصلحت سره پېښیږي یا هم د پېښیدو وخت یې مخکې او ورسته کیږي.

شیعه گانو د بداء کلمه د انسان او هم الله جل جلاله لپاره کارولې ده، خو ماناوي سره اساسي توپیر لري.

د الله جل جلاله او انسان په اړه بداء :

بداء د انسان لپاره د د پریکړې د تغیرولو او د نوې رایې وړاندې کولو په مانا کارول شوی ده. د دې لپاره چې د انسان علم محدود ده او تل نشي کولای خپله گټه او زیان په ښه ډول تشخیص کړي، کله چې د یو کار کولو پریکړه وکړي، خو د کار پر مهال متوجې کیږي چې دا پریکړه د ده په زیان ده، امکان د دې وي چې ټوله هستي یې برباد شي. په دې وجه خپلې پریکړې ته د نوي پوهې او مصلحت په وجه تغیر ورکوي. له دې معلومیږي چې د دې پریکړې د تغیرولو سرمنشا د انسان پریکړه جهل، پوهه او مصلحت ده. خو په الله جل جلاله کې ناپوهي او نا خبري نشته د ټولو راتلونکو او مخکې حالاتو څخه خبر ده. هیڅ څه ترې پټ نه دي، د هر څه گټه او زیان ورته معلوم ده. دغه ډول بداء د الله جل جلاله لپاره محال (ناممکنه) ده، که څوک د دې ډول بداء نسبت الله جل جلاله ته وکړي د ټولو مسلمانانو په اتفاق کافر کیږي. شیخ صدوق چې پوره نوم یې محمد بن علی

بن بابويه قمی ده، د شيعه مذهب د څلورمې پيړۍ عالم تير شوی ده دې باره کې وايي: وعندنا من زعم ان الله (عزوجل) ييدو له اليوم في شئ لم يعلمه امس فهو كافر والبراءة منه واجبة.

ژباړه: د شيعه گانو په باور که څوک ووايي چې نن الله جل جلاله په هغه څه پوه شوی چې پرون نه پرې پوهيده، دغه کس کافر شو، نو واجب دی پرتاسو چې له هغه بېزاري وکړي.

د الله جل جلاله لپاره بداء (د هغه مصلحت ښکاره کول دي چې له بنده گانو پټ دي) په مانا ده. انسان به گمان کوي چې يو اتفاق به په ټاکلي وخت کې پېښيږي، خو د دوی د انتظار په خلاف الله جل جلاله انسان پوهوي چې له پيل نه يې تصميم (پريکړه) همدا و.

يا په بل تعبير الله جل جلاله د شرايطو مطابق او وضعيت ته په کتو برخليک او تقدير په (ام الكتاب) کې ټاکي. خو د نويو مصالحو، شرايطو او عواملو چې د انسان په اختيار کې دي برخليک او تقدير يې اغيزمن کيږي هغه څه چې يې په برخليک کې ټاکلي تغير ورکوي او خلک له نوي تقدير او برخليک خبروي. لکه په دې آيت کې:

(يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ) [سورت الرعد: ۳۹]

ژباړه: د الله چې څه ته خوښه شي له منځه يې وړي. او (څه ته چې يې خوښه شي،) تثبیتوي يې، او ام الكتاب (علم الله يا لوح محفوظ) له هماغه سره دی.

شيعه گانو په قرآن کې زيات آيتونه د الله جل جلاله په باره کې بداء په اثبات رسولې ده.

مرحوم عياشي چې شيعه فقهي او مفسر ده او کاشاني چې دی هم يو شيعه عالم ده، د پورتنۍ آيت په تفسير کې دغه روايت را نقل کړی ده:

وعن الحسين بن زيد، عن جعفر بن محمد، عن ابيه، (عليهم السلام) قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم): ان المرء ليصل رحمه وما بقى من عمره

الا ثلاث سنين، فيمدها الله الى ثلاث وثلاثين سنة وان العبد ليقطع رحمه، وقد بقي من عمره ثلاث وثلاثون سنة فيقصرها الله الى ثلاث سنين او ادنى، قال: وكان جعفر ع يتلو هذه الآية: (يمحوا الله ما يشاء ويثبت وعندهام الكتاب)

ژباړه: رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: يو کس چې له درې کلونو يې زيات عمر نه ده پاتې صله رحمې کوي، خو الله جل جلاله يې عمر د صله رحمې په وجه دیرشو کلونو ته اوږدوي، کس صله رحمې قطع کوي د ده عمر درې دیرش کاله پاتې خو الله جل جلاله يې عمر دريو يا له دې څخه کمو کلونو ته را ټيټوي. راوي وايي چې امام صادق وروسته دا آيت وويل «يمحوا الله...»

دوهم آيت:

د حضرت ابراهيم عليه السلام قيصه چې الله جل جلاله ورته د اسماعيل عليه السلام د قرباني کولو حکم کړی و، خو وروسته له خپل حکم تېر شو د صافات سورت دغې واقعي ته اشاره کړې ده، د بداء مصداق يې الله جل جلاله ته کړی ده.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئِي إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى ۚ قَالَ يَأْتِيَ بِفَعْلٍ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ۚ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ۚ وَنَدَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ۚ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا ۚ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۚ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ. [سورت الصافات: ۱۰۲-۱۰۶]

ژباړه: کله چې اسماعيل عليه السلام له پلار سره د منډو تړلو کولو عمر ته ورسېدی، نو (يوه ورځ) ابراهيم هغه ته وويل: "زويه! زه په خوب کې وينم چې تا حلالوم؛ اوس ته ووايه چې ستا نظر څه دی؟" - هغه وويل: "پلار جانۀ! څه چې تا ته حکم کيږي، هغه وکړه، ته به انشاءالله ما له صابرانو څخه ومومي. په پای کې چې کله دغو دواړو (ددغه حکم په مقابل کې) د منني سر بڼکته کړ او ابراهيم عليه السلام زوی پرمخي ځملاوه، او موږ غږ وکړ: "ای ابراهيمه، تا خوب رښتيا کړ. موږ نېکي کوونکو ته همدغسې غوره مکافات ورکوو. په باوري ډول دا يوه څرگنده ازموینه وه.

د بداء په اړه د اهل بیت څخه روایات:

د اهل بیت څخه هم د بداء په اړه ګڼ شمیر روایات نقل شويدي بداء د اهل بیت ائمو ته ډیر زیات اهمیت لري تر دې چې د توحید او شرک سره یې په څنګ کې بللی ده، او د اهل تشیع یو له مهمو عقایدو شمیرل کیږي. شیخ کلیني په خپل کتاب کافي او شیخ صدوق په شریف التوحید کتاب کې حدیث د دوي په وینا صحیح سند سره رانقل کړی ده.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلَوِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيًّا حَتَّى يَأْخُذَ عَلَيْهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ الْأَقْرَارَ بِالْعُبُودِيَّةِ وَخَلَعَ الْأَنْدَادِ وَأَنَّ اللَّهَ يُقَدِّمُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّرُ

ژباړه: له امام صادق څخه نقل ده چې، آن حضرت وفرمايل: الله جل جلاله هېڅ پیغمبر نه ده مبعوث کړی، مګر دا چې درې خصلتونه په کې موجود وي، لومړی د الله جل جلاله په بنده ګی اعتراف وکړي، دوهم د سست شریکانو او همکارانو څخه ځان وساتئ؛ دریم په دې اعتراف وکړي چې الله جل جلاله هر څه وغواړي مخکې له ټاکل شوي وخت څخه تر سره کوي یا یې ځنډوی.

بداء د اهل سنت له لید څخه:

د اهل سنتو په کتابونو کې له بداء څخه هماغه مفهوم اخیستل شوی په کوم چې شیعۀ ګان قایل دي. په صحیح البخاري کې د دریو نفرو ذکر شوی چې الله جل جلاله ته د دریو بني اسرائیلو په اړه بداء حاصله شوه.

اخبرنا هَمَّامٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى بَدَأَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَاتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْنٌ حَسَنٌ وَجِلْدٌ حَسَنٌ قَدْ قَذَرَنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ فَأُعْطِيَ لَوْنًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا...

ژباړه: په بني اسرائيلو کې درې نفره په دريو مرضونو اخته ؤ چې يو يې پيس، بل مور ذاتی کون او دريم يې ړوند ؤ، الله جل جلاله ته بډاء حاصله شوه چې دوی و آزمويي، ملائکه يې ورته راولېږله، په پيس مرض اخته کس څخه يې وپوښتل، تر ټولو د څه شی سره زياته مينه لري؟ وويل ښه پوستکی او رنگ، ځکه چې خلک ما ناپاک او پليد گڼي، نو ملائکې د هغه پر بدن لاس کېښود دهغه پيس مرض له منځه لاړ او هغه ته يې ښه رنگ ورکړ.

دوهم فروع پېژندل:

الف: عبادي احکام

۱- لمونځ ۳- زکات ۲- روژه ۴- جهاد ۵- حج ۶- خمس

دا چې مونږ مسلمانان د لمانځه، روژې، زکات، حج او جهاد سره پوره آشنایي لرو، نو پر دې اساس د دې پنځو واړو احکامو له تشریح او تفصیل څخه تیر یو یواځې خمس تر تشریح لاندې نیسو.

۶- خُمس

خُمس یو پر پنځو ته وايي چې جمع يې خمسة ده.

د شيعه علماؤ په آند خُمس په اصطلاح کې هغه شرعي حق ته وايي، چې ورکول يې واجب دي او د دې مال مستحقين د بني هاشم کورنۍ بولي.

شيعه گان د خمس د اثبات لپاره قراني آيتونه او امامانو روايتونه دليل نيسي.

(وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّن شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ أَجْمَعِينَ ٥٠ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ). [سُورَةُ الْأَنْفَالِ: ٤١]

ژباړه: او تاسي ته دي معلومه وي چې د ولجې (غنيمت) څه مال چې تاسو په لاس راوړی دی، د هغه پنځمه برخه د الله، د هغه د پيغمبر، د خپلو خپلوانو، د يتيمانو، د مسکينانو او د مسافرانو لپاره ده. که تاسي پر الله او پر

هغه شي ايمان راوړی وي چي د فېصلي په ورځ (يعني د دواړو لښکرو د مخامخ کېدو په ورځ) موږ پر خپل بنده نازل کړی وو (نو دا برخه په خوښۍ سره ادا کړئ). الله په هر څه قادر دی.

د اهل تشيع علماؤ په باور ذکر شوي آيت کي د خمس ورکول يو د ايمان له نښو څخه ده، يعنې که چا خمس ورنکړ دا کس بې ايمانه ده.

همدارنگه دوی له خپل يو امام څخه نقل کوي چي ويلې دي: لَعْنَهُ اللَّهُ وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ اسْتَحَلَّ مِنْ مَالِنَا دِرْهَمًا...، لَعْنَهُ اللَّهُ وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِنَا دِرْهَمًا حَرَامًا...

ژباړه: د الله جل جلاله، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دې وي، په هغه چا چي يو درهم زمونږ له مال څخه حلال گڼي. او د الله جل جلاله، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دې وي، په هغه چا چي زمونږ له مال څخه يو درهم مال خوري په داسې حال کي چي دا ورته حرام ده.

د ذکر شوي آيت سبب نزول:

د دې آيت سبب نزول د يوې ډلې مسلمانانو په باره کي ده چي د بدر له غزا وروسته يې پر غنمتونو يو لړ ستونزې راغلې.

د خمس د نه ورکولو آثار:

شيعه علماء د خمس په نه ورکولو ځيني مسائل مطرح کړي دي:

الف: که يو انسان له خپل مال څخه خمس ورنکړ، نشي کولای تصرف پکې وکړي. مثلاً په هغو خواړو کي چي خمس وي نشي کولای چي له دې خوړو څخه څه وخوري.

ب: که چا په پيسو کي خمس ورنکړ يعنې د شرعي حاکم له اجازې پرته يې راکړه ورکړه پرې وکړي، معامله يې باطله ده.

ج: حمام کي په هغو پيسو غسل کول باطل ده چي خمس يې نه وي ورکړی.

اهل سنت په اند، خمس يواځې د غنيمت په مال کې واجب ده، خو شيعه گان بيا خمس په اوو څيزونو کې واجب بولي. چې عبارت دي له:

۱. د کسب په منفعت کې: په هغه توکو کې چې د يو انسان او يا کورنۍ له اړتيا څخه زيات وي. لکه خواړه او جامې، د واده مصارف، د کور توکي او داسې نور..

۲. معدن: له معدن يا کان څخه چې څه لکه سپين او سره زر، سرب، مس، نفت، د ډبرو سگار، فيروزه، عقيق، او مالگه ترلاسه کړي خمس بايد ترې ورکړل شي.

۳. گنج(خزانه): گنج هغه مال ته وايي چې په ځمکه، غرو، ونو او يا په ديوال کې پټ وي او يو څوک يې پيدا کړي. په هغه صورت کې خمس ورکول کيږي چې د خزانې قيمت د کسر له مخارج وروسته ۱۰۵ مثقاله سپين زر يا ۱۵ مثقال سره زرو ته ورسيږي.

۴. په هغه مال کې چې حلال له حرام سره گډ شي:

په دې کې دوه صورته دي

لومړۍ: چې د مال صاحب معلوم وي

الف: که د حرام مال اندازه معلومه وي باد خپل څښتن ته دې وسپارل شي.

ب: د حرام مال اندازه معلومه نه ده، بايد يو بل راضي کړل شي.

دوهم: چې د مال څښتن معلوم نه وي

الف: که د حرام مال اندازه معلومه وي بايد د څښتن په نيت دې صدقه کړي.

په دې کې احتياط واجب ده بايد د شرعي حاکم څخه اجازه واخلي.

ب: که د حرام مال اندازه نا معلومه وي د ټول مال خمس بايد ورکړل شي

او پاتې يې ورته حلال ده.

۵. هغه جواهر چې د غواص (غوټې) په واسطه لاس راځي:

په هغه صورت کې خمس پرې واجب ده چې د لاسته راوړل شوي څيز قيمت ۱۸ نخوده سره زرو ته ورسېږي.

۶. غنيمت: د شيعه علماؤ په اصطلاح غنيمت هغه څه ته وايي چې له كفارو څخه نيول كيږي، كه پرته له قتال څخه وي "فیء" او كه قتال پكې وي غنيمت ورته وايي.

غنيمت چې جمعي مغنم ده په اصل كې "غنم" ده، چې مانا يې گټې ته رسېدل دي. يعنې هر هغه څه چې د جنك له لارې له دښمن يا غير دښمن څخه لاسته راځي، غنيمت ورته ويل كيږي.

د شيعه گانو په باور "ما غَنِمْتُ مِنْ شَيْءٍ" جنكي غنائمو ته خاص نه ده بلكې "ما" پكې موصوله ده د عموميت د پاره، "مِنْ شَيْءٍ" قرينه ده د خاص د پاره، يعنې هر حلال منفعت چې لاسته راځي غنيمت شميرل كيږي. او خمس په كې واجب كيږي. د ايت نزول كه خاص ده خو د خاص په باره كې نه ده، ټول غنايم چې د تجارت، معادن او نورو څخه لاسته راځي پكې شامل دي، ځكه د دوى په آند د آيت لغوي مانا په نظر كې نيول كيږي، نه اصطلاحي مانا چې خاص جنكي غنايمو ته كارول كيږي. لكه څنگه چې په بل آيت كې د غنايمو لپاره عامه مانا كارول شوې ده: «إِذَا انْطَلَقْتُ إِلَى مَغَانِمَ لِنَاخْذُوهَا» او «وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا»؛

۷. په هغه ځمكه كې خمس واجب ده چې ذمي كافر يې له مسلمان څخه واخلي.

د شيعه گانو په باور په لاندې توکو کې خمس نشته:

- د ميراث مال
- د هبې مال
- د جايزې مال
- د اختر مبارکي مال
- په هغه مال کې چې يو چا ته د خمس او يا زکات څخه په لاس ورغلی وي.
- د بنځي مهریه

خمس باید چاته ورکړل شي!

دا چې خمس چاته ورکړل شي په آيت شريف کي د شپږو کسانو يادونه شوې. درې برخي د الله، رسول او ذی القربى (د پيغمبر خپلوان) چې شيعه گان يې د امام برخه بولي او درې برخي نوري د يتيمانو، مسکينانو او مسافرو دي چې د سادات د برخي په نامه يې يادوي.

ب: غير عبادي

۱. امر بالمعروف او نهی له منکر څخه

د الأمر بالمعروف او نهی عن المنکر معنی

الأمر بالمعروف : په الله تعالى او د هغه په رسول باندې ايمان راوړلو او په اسلامي شريعت عمل کولو باندې امر کول.

النهي عن المنکر : د الله تعالى سره شريک نيول او د هغه د رسول درواغ گنولو او ټولو هغو اعمالو چې په اسلامي شريعت کي حرام دي منع کولو ته وايي.

د الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر حکم:

الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر د اسلامي شريعت له سترو فرضياتو څخه دی چې په فرضيت باندې يې قرآن او سنت دلالت کوي ، ل قوله سبحانه وتعالى:

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ) [آل عمران: ۱۱۰].

ژباړه : تاسي غوره امت ياست چې د خلکو د پاره راويستل شوي ياست ، ځکه چې د نيکي په لور بلنه کوئ او د بدی مخه نيسي او په الله ايمان لرئ

او که اهل کتاب ایمان راوری وای ډیره ورته غوره وه خُپني يي مؤمنان دي خو زیاته برخه يي فاسقان دي.

او په دې عمل باندې تاکید دی ، قوله سبحانه تعالى:

(وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [آل عمران: ۱۰۴].

ژباړه : او بايد له تاسې څخه يو ډله وي چې د نيکۍ په لوري بلنه کوي او له بدۍ څخه منع کوي او همدغه خلک کامياب دي.

ضيعة د (وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ) چې صيغه د وجوب ده چې په حکم او امر کولو باندې دلالت کوي.

د الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر حکم په اصل کې په اجماع د امت فرض کفايي دی ، که د امت ځني خلک د هغه قيام وکړي نو د نورو غاړه به ور باندې خلاصه شي او که ټولو پرېښود نو ټول گناهکاره دي.

هغه صورتونه چې الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر فرض عين گرځي:

اول صورت : په هغو کسانو باندې چې اسلامي حکومت د الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر د پاره ټاکلي وي پر هغوی باندې الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر فرض عين دی.

دوهم صورت : په هغه صورت چې په يو شرعي مسئله کې چا ته علم وي لکن نورو ته علم نه وي يا نورو ته هغه معروف او منکر عمل نه وي څرگند نو په دې صورت کې په دغه کس باندې الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر فرض عين گرځي، دا کس مسئول دی چې نور به ورباندې خبروي.

درېم : کله چې الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر علمي دليل او مناقشي ته ضرورت پيدا کړي نو بيا دغه الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر او د هغه د پاره شرعي دليل او مناقشه پر هغو کسانو چې ددې صلاحيت لري فرض عين گرځي.

خلورم : كله چي يو كس په الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر باندې قادر وي او نور د هغه قيام نشي كولاى نو پر دغه كس باندې الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فرض عين دي ، لكه د كور اصلاح ، كله چي سړى په كور كې منكر ويښي په خپله ښځه او اولاد كې هغوى به له منكر نه منع كوي دغه د كور اصلاح د كور په سرپرست باندې فرض ده ځكه چي بل څوك د هغه په كور كې مداخله نشي كولاى.

پنځم : كله چي منكرات زيات شي ، جهل او ناپوهي غالبه شي او داعيان كم شي د الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر څانگه نه وي او د هغوى د توان څخه ووځي ، نو په دې صورت كې پر ټولو باندې د خپل توان موافق الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فرض عين دى . نن چي مسلمانان د كوم حالت سره مخ دي دا همدغه صورت دى.

كله چي منكرات او فساد زيات شي الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر ځكه فرض عين گرځي چي جهاد له باب د الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر څخه دى كله چي د مسلمانانو په ملك باندې كفار يرغل وكړي جهاد فرض عين گرځي ، همدارنگه د فساد او منكراتو د زيادت په وخت الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر هم فرض عين گرځي.

۲. ټولې تېري

ټولي او تېري تركيبي كلمې د الله جل جلاله او د هغه د ملگرو(پيغمبران، ائمه او مومنان) سره د ميني محبت او له دښمنانو سره يې د دښمني. يا د الله جل جلاله لپاره د ميني او دښمني كولو په مانا دي.

په قران كې د ټولي او تېري يوځايوالى:

ټولي او تېري كلمې په قران كې سره يوځاى نه دي راغلي، خو د ولي كلمه د (ولي) په مادي سره د دوستي، سرپرستي، او د تېري كلمه د بيزازي او جلاوالي په مانا سره راغلي دي.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ

عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَاتُ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ ۖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.

[سُورَةُ الْأَعْرَافِ: ١٥٧]

ژباړه: نو نن دا رحمت د هغه چا په برخه دی چې ددې نبي اُمي پیغمبر پېروي غوره کړي، چې د هغه یادونه هغوی په تورات او انجیل کښي خپلي مخي ته لیکلي مومي. هغه دوی ته د نېکۍ حکم کوي او له بدۍ څخه یې منع کوي. د دوی لپاره پاک شیان حلال او ناپاکه شیان حراموي. او له دوی څخه هغه پېټي کوزوي چې پر دوی دروند شوی ؤ او هغه بندیزونه ماتوي چې په هغه کښي دوی کلک تړل شوي ول. نو کوم کسان چې پر ده محمد صلی الله علیه وسلم ایمان راوړي او دده ملاتړ او مرسته وکړي او د هغې روښنایی پیروی غوره کړي چې له ده سره نازله شوېده، هماغوی بری موندونکي دي.

ځینو مفسرینو په دې آیت کې «عَزَّرُوهُ» د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دښمنانو سره تېري او «نَصَرُوهُ» د ټولي په مانا کارولي دي.

دریم: اخلاق او انساني فضایل او رزایل

الف: فضایل

۱- کَظْمُ غَيْظٍ (غوسه ز غمونکی)

غَيْظٌ تر ټولو هغه ستره غوسي او حرارت ته وايي چې د انسان وینه په جوش راوړي.

کظم د خپل نفس ساتلو په مانا ده، نو ویلی شو چې کظم غیظ یوه اخلاقي کلمه ده چې د غوسي د کنترول او نه ښکاره کولو ته وايي. هغه کس ته چې غوسه ز غمونکی وي کاظم ورته وايي.

قران کي هم کظم غيظ د پرهيزگارانو د يوې ځانگړنې په حيث ياد کړې ده. (الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ). [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ: ١٣٤]

ژباړه: د هغو لپاره چې د بډايۍ او بېوزلۍ په دواړو حالاتو کې مال مصرفوي، د غوسې زغمونکي دي او د نورو لنډ پاري بخښي. داسې نېکان خلک د خدای ډېر خوښ دي؛

شيعه گان د پيغمبر صلی الله عليه وسلم او خپلو ائمو نه د کظم غيظ په باره کې روايات را نقلوي. د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه روايت ده چې فرمايي: هر چا چې خپله غوسه وخوړه يعنې کنترول کړه الله جل جلاله به عذاب ترې لرې کړي.

همدا شان د امامانو څخه روايت کوي چې امام سجاد څخه روايت ده چې ويلي دي: الله جل جلاله ته تر ټولو محبوبترينه صبر هغه ده چې د غم او مصيبت پر وخت يې وکړي.

د غوسې د کنټرولو لارې چارې:

فيض کاشانی د غوسې څخه د خلاصون لارې چارې بيان کړي، نوموړی وايي که چيرې د غوسې پر مهال ولاړ وي ناسته دې وکړي، که ناست وي تکیه يا هم سملاسته دې وکړي.

همدارنگه په ځينو روايتونو کې راغلي چې غوسه د اور په څير ده، اور يواځې اوبه وژلی شي، نو څوک چې غوسه شو اودس دې وکړي. در سول الله صلی الله عليه وسلم څخه ځينې روايات دي چې فرمايي: هر څوک چې په غوسه شو خپل مخ دې پر ځمکه ولکوي، يعنې سجده دې وکړي.

۲- سخاوت

سخاوت (بخشش) یا ځوانمردي د شيعه مذهب د اخلاقي فضايلو د اصولو څخه شميرل کيږي او د خپل مذهب له مهمو ځانگړنو او د شرعي وجوهاتو لومړۍ مرتبه يې بولي.

دوی وايي شيعه گان بايد د خپل ديني ورونو پر وړاندې سخي او عطا بخش وي، له خپل امام صادق څخه را نقلوي چې ويلې دي: شيعه گان زمونږ ديني وروڼه يواځې نه پريږدي او تل په خپلو کې سره سخاوت څرگندوي، تر څو له بيوزلي څخه وژغورل شي او ارامه نسبي ژوند ولري. انبياء او اولياء سخاوتمند اشخاص ؤ. نوموړی زياتوي: الله جل جلاله ته تر سپين ږيري بخیل عابد هغه ځوان غوره ده چې سخي او د نورو په فکر کې وي.

۳- توکل

د شيعه گانو په اند توکل الله جل جلاله ته د چارو سپارل او اعتماد پري کول، حديثو د ايمان ارکان په توگه معرفي کړي ده، د توکل لوړه درجه دا ده چې انسان د ټولو چارو واک او اختيار الله جل جلاله ته وسپاري، د خپلې ارادې څخه ورته د الله جل جلاله اراده لومړيتوب ولري، هغه څه چې يې ورکړي دي ورته د منلو وي، د يوکس د توکل اندازه د هغه ايمان پورې مربوطه ده.

توکل په يو کار کې د ناتواني د اظهار او په بل کس باور کولو په معنی ده. يا په ديني فرهنگ کې توکل هغه څه ته وايي چې انسان يواځې الله جل جلاله په موجوداتو کې د تاثيرگذاره جهت په توگه ومني.

د علامه طباطبائي په اند توکل په چارو کې يواځې الله جل جلاله اغيزمن لوری بللی ده.

شيخ صدوق په معانی الاخبار کې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه يو حديث را نقلوي چې پکې ويلې يې دي: توکل هغه ته وايي چې يو انسان په

دي پوه شي چي نور مخلوقات ورته هيڅ گټه او تاوان نشي روسولی، يواځي الله جل جلاله ته هيله مند وي او له هغه پرته له بل چا څخه ويره ونه لري. په قران كې د توكل او مشتقاتو يې اويا ځلي يادونه شوېده، په زياتو موارد كې توكل د ايمان سره يوځای ذكر شوی ده.

د شيعه گانو په اند د ايمان لپاره توكل لازمي ده. د نموني په شكل الانفال سورت كې مسلمان هغه څوك معرفي شوېده چې يواځي په الله جل جلاله توكل كوي. په نورو آيتونو كې هم د دې تعبير شوی ده لكه «وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ».

په حديثو كې هم د توكل يادونه شوېده. د شيعه گانو په اند له حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت ده چې وفرمايل: توكل، تفويض، په الهي قضاء رضا، او تسليم د اوامرو په وړاندې د ايمان څلور اركانه دي. د امام رضا څخه هم نقل ده چې ويلې دي: په خداى توكل د يقين له اجزاو څخه ده. توكل د قوت او ضعف په لحاظ په دريو درجو ويشل شوی ده.

لومړى ضعيف ترينه درجه: يوڅوك په الله جل جلاله داسې باور لري لكه څنگه يې چې په وكيل لري.

دوهمه مخصوص خواص درجه: توكل كونكى لكه د ماشوم په څير ده چې له خپل مور پرته بل څوك نه پيژني.

درېمه لوړترينه درجه: لكه د ابراهيم عليه السلام توكل چې كله نمرود اور ته اچوو.

ب: ردائل

۱- تکبر

تکبر یا کبر د خپل ځان د لوی ښودلو په مانا ده، کبر یو نفسي حالت ده چې متکبر شخص نورو ته په ټیټه سترګه کوري، دا حالت په خبرو او اعمالو کې ښکاره کیږي.

ځینو تکبر د ردایلو سرمنشأ او د شرک سره په یوه مرتبه کې بللی ده.

تکبر یا کبر (غرور) چې د ردایلو اخلاقي صفاتو څخه او د الهي غضب له اسبابو څخه شمیرل کیږي د قرآن په آیتونو کې په ډیر ناخوښ صفاتو شمیرلی ده.

د الله جل جلاله پر وړاندې، د پیغمبرانو همدارنګه د نورو انسانانو پر وړاندې د تکبر ډولونه دي. د الله جل جلاله پر وړاندې غرور چې سرمنشأ یې ناپوهي او ګمراهي ده تر نورو بدترین ډول شمیرل کیږي. لکه فرعون او نمرود.

له پیغمبرانو سره تکبر یعنې ایمان پرې نه راوړل لکه د قریشو کفار چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پر وړاندې تکبر کوو، ځینو به یې پیغمبري منله خو د تکبر د غلبې په وجه نشو کولای اقرار وکړي.

په دیني متنونو کې د بل انسان پر وړاندې تکبر او غرور یو قبیح عمل یاد کړی ده. یو مسلمان د کافر پر وړاندې باید غرور ونکړي، ځکه امکان دي ولري چې په مسلمان او کافر کې ایمان د تل لپاره پاتې نشي، کیدای شي په راتلونکې کې د دو دواړو ځایونه یو له بل سره تغیر شي.

الله جل جلاله په قرآن کې فرمایي: (وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ). [سُورَةُ لُقْمَانَ: ۱۸]

ژباړه: او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کوه، پر ځمکه په خیال (په غرور) مه ځه، الله هیڅ یو، په ځان مین او ویاړ ښکاره کوونکی انسان نه خوښوي.

قرآن تکبر یو قبیح عمل یاد کړی ده: (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا).
[سورت النساء: ۳۶]

ژباړه: الله داسي څوك نه خوښوي چي په خپله انكېرنه مغرور وي او په خپله لوړتيا وياړي؛

(قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ) [سُورَةُ الزُّمَرِ: ۷۲]

ژباړه: وبه ويل شي، د دوزخ په دروازو ننوځئ، دلته اوس ستاسي همېشني استوگنه ده، دا د متکبرانو (لپاره) ډېر بد استوگنځی دی.

په دې سورت کې د عذاب فرښتې د انسان د ټولو رذایلو څخه د دوزخیانو په تکبر باندې ټینګار کوي. نو له دې څخه جوتیري چې د گناهونو اصلي سرچشمه تکبر او حق ته نه تسلیمي ده.

الله جل جلاله په قرآن کې د «الْمُتَكَبِّرُ» په صفت یو ځل یاد شوی ده چې په تفسیر کې یې ویل شوي دي. انسان ته نه ښايي چې غرور وکړي، غرور او تکبر یواځې له الله جل جلاله سره ښايي.

حضرت علي رضي الله عنه وايي چې شیطان ځکه د الله جل جلاله دښمن شو، چې د ده د عظمت او لویوالي د صفت پر سر یې ورسره نزاع (جروبحث) وکړ.

شیعه گانو د تکبر په باره کې له خپلو ائمو څخه زیات روایتونه را نقل کړي دي، چې یواځې د یو روایت یادونه به یې وکړو.

د نهج البلاغې په ۲۱۱ پاڼه کې د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت ده چې فرمایلي دي:

(فَاعْتَبِرُوا بِمَا كَانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِيسَ، إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِيلَ، وَجَهْدَهُ الْجَهْدَ، وَكَانَ قَدْ عَبْدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ، لَا يُدْرِي أَمِنْ سِنَى الدُّنْيَا أَمْ مِنْ سِنَى الْآخِرَةِ، عَنْ كَبِيرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ)

ژباړه: له هغه څه پند واخلی چې الله جل جلاله له شیطان سره څه وکړل، د پیرې مودې هڅه یې بې ثمره او د پیر عمر عملونه یې باطل کړل، شپږ زره کاله یې د الله جل جلاله عبادت وکړ معلومه نه ده چې دا کالونه د آخرت و یا د دنیا خو کله یې چې په یوه شیبه کې تکبر وکړ الله جل جلاله له جنت څخه وشړو.

د تکبر مرتبې:

لومړی هغه چې کبر په زړه کې ولري او په خبرو او اعمالو کې یې هم ښکاره شي.

دوهم هغه چې کبر په ژبه یې ظاهر نشي خو په کړنو کې معلوم وي. دا د لومړی مرتبې څخه خفیف ده.

دریمه مرتبه هغه ده چې کبر یې په زړه کې وي، خو نشي کولی ځان ترې خلاص کړي، خو هڅه کوي چې په خبرو او کړنو کې تکبر ترې ونشي. په داسې حالت کې د متکبر گناه پوره کمه ده.

د تکبر لاملونه او اسباب:

د یو انسان د تکبر لامل د خپلې حقیقي مرتبې څخه ناخبري او ځانته د کمالی صفتونو منسوبول دي. دغه نسبت په نفسي خواهشاتو کې له افراط کولو پیدا کیږي.

د تکبر اسباب: په علم، عمل، عبادت، نسب، بنایست، مالي او جسمي قدرت هغه څه دي چې یو انسان پرې مغرورېږي. د تکبر د ښکاره اسبابو څخه کینه، حسد ریا او د عُجب یادونه هم شوي ده.

۲- ریا

د نیک عمل ښکاره کولو په مانا ده، پرته له دې چې څوک د یو عمل کولو قصد ولري.

په عبادت کې ریا دي ته وایي چې د الله جل جلاله پرته بل چاته د ځان بنودنې په قصد عبادت وشي. یا ریا هغه حرام عمل ته وایي چې د یو عمل د باطلولو لامل کیږي.

(إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَدِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَآءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا). [سورة النساء: ۱۴۲]

ژباړه: دا منافقان له الله سره د غولوني کار کوي؛ په حقيقت کې الله هغوی په غولېدنه کې غورځولي دي. کله چې دوی لمانځه ته پاڅیږي نو یوازې خلکو ته د ځان بنوونې لپاره مړ ژواندي پاڅیږي او خدای ډېر لږ یادوي.

ریا په اصطلاح کې دي ته وایي چې یو انسان خلکو ته د نمایش او بنودلو په نیت ښه عمل کوي، نه د خدای لپاره. ریا په عبادي اعمالو لکه لمونځ او غیر عبادي لکه صدقه ورکولو کې کیږي.

د ریا حکم:

ریا حکم: د عبادت شرط اخلاص ده او ریا په کې حرامه ده او د عمل د بطلان لامل کیږي.

په انفاق (صدقې) کې ریا:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ). [سورة البقرة: ۲۶۴]

ژباړه: ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په احسان بارولو او ازار رسولو، د هغه چا په څېر مه خاوري کوئ، چې خپل مال محضي خلکو ته د بنودلو لپاره لگوي او نه یې پر خدای ایمان وي او نه پر آخرت.

په جهاد کې ریا:

(وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ). [سورة الأنفال: ۴۷]

ژباړه: او تاسي د هغو خلکو غوندي مه کېږئ، چي له خپلو کورونو څخه وياړلي او خلکو ته د بنودنې لپاره را ووتل. او کړنلاره يې دا ده چي (خلک) د الله له لاري څخه منع کوي.

الله جل جلاله په دې آيت کي غرور او ریا د جکړې په میدان کي د قدرت د زوال سره حساب کړي دي.

په عباداتو کي ریا:

ریا د عبادت د بطلان لامل ګرځي، توپیر نه کوي که ریا د عبادت په ټولو برخو کي وي یا ځینو برخو کي.

د عبادت په مقدماتو کي ریا:

یو څوک که د عبادت په شروع کي ریا وکړي خو هغه عمل چي د عبادت له ماهیت څخه خارج وي د عبادت د بطلان لامل نه کیږي. لکه یو څوک جومات ته په ریاکارانه شکل ځي خو لمونځ بیا په اخلاص سره کوي، په دې صورت کي یې لمونځ نه باطلیږي.

که یو څوک په عبادت کي اخلاص وکړي خو د هماغه عبادت په یوه برخه کي ریا وکړي، ځیني علماء وايي چي ټول عبادت یې باطل کیږي خو د ځینو په آند نه باطلیږي. مثلاً یو څوک په ریا سره لمونځ په جماعت یا خشوع او طمأنیې (آرام) سره وکړي.

ریا په ایمان کي:

یعني په ښکاره د شهادت کلمه ویل خو په زړه کي ترې انکار کول او دروغ یې ګڼل، چي دې ته د کفر او نفاق ریا وايي.

ریا ته خفي شرک هم وايي: (كُلُّ رِئَاءٍ شِرْكٌ إِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِلنَّاسِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ وَ مَنْ عَمِلَ لِلَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ)

ژباړه: له امام صادق څخه روایت را نقل ده چي ویلي دي: هر ډول ریا شرک ده، هر څوک چي د خلکو لپاره کار کوي نو بدله یې د خلکو سره ده

او که څوک د الله جل جلاله لپاره څه عمل کوي ثواب يې د الله جل جلاله سره ده.

د ریا څخه د خلاصون لارې چارې:

- د ریا په وجه د الهي غضب ته متوجي کېدل.
- دا په یاد ساتل چې د بنده له بدلې او هڅونې د الله جل جلاله بدله غوره او گټوره ده.
- د الله جل جلاله دې قدرت ته متوجي کېدل چې د ټولو په زړونو خبردار ده.
- دا په یاد ساتل چې الله جل جلاله ریاکاره انسان د ریا په وجه یوه ورځ خامخا رسوا کوي.
- په یاد ساتل چې ریا د اخروي اعمالو له منځه تلو لامل کیږي.
- نیک اعمال په پټه او یواځیتوب کې کول خپل عادت ګرځول.

په ځینو وختونو کې د یو عمل په ښکاره توګه کول ریا نه حسابیږي بلکې د توصی په شکل به وي. لکه په ښکاره د یو نیک عمل په دې نیت ترسره کول چې نور وهڅوي، یا د دین د تبلیغ په خاطر او یا هم د شیطان د وسوسې سره د مقابلي په وجه.

۳- حسد(کینه)

په انسان کې له پټو خوډېرو خطرناکو ناروغيو څخه یوه یې کینه ده، چې په عربي ژبه کې ورته په لږ توپیر سره د حسد، حقد او غل توري کارول کیږي، او یا په بل عبارت، کینه د هغه پیچلي منفي نفسیاتي حالت نوم دی چې لرونکی یې له نورو خلکو سره د بیلابیلو عواملو پر بنسټ عده اخلي، کرکه یې ورسره پیدا کیږي او د رځې له یوه ځورونکي حالت سره مخامخ کیږي. کینه پر بل چا باندې د الله تعالی د نعمتونو نه لورېښي، د هغو د زوال غوښتنې اود حاسد له لوري د هغو د زوال هڅو ته ویل کیږي. حاسد د همدغه حسد او کینې په پایله کې دا ډول نعمتونه یواځې د خپل ځان حق بولي. کینه دزړه او باطن د ناروغيو څخه هغه رذیله ناروغي ده چې دافرادو

له لاري په ټولنه کې د ناورو اغېزو د بنډلو له امله يې پايله د الهي نعمت له څښتنانو سره دښمني، په هغوي باندې نه لورېنه، هغوي ته ازار او ځور رسول، او ډيری مهال له حق څخه د مخ اړولو او په الهي ارشاداتو او نبوي فرموداتو د عمل نه کولو سبب او لامل هم گرځي.

کوم کسان چې د ځان غوښتني او يواځي له خپل ځان سره د مينې لرلو په ناروغۍ ککړ وي بيا له هغه چا سره چې الله تعالی خپل نعمتونه پرې پېرزو کړي وي په کينه اخته کيږي. کينه گرکه له يوې خوا له نورو خلکو سره د رځې له لاري د خپل ايمان نيمگړتيا په ډاگه کوي، نو له بل پلوه نوموړی د خپل دې ناوره عمل له مخې په خدايي حکمت باندې نيوکه کول غواړي. ځکه چې د الله تعالی هېڅ کره له حکمته تش نه وي، نو دا چې الله تعالی يوڅوک په علم، شتمنۍ، بسايت، اولادونو او خپلو نورو نعمتونو نازوي نو ارو مرو به يې يوڅه حکمت پکې نغښتی وي. خو حسود او کينه گر د خپلې کينې له مخې له نوموړي څخه د نعمتونو ازاله او خپل ځانته يې تر لاسه کول غواړي. نو دا په حقيقت کې له الهي حکمت سره جگړه کول دي او پدې جگړه کې کينه گر په هر حال او له هرې روا او ناروا لاري ځان بریا ته رسول غواړي. ځکه نوکينه گر د خپلې کينې له امله د هغه چا پر خلاف د دښمنۍ او عداوت اور په سينه کې گرزوي چې الله تعالی ورباندې خپل فضل او لورېنه کړي وي او د نعمتونو له پلوه تر خپلو سيالانو مخکې وي او غواړي چې دغه نعمت لرونکی او هوسا کس په اور کې وسوزوي. همدا لامل دی چې رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: کل ذي نعمة محسود. ژباړه: هر نعمت لرونکی سړی د کينه گرو د کينې ښکار دی.

د کينې نښې:

ځکه نوکينه گر د نعمت په څښتن پسې دروغ، بهتان، پروپاگند او بې ځايه خبرې تړي او په خپلو ناستو کې دهغه غيبت کوي، خلکو ته يې په دروغو چغلي کوي، د خلکو تر مخ په هغه کې بد وايي، او له هرې لاري د نوموړي سپکاوی کوي.

څنگه چې کينه په افرادو، کورنيو او ټولنې کې لوی اخلاقي ناورين رامنځته کوي ځکه نو پالونکي څښتن جل جلاله په خپل سپېڅلي کلام او پاک رسول الله صلی الله عليه وسلم په خپلو مبارکو احاديثو کې ځای پر ځای د کينې قباحه او بدې بيان کړيده.

په قرآنکريم کې الله تعالی جل جلاله فرمايي:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُّوْكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ. [سورت البقره: ۱۰۹].

ژباړه: ډير اهل کتاب دا خوښوي چې که وتوانيد چې تاسې له ايمان راوړلو وروسته بېرته کافران کړي، او دوي دا کار د هغې کينې له امله کوي چې د ځان له لوري يې له تاسې سره لري، او حقيقت دا دی چې دوي دا هر څه وروسته له دې کوي چې حق ورته بڼه له ورايه څرگند شوی دی.

په بل ځای کې الله تعالی فرمايي:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا. [سورت النساء: ۵۴].

ژباړه: ايا کينه کوي دغه (يهودان) له خلکو سره په هغه څه کې چې ور کړی دی دوی ته الله (تعالی) له خپله فضله، نو په تحقيق ورکړی دی مونږ اولاد د ابراهيم ته کتاب او حکمت او ورکړي ده مونږ دوی ته لويه پاچايي.

په پورته مبارکو اياتونو کې الله تعالی د يهودو د سرکشي او تمر د لامل حسد گڼلی، اهل کتاب سره له دې چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم اسلام او قرآنکريم په حقانيت بڼه پوهېدل خو بيا يې هم په هغو باندې له ايمان راوړلو انکار وکړ، ځکه چې يهودانو ځانونه د بنو اسحاق اولادونه گڼل او هيله مند وو، چې د تل په څېر به نبی له دوي څخه ټاکل کيږي نوله همدې امله يې په بنو اسماعيل (عربو) کې د نبی ټاکل نه لورېدل.

همدغه رخه، نه لورېښه او ځان د ټولو نعمتونو مستحق گڼل وو چې دوي يې بالآخره کفر ته سوق کړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم او صحابه

کرامو ته يي له هېڅ ډول خور او کړاو وړ رسولو ډډه نه کوله، دهمدي کيني له امله يي ځانونه د دوزخ کندي ته په لوی لاس وړ و غورځول.

غېطه چې له حسد سره بايد مغالطه نشي:

خو دلته دا خبره هم د يادوني وړ ده چې موږ په نصوصو کې د غېطې په نامه يو بل عمل هم لرو چې له کيني سره څنگ په څنگ کارېدلی دی خو اصولاً له کيني سره په توپير کې دی او هغه داسې چې يوڅوک د نعمت څښتن وويني نو ووايي چې ده ته دې الله تعالی نور هم ورکړي خو زه هم ځانته له خدايه دا ډول نعمتونه غواړم. يانې له بله د نعمتونو د لري کېدو هيله نه کوي او عين همداسې نعمتونه د ځان لپاره هم غواړي. دې عمل ته غېطه ويل کيږي. په شريعت کې د چا په حال باندې غېطه کول او دهغه د نعمتونو په څېر نعمتونه ځانته غوښتل روا دي.

د چا په نعمتونو باندې د غېطې کولو لپاره هم د لاندي دوو خبرو په پام کې نيول خورا اړين دي.

لومړۍ: دا چې دغه نعمت (چې غېطه پرې کيږي) به د نعمت د څښتن ځانگړتيا نه وي چې په انساني هڅو او کړنو به لاسته نه راځي، لکه نبي ته په کتو سره د نبوت غوښتنه.

ځکه چې نبوت هغه ځانگړتيا ده چې پاک خداى جل جلاله خپل ځيني بندگان ورته غوره کړي دي، او په تر لاسه کېدو کې يې هېڅ انساني کردار نشته. نو که اوس يو څوک را ولاړيږي او د نبي په نبوت باندې د غېطې له امله ځانته هم د نبوت تر لاسه کېدو په هيله کيني، ښکاره خبره ده چې دا هيله به يې هيڅکله هم پوره نشي، نو دغسې کسان بيا د دروغو په کچې سپاره شي او د نبوت کاډبه او دروغ ژنه دعوه وکړي، او يا لکه ځيني هغه ناپوهه او جاهله صوفيان چې د ولايت او کراماتو په کيسو کې دومره ننوځي چې ځان ورته سم دم ولي ښکاره شي او تر بدو يې بتره دا چې بيا دعوه هم کوي چې ولايت تر نبوت لوړه درجه ده اعاذناالله من ذلک.

يا لکه هغه کسان چې د ځينو هغو فطري کمالاتو د ترلاسه کېدو تمه لري کوم چې ترانساني اکتسابه پوري هېڅ تړاو نلري، لکه بنایست او ښکلا ځواکمن کېدل، نکاوت، د ژبي فصاحت او داسې نور. څنگه چې دا شیان هم په انساني هڅو لاس ته نه راځي نو غوښتونکي کسان یې په ټولنه کې د تکبر، شتمني، څوکۍ، قوم او قبیلې، او آن دغیبي ناولتیاوو لکه جادو او کهانت له لاري ځان پر مخ بیول غواړي. نو له دې امله انسان په دروغو اخته، په ځمکه باندي د شر او فساد جوړولو، نورو ته د ضرر او تکلیف ور رسولو له کبله په گناه ککړ شي.

دوهم : دغه نعمت به د انساني هڅو په لاس ته راوړني سر بېره داسې څه وي چې انسان ته دا څرته گټه ولري.

له شرعي او عقلي پلوه چې د دنيوي ژوند د بنایست لپاره مونږ ته کوم نعمتونه راکړل شوي دي، دا په ټولنه کې د انساني ژوند لپاره یوه الهي ازموینه ده، چې ایا دغه بنده زما پدې نعمتونو شکر باسي او که دسرکشي او نافرمانی لار خپلوي؟

نو اوس که یو څوک راوړي او دغه نعمت په گناه کې وکاروي نو دا خو بیا د ده لپاره نعمت نه بلکې مصیبت شو. نوکه څه هم له ټولنیز پلوه به دا نعمت یو لوی شی ښکاري خو خبره داده چې هوښیار سړی هېڅکله له ازموینکو او په مصیبت باندي له اخته کسانو سره حسد او کینه نه کوي.

د کیني ممانعت په نبوي حدیثونو کې:

عن الزبير رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: دب اليكم داء الامم قبلکم الحسد والبغضاء، هي الحالقة لا اقول تحلق الشعر ولكن تحلق الدين. [جامع الترمذي: ۹۵۹۵]

ژباړه: تاسي ته هم د تېرو امتونو ناروغي در ورسېده، چې هغه کینه او کرکه کول دي. او دا غوڅوونکي ده، زه دا نه وایم چې دا وېښتان غوڅوي بلکې دین غوڅوي.

په يوه بل روايت کې راغلي:

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لا تقاطعوا ، ولا تدابروا ، ولا تباغضوا ولا تحاسدوا وكونوا عباد الله اخوانا. [مسلم: ۲۵۶۴].

ژباړه : تاسي خپلوي مه شکوئ، په يوه او بل پسي پس شا خبري مه کوئ له يوه او بل سره کينه او کرکه مه کوئ، د الله تعالى بندگان او وروڼه و اوسيرئ.

له پورتنیو حديثونوڅخه جوته شوه چې کينه انسان له دينه جلا کوي، ځکه خوهم رسول الله صلى الله عليه وسلم د نورو گناوو به ترڅ کې خپل امتيان د کينې له کولو هم را گرځولي دي.

۴- چغلي

چغلي د يو کس خبري بل ته په دې نيت کول چې د ملگرتيا اړيکې يې سره پرې شي. چغلي د کبيره گناهونو له جملې څخه شميرل کيږي. نوموړې گناه د ژبي په وسيله تر سره کيږي، يواځې په خبرو پورې محدود نه ده، بلکې په ليکنې بڼه او اشارې سره هم گناه حسابيږي. په قرآن او رواياتو کې په يو بد او قبيح کار ترې يادونه شوې ده. چغلي غالباً د نورو اخلاقي رذایلو لکه غيبت، تهمت، حسادت، دروغ او نفاق سره په يو ځای کې قرار لري. چې ترسره کونکې به يې په دې دنيا کې د خواري او ذلت سره مخ کيږي او په آخرت کې به له جنت څخه محروم شي.

په ملائکو د شيعه گانو ايمان

دوی په ملائکو عقېده د ايمان يوه برخه بولي، د الله جل جلاله غيبي، نوراني جوهرې او معنوي موجوداتو څخه يې شميري، او د بنده او خالق ترمنځ يې واسطه بولي، فرېنتي د ماهيت له نظره غوره دي خو له انسان څخه غوره نشي کيدای. د دوی په اند ملائکې د انسان عملونه ذخيره کوي د الله جل جلاله له دستور څخه اطاعت کوي.

د عزالدین کاشانی په اند ملايکي په درجه او غوره والي کې سره توپیر لري
 ځينې يې د خلقت (آسمان او ځمکې) چارې اداره کوي. اسرافیل د قيامت په
 ورځ د شپيلۍ په پوکولو سره جسدونو او روحونو يوځای کوي. جبرائیل
 وحې راوړي، عزرائیل د مرک فرېسته ده يعنې روحونه اخلي، کروبیان
 (الکروبيون) يواځې د الله جل جلاله عبادت کوي. داوود آسمانونو ملائکې د
 ساتنې ملايکې او نکير منکر چې په قبرونو له مړي سوالونه کوي.

زيارت او شيعه گان

زيارت کول يو ديني عمل ده چې د خپلو بزرگانو قبرونه ته ورته په دې
 خاطر چې له هغوی سره مينه محبت او تکریم وښايي او معنوي برکات
 لاسته راوړي په مانا ده. د شيعه گانو په اند د ائمو زيارت کول له خپلو
 امامانو او علماؤ د تاريخ له اوایلو څخه توصيه شوی ده. هغه ځايونه چې د
 شيعه گانو لپاره ډير غوره او محبوب دي عبارت دي له نجف او کربلا په
 عراق، قم او مشهد په ايران کې سيده زينب په سوريه کې.

تقیه

تقیه له دیني یا دنیایي تاوانه د بچ کېدو په خاطر د عقېدې پټ ساتل یا د مخالفانو په وړاندې د زړه د عقېدې په خلاف د یو کار ترسره کول دي. تقیه، له دیني یا دنیایي تاوانه د بچ کېدو په خاطر د مخالفانو په وړاندې د حق او د حق د عقېدې پټول دي. په بله ژبه، د یو بل کس له لوري له هغه سره په وینا او عمل کې د غېرملتیا له لارې له تاوان یا نقصانه د ځان یا نورو ساتل دي. شعیه گان د نورو اسلامي مذهبونو تر پېروانو زیات د تقیې په طریقه په عمل کولو مشهور دي. د دغه گروهې سبب ډول ډول سیاسي، ټولنیز، فرهنګي، اقتصادي او... فشارونه گڼل شوي دي چې په تاریخ کې، همېشه د مخالفانو له خوا په هغوي راوستل کېدل.

تقیه مختلف ډولونه لري اوشیعه فقیهانو د قرآن ایتونو او د امامانو روا یتونو ته په پام سره د هغه لپاره تکلیفي او وضعي احکام بیان کړي دي. د هغوي له نظره، چیرته چې د مخالفانو په نزد د عقیدې ښکاره کول د یو کس یا کسانو د سر، مال او عزت لپاره تاوان ولري، په هغه اندازه چې ضرر دفعه کېږي، تقیه واجب ده. تقیه همداراز په ځینو مواردو کې او خاصو شرایطو ته په پام سره مستحب، مکروه، مباح او حرامه کېدلی شي.

ویل کېږي چې اکثره اهل سنت فقیهان هم تقیه په هغه ځایونو کې چې د سر او حتی مال د تاوان د رسېدو وېره موجوده وي، د ضرر د دفع کولو په اندازه جایزه ګڼي. په اسلامي مذهبونو کې زیږدیه او وهابیت د تقیې مخالف دي.

تقیه په لغت کې د «وقی» له مادې راوتلې او له ځورونې او ازاره په امان پاتې کېدو لپاره د خوندي ساتلو، او پټولو په معنا ده.

د شیعه گانو په اند تقیه له هغو موضوعگانو ده چې د فقې په علم کې جاجول کېږي او د طهارت، لمونځ، روژې، حج او امر بالمعروف او نهی عن المنکر په فقهې بابونو کې یې په اړه خبرې شوي دي. په فقهې قواعدو پورې

اړوندو کتابونو کې هغه د یوې قاعدې په توګه یاده شوي او ځینې فقیهانو یې په هکله پوره پوره رسالې لیکلي دي.

سره له دې چې د تقیې لفظ په قرآن کې نه دی راغلی، مسلمان عالمان باوري دي چې ځینې ایتونه د هغې محتوا ته اشاره لري او د تقیې د مشروعیت د ثابتولو لپاره په هغو استناد کوي. د شیعه په روایي سرچینو کې، له امامانو ډېر روایتونه د تقیې په اړه نقل شوي دي.

شیعه محدث کلیني په الکافي کتاب کې یوه برخه د «باب التقيه» په نامه رایتونو ته ځانګړې کړې او ۲۳ روایتونه یې راغونډ کړي دي. حر عاملي هم په وسائل الشیعه کتاب کې په دولسو بابونو کې ۱۴۶ ایتونه د تقیې په احکامو پورې اړوند راغونډ کړي دي. همداراز د اهل سنتو په ځینو روایي سرچینو کې د تقیې په اړه خواره واره روایتونه نقل شوي دي.

په شیعه مذهب کې تقیه:

ویل کېږي چې تقیه د شیعه له کلامي فقهي معتقداتو او یو مهم عامل دی چې شیعیانو د هغې په وسیله کړی شوي د تاریخ په اوږدو کې د خپلو عقیدو او مذهب له ساتلو سره مرسته وکړي. د تاریخي سرچینو په ګواهي، تشیع مذهب د خپل ژوند په اوږدو کې، له مختلفو ټولنیزو، فرهنګي او سیاسي اړخونو په ډېرې تنګسيا او سختۍ کې و؛ په دې ډول چې همېشه په تاریخ کې، د مخالفانو په مینځ کې د خپلې عقیدې اظهار د هغوي لپاره د سر او مال ډېر تاوانونه لرلي دي. له همدې امله شیعه امامانو د خپل ځان او شیعیانو د سر حفاظت، او د شیعه ټولنې د تیتوالي او کمزورۍ د مخنیوي لپاره، تقیه لازمه ګڼله.

په ځینو شیعه سرچینو کې، ځینې روایتونه په دې عبارت سره «لا دینَ لِمَنْ لَا تَقِيَّةَ لَهُ؛ څوک چې تقیه نه لري، دین نه لري» نقل شوي دي چې د امامانو او د هغوي د پيروانو په نزد د تقیې د اهمیت ښودنه کوي.

د شیعه د تقلید مرجع ایت الله مکارم شیرازي په وینا، تقیه یوازې په شیعه مذهب پورې محدوده نه ده. هغه په دې باور دی چې هر کس یا لږه کۍ په

هرې تاريخي دورې کې يا د نړۍ په هر ځای کې چې له متعصبو دښمنانو او مخالفانو سره مخ وي، په دې ډول چې د عقيدې ښکاره کول د هغې يا يې خواوښا کسانو لپاره د سر او مال تاوانونه ولري او د عقيدې د دغه څرگندولو اهميت د ځان او د ساتلو تر اهميته کم وي، د فطرت په حکم تقيه کوي او خپله عقیده پټوي.

په ځينو روايتونو کې چې له شيعه امامانو نقل شوي، په تقیي عمل د اسلام له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه مخکې ځينو الهي پيغمبرانو لکه شيث ابراهيم، يوسف او همدا راز اصحاب کهف ته هم نسبت ورکړل شوی دی.

په شپږمه قمري پېړۍ کې شيعه فقيه شهيد اول، له امامانو نقل شوې حديثونه د تقیي له بياناتو ډک گڼلي او تقيه يې د حديثونو د اختلاف يو مهم لامل گڼلې ده. له دې امله ويل کيږي چې په روايتونو کې د تقیي په مواردو پوهېدل د شرعي مسايلو او احکامو په لا څېر استنباط کې د پام وړ رول لري.

د تقیي ډولونه:

تقيه د تقيه کوونکو د مقصد او محرک له نظره په دوو ډولونو وېشل کيږي:

خوفي تقيه: د مخالفانو په وړاندې تقيه کول، په هغه ځای کې چې د سر، مال يا عزت د تاوان د رسېدلو وېره موجوده وي. خوفي تقيه هم يا اکراهي ده چې پکې، يو کس په گواښ سره اکراه کوي او مجبوروي يې چې د خپلې عقېدې په خلاف لکه د کفر خبره په خوله جاري کړي. يا داسې پټول دي چې پکې يو کس د خپل ځان يا خواوښا کسانو د سر د حفاظت لپاره مجبورين ي چې خپلې عقيدې پټې کړي. د خپل سر د ژغورلو لپاره د قريشو مشرکانو په وړاندې د عمار ياسر تقيه، يې اکراهي تقيه او د فرعونيانو په وړاندې د مؤمن آل فرعون تقيه او د اصحاب کهف تقيه چې د خپل ځان د ژغورنې لپاره يې خپلې عقېدې پټې کړې وې د کتمانې (پټوونکې) تقیي له قسمونو گڼل شوې دي.

مداراتي تقيه: دا ډول تقيه چې ورته تحبيبي تقيه هم وايي: د ځينو مصلحتونو لکه د وحدت د ساتلو، د دوستۍ او مينې د جلبولو او د کينې او دښمنۍ د رفع کولو او د هغو ټولو چارو لپاره د خپلو عقيدو پټول دي چې اهميت يې د عقايدو تر ښکاره کولو زيات دی. ځينو شيعه فقيهانو، د معصومو امامانو په ځينو روايتونو په استناد سره د اهل سنتو په مجالسو کې شرکت کول(د سر د حفاظت لپاره نه) لکه له هغوي سره د جماعت په لمانځه کې برخه اخستل (په تېره بيا د حج په ورځو کې) د هغوي د ناروغانو پوښتنه کول، د هغوي د جنازې په دستور وکې گډون کول او دغه شان نورې ټولنيزې چارې چې د مسلمانانو د عزت او شان د زياتېدو او د وحدت د پياوړې کېدو او د بدگمانيو او ترېگنيو د ختمېدو سبب کيږي، د مداراتي يا تحبيبي تقيې ځينې بېلگې گڼلې دي.

د تقيې لپاره نور تقسيمات هم ذکر شوي دي. امام خميني^(۱) د «تقيه کوونکي کس» «هغه کس چې د هغه په مقابل کې تقيه کيږي» او «د تقيې د موضوع» په اعتبار د تقيې لپاره نور تقسيمات هم ذکر کړي دي.

ځينو بيا تقيه د تقيه کوونکي د موقعيت او شرايطو په اساس په درې ډوله سياسي تقيه (د واکمنو سياسي حکومتونو په وړاندې تقيه) فقهي تقيه (د احکامو په بيان کې تقيه) او اجتماعي تقيه (د خلکو په وړاندې په ټولنه کې او له هغوي سره په ناسته پاسته کې په تقيه) تقسيم کړي ده.

شيعه فقيهانو د ځينو دليلونو لکه قرآن او سنت په استناد، د تقيې لپاره ځينې احکام ذکر کړي چې په دې ډول دي:

تکليفي حکم:

تقيه د تکليفي حکم په اساس په پينځو ډولونو وېشل کيږي.

واجبه تقيه: د شيعه فقيهانو له نظره که د عقيدې څرگندول د مخالفانو په نزد د ځان يا بل کس د سر، مال او عزت لپاره تاوان لري او انسان د دغه ضرر

۱- د ايران د اسلامي انقلاب (جمهوريت) جوړونکي

په رسېدو علم يا حتی گمان لري، نو په هغه اندازه چې ضرر لري شي تقيه واجبه ده. په واجبي تقيي کي معيار دا دی چې هغه څه چې د تقيي په وسيله يې ساتنه کيږي، د هغې ساتنه واجبه او ضايع کول يې حرام وي.

مستحبه تقيه: هغه ځای ده چې د تقيي پرېښودل د فوري نقصان رسېدلو سبب نه کيږي، خو د دې وېره وي چې په راتلونکي کي او تدريجا ضرر حاصل شي. د ځينو شيعه فقيهانو له نظره، مداراتي تقيه، د مستحبي تقيي له مصداقونو څخه ده. شيخ انصاري (وفات ۱۲۸۱ق) په مستحبي تقيي کي يوازي هغه موارد شامل گڼلي چې په روايتونو کي پرې تصريح شوې ده؛ لکه له اهل سنتو سره معاشرت، د هغوي د ناروغانو پوښتنه کول، د هغوي په جوماتونو کي لمونځ او په جنازو کي يې شرکت کول، خو نور امور چې د روايتونو له محدودې بهر دي لکه له هغوي سره د دوستۍ جوړولو لپاره د شيعه بزرگانو غندنه او داسې نور کارونه جايز نه دي.

مکروه تقيه: هغه تقيه ده چې پرېښودل يې او تاوان زغمل، تر تقيي زيات ښه وي. د شهيد اول په وينا، مکروه تقيه په مستحب کار کي تقيه ده چې کول يې نه سملاسي تاوان لري او نه په راتلونکي کي په هغې څه ضرر رسيږي. مباح تقيه: هغه تقيه ده چې پرېښودل يا کول يې هيڅ فرق نه لري. د شيخ انصاري په وينا هغه تقيه ده چې په هغې داسې ضرر دفع کيږي چې شتون او نه شتون يې د شارع له نظره برابر دی.

حرامه تقيه: په هغه ځای کي ده چې د تقيي پرېښودل، هيڅ ضرر (نه فوري او نه په راتلونکي کي ضرر) ونه لري. د حرامي تقيي ځيني مصداقونه د شيعه فقيهانو له نظره دا دي:

هغه ځای چې تقيه په دين کي د فساد او پکي د بدعت د داخلېدو سبب شي.

د شيعه فقيهانو د مشهور نظر په اساس هغه ځای چې د نورو د وینه بهېدو سبب شي؛ لکه هغه وخت چې يو کس مجبوره کږي چې يو مومن ووژني، که نه وي په خپله به ووژل شي. په دې بڼه کي د تقيي په پلمه او د ځان د حفاظت لپاره د هغه کس وژل جايز نه دی.

وضعي حکم:

یوه مسله چې فقیهانو د تقیې د وضعي حکم په اړه جاجولي دا ده چې آیا که یو عبادت د تقیې له مخې وشي، نو د تقیې له موقعیته له وتلو وروسته باید هغه عمل دوباره وکړی شي. د مثال په توګه په تګتف (په لمانځه کې د لاس لپاسه لاس کېښودل) عمل د اهل سنتو په نزد مستحب او د شيعه په نزد جایز نه دی. که مکلف، د تقیې له مخې، په لمانځه کې داسې عمل وکړي، ایا کله چې له تقیې ووځي باید دغه لمونځ دوباره وکړي؟

د شيعه فقیهانو د نظر په اساس په تقیې په عمل سره د شارع حکم ترسره شوی دی او نور یې دوباره کولو ته ضرورت نېشته. البته په لسمې پېړۍ کې شيعه فقیه محقق کرکي باوري دی چې یوازې د هغه عملونو د بیا کولو ضرورت نېشته چې د تقیې په روایتونو کې یې په صراحت سره نوم راغلی دی؛ لکه په تګتف سره لمونځ یا په اودس کې د پښو وینځل.

ادله او مستندات:

شيعه فقیهان د تقیې د جواز د ثابتولو لپاره په څلورو دلیلونو قران، روایتونه، اجماع او عقل استناد کوي:

قرآن:

تر ټولو مهم ایت چې فقیهانو د تقیې لپاره په هغه استناد کړی دی، د نحل سوري ۱۰۶ ایت دی: په دې ایت کې راغلي دي.

هغوي چې له اسلام راوړلو وروسته په خدای کافران شي او په خوبه او گروهني سره بې ديني په غېږ کې واخلي د خدای په قهر اخته او سخت عذاب یې په نصیب کيږي؛ خو د خدای قهر او عذاب هغوي ته نه رسيږي چې زړه یې په ایمان ټینګ وي؛ خو د شکنجې تر فشار لاندې یې مجبوره کړي چې په ژبه یو څه ووايي.

ډېرو شيعه او اهل سنتو مفسرانو د دغه ایت د شان نزول په اړه ويلي چې د عمار بن یاسر په اړه نازل شوی دی. عمار بن یاسر د مشرکانو تر شکنجې

لاندې مجبوره شو ځينې خبرې له اسلام او پېغمبره په برائت او بېزارۍ کې په خولې جاري کړي. ځينو گمان وکړ چې عمار کافر شوی دی. کله چې د عمار کیسه پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورسیده، وې فرمايل عمار له سر تر پښو په ايمان خړوب دی او توحيد يې له غوښې او وينې سره اخښلی دی. وروسته له دې چې عمار په ژړا پېغمبر ته راغی، پېغمبر ورته تسلي ورکړه او ورته يې سپارښتنه وکړه چې که بيا هم داسې سخت گېږ شو کولی شي د برائت او بېزارۍ څرگندونه وکړي.

فقيهانو همداراز د تقیې د جواز لپاره د غافر سوري په ۲۸ او د آل عمران سوري په ۲۸ ایتونو استناد کړی دی.

روایات:

د سيد محمدصادق روحانی او ناصر مکارم شیرازي په وينا هغه روايتونه چې په تقیې د عمل په جواز دلالت کوي متواتر دي.

دغه روايتونو په څو برخو وېشل کيږي:

هغه روايتونه چې دلالت کوي په دې چې تقیه د مومن ډال او ساتونکې ده؛ هغه روايتونه چې د لا دین لمن لا تقیة له څوک چې تقیه نه لري، دین نه لري» په شان وارد شوي دي؛

هغه روايتونه چې پکې تقیه له لویو فرایضو او د خدای او ولیانو په نزد يې د پېر محبوب او خوښ شي په توگه گڼل شوي ده.

هغه روايتونه چې د دې بنودنه کوي چې ځينو تېرو الهي پېغمبرانو هم په تقیې عمل کړی دی.

پر دغو روايتونو سربېره، فقيهانو له ځينو روايتونو لکه لاضرر روايتونو، د برائت او سب له روايتونو (هغه روايتونه چې د تقیې او د ځان د حفاظت لپاره له پېغمبر صلی الله علیه وسلم امامانو څخه د برائت او کرکې د اظهار او ورته بد ویلو په اړه راغلي) او رفع حدیث د تقیې د مشروعیت او پرې د عمل د جایزوالي لپاره استفاده کړي ده.

اجماع:

محقق گر کی ویلی دی چې شيعه فقيهان، په تقیې د عمل په جایزوا لي اجماع لري.

عقل:

په عقلي دلیل د فقیهانو استناد په دې شکل دی چې تقیه پر مهم شي د لا ډېر مهم شي د مخکې کولو له موردونو څخه ده. پر مهم شي د لا ډېر مهم شي مخکې کول عقلا ضروري دي؛ په دې بیان چې کله مکلف په یو وخت کې په دوو تکلیفونو او فریضو کې گېر وي او دواړه په یو وخت نه شي ترسره کولی، نو د عقل په حکم باید هغه عمل وکړي چې اهمیت او مصلحت یې زیات وي. د ضرر دفع کول او د سر او ځان حفاظت له هغو تکالیفو او فرایضو دی چې عقلا د عقیدې د ښکاره کولو په شان چارو باندې رجحان لري. نو تقیه د سر د حفاظت او د ضرر د دفع کولو لپاره عقلا واجبه ده.

له توريي سره د تقیې اړیکې:

د توريي مطلب دا دی چې ویونکی د یو لفظ له ویلو داسې معنا اراده کړي چې که څه هم له حقیقت سره مطابق ده، خو هدف یې د دغه لفظ له ویلو دا دی چې اورېدونکی یې د هغه معنی خلاف پوه شي. کله کله تقیه د توريي په چوکاټ کې ترسره کېږي او ویل کېږي چې دا تر ټولو ښه تقیه ده او تر څو چې امکان لري، ښه ده چې تقیه کوونکی توريه وکړي.

د بېلگې په توگه د حضرت یوسف د ورونو په کیسې کې چې کله د غنمو اخستلو لپاره هغه ته ورغلي وو، د قرآن د ایتونو له مخې، کله چې یوسف د هغوي بارونه وتړل، د دې لپاره چې بنیامین له ځان سره ایسار کړي، د دربار یو جام یې په پټه د هغوي په بار کې کېښوده او خپل ویندويي ته یې وویل: چغه کړي چې ای قافلي والو تاسو غله یئ. د ځینو روایتونو له مخې او په همدې اساس، د مفسرانو په باور، یوسف دلته یو مصلحت ته د رسېدلو لپاره تقیه وکړه او له توريي یې کار واخیست؛ په دې معنا چې د هغه مطلب

دا نه و چې پیمانې او جام مو غلا کړی دی؛ بلکې دا و چې تاسو وروڼو، یوسف له خپل پلاره پټ کړی او کوهي ته مو غورځولی دی.

د اهل سنتو نظر:

په الموسوعة الفقهية الكويتية کتاب (هغه موسوعه چې د اهل سنتو په فقه کې په ۴۵ ټوکو) کې داسې راغلي دي چې د اکثره اهل سنتو عالمانو له نظره، د ضرورت په موقعو کې؛ یعنې په هغه وخت کې چې د ټول کېدو یا د ازار او خورېدو او په کلي توګه د زیات ضرر وېره موجوده وي، د ضرر او تاوان د دفع کولو په اندازه تقیه جایزه ده.

هغوي د تقیې د جواز او مشروعیت د اثبات لپاره د آل عمران سوري په اتم او د نحل سوري په ۱۰۶ ایتونو سربېره په روایتونو هم استناد کړی دی.

د تقیې مخالف اسلامي مذهبونه

د اهل سنتو په مذهبونو کې وهابیان په تقیې د عمل کولو مخالفان او اعتراض کونکي دي او شیعیان د تقیې د منلو او پرې عمل کولو په وجه ملامتوي. په شیعیه مذهبونو کې هم زیدیه فرقه د تقیې مخالفه ده.

په تقیې باندې د ابن تیمیه او د هغه په پېروۍ د وهابیانو یو اعتراض دا دی چې تقیه یو ډول دروغ ویل او نفاق دی. په دې اعتراض په ځواب کې ویل شوي چې د تقیې معنا د نفاق له معنې سره پوره په تضاد کې او بل شان ده؛ ځکه چې نفاق د کفر او باطل پټول او د ایمان څرګندول دي؛ په داسې حال کې چې تقیه د ایمان پټول او د کفر څرګندول دي.

هغه رسالې او کتابونه چې په جدا توګه د تقیې په موضوع کې لیکل شوي دي ځینې یې دا دي:

➤ رسالة في النَّفْيَةِ: د محقق کرکي لنډ شان اثر دی، د تقیې د فقهي حکم په اړه چې د رسائل المحقق الكرکي په نوم یو کتاب کې برابر شوی دی، درې ټوکه دی او د تقیې رساله یې په دوهم ټوک کې چاپ شوې ده.

- رسالة في التَّقيَّة: د تقیې د حکم په باره کې د شیخ انصاري لیکنه ده. دا رساله له شیخ انصاري د څو نورو رسالو سره د رسائل فقیه په نوم کتاب کې چاپ شوې ده.
- التَّقیَّة: د امام خمیني په قلم د تقیې د فقهې احکامو په بیان کې یوه رساله ده. د دغه رسالې لیکوال د هغه له تدریسه وروسته، په ۱۳۷۳ ق کال کې لیکلې ده. دغه رساله له څو نورو رسالو سره د الرَّسَائِلُ الْعَشْرَةُ په نامه په یو ټوک کې چاپ شوې ده.
- تقیه از دیدگاه مذاهب و فرقه‌های اسلامی غیرشیعی: دا کتاب په عربي ژبه د ثامر هاشم العمیدي کتاب دی چې محمد صادق عارف په فارسي ژبه ژباړلی دی. په دې کې د تقیې په اړه د اهل سنتو د څلورگونو مذهبونو د مشهورو فقیهانو نظرونه جاجول شوي دي. د کتاب لیکوال په دې نظر دی چې اهل سنتو فقیهانو هم تقیه جایزه گنلې او د هغې د جواز لپاره یې د قرآن او سنت په ځینو دلیلونو استناد کړی دی.
- تقیه سپری برای مبارزه عمیق‌تر: دا کتاب ناصر مکارم شیرازي لیکلی دی. د دغه کتاب چورلیزونه دا دي: د تقیې د فقهې او اخلاقي اړخونو جاجول او موجودو پوښتنو او شبهو ته ځواب، د تقیې د لغوي او اصطلاحی معنا بیان، په بشري دینونو او د الهي انبیاوو په سیرت کې یې مخینه، د تقیې هدف او قرآني، روایي، کلامي، اخلاقي او فقهې اړخونه یې، او په دې اړه متداولو او دودو پوښتنو ته ځواب.

قمه زنی

قمه د تورې په څېر د جنگي آلاتو څخه ده چې دواړه خواوې يې تيرې او نرۍ دي. قمه زني د شيعه گانو د ماتمونو له جملې څخه شمېرل کيږي چې د عاشورا د ورځې په سهار د سور رنکه بيرغ په پورته کولو د تپلې او يو ډول ساز په غږولو د حيدر حيدر نعرې په کولو سره د تورې او چاقو (قمې) په وسيله په خپل بدن گوزارونه کوي تر څو يې له وجود څخه ويني وبهيري، دوی دا کار د امام حسين رضي الله عنه لپاره کوي. دا ډول کرڼه ځينو خرافات او په شيعه مذهب کې يو ډول توهين بللې ده، قمه زني له لسمې پيړۍ څخه په دې مذهب کې رايج شوي ده چې په ځينو هيوادونو لکه عراق، لبنان، هند، ايران، افغانستان... کې ترسره کيږي. ځينې يې بيا د عاشورا د ورځې د شعائر په توگه پېژني او وايي چې دا کرڼه د مذهب د لا مستحکم او غښتلی کيدو لپاره کوي. خو د دوی په مقابل کې ځينو په دې وجه حرام بللی چې بدن ته په کې ضرر رسيږي او بدن ته ضرر رسول نامشروع عمل دی.

سینه زنی (د سيني وهل)

په شيعه مذهب کې دا کرڼه د نوحه (هغه څه چې د ماتم په مراسمو کې ويل کيږي) په ويلو سره د خپلو لاسونو په واسطه په سيني گوزارونه کوي، د شيعه گانو په باور د سيني وهل د اسلام له پيل څخه رواج ده، دوی نقل کوي چې ځينو مسلمانو بنځو د پيغمبر صلی الله عليه وسلم له رحلت څخه وروسته په سر او سيني يې گوزارونه کول. د امام حسين له شهادت څخه وروسته زياتي کرڼې دود شوې چې يو له هغه څخه سینه وهل ده.

د دوی په نظر سینه وهل د ماتم او عزا سربيره يو ډول غم شريکي ده چې له امام حسين رضي الله عنه سره يې کوي. سینه وهل په عربو کې دود وه، ايران کې د شيعه مذهب د رسمي کيدلو سره د صفويانو پر وخت پرمختگ وکړ. سینه وهل مختلف ډولونه لري لومړی: په آرامه سره قوي گوزار چې په څو ثانيو کې يو ځل کيږي، دوهم: متوسط چې قوي گوزار ده خو دمه پکې کمه ده، دريم: گوزار يې آرامه ده خو پرلپسې وهل کيږي يعنې دمه

پکې نشته او څلورم ډول يې دوه ضربه درې ضربه او څلور ضربه يې چې د هرې دمې ترمنځ يې وخت لږ ده خو گوزار يې قوي ده.

ياده کړنه په مختلفو ځايونو کې په مختلفو طريقو سره تر سره کيږي، لکه د ايران په جنوب کې سینه و هونکې يوه حلقه جوړوي خپل چپ لاس د څنگ ملگري په ملا کې نيسي او په آرامه د نوحې ويلو سره خپله سینه وهي. همدارنگه د ايران په لارستان کې قطاري سینه وهل په خوزستان کې د سه سنگ او نورو ځايو کې په مختلف ډول سره سینه زني کوي.

يوه ډله شيعه علماء د کړنه مستحب عمل او ځينې حرام بولي. آيت الله خامنه ای او آيت الله شيرازي يې په هغه صورت کې صحيح نه بولي چې ځانونه پکې بربنډ کيږي په ځانگړې توگه په عامو ځايو کې او د بنځو په شتون کې ځکه دا بربنډتيا په ماتمونو کې مناسب او سم کار نه ده.

د شيعه گانو مهمې پيښې او ورځې

شيعه گان د کال په لړ کې داسې ورځې لري چې په ځينو کې وير او ځينو کې خوښي کوي. دا واقعي او ورځې عبارت دي له عاشورا، تاسوعا، اربعين، د زهراء اختر، د مېاهله آيت، د فاطمې ورځې، د محرم وير، د شعبان نيمايي، همایش شیرخوارگان حسینی، د نهروان، صفین او جمل جگړه. رمضان د غدير خم پيښه، د برات، جمعي او قدر شپې، عام الفيل او عام الحزن، د مکې فتحه، د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ميلاد، معراج او هجرت چې د ځينو پيښو او ورځو يادونه به ترې په لنډه توگه وکړو:

د محرم وير

شيعه گان د محرم مياشتې ماتم (وير) د دې لپاره کوي چې په دې مياشت کې حضرت حسين او د هغه ملگري د هجري قمري په يوشپيتم کال په کربلا کې په شهادت ورسېدل. دا ماتم د محرم په لومړۍ ورځ پېل کيږي او د عاشورا د ورځې په غرمه کې چې د محرم لسمه ده اوج (لوړې درجې) ته رسيږي، د دې ورځې په ماښام کې دا مراسم د شام غريبان يعني د بېوزلو ماښام په نوم دوام پيدا کوي. د محرم په ۱۲ دا مراسم د «سوم امام حسين»

په نامه ترسره کيږي. همداشان یاد مراسم د دې میاشتې په ۱۶ مه «هفتم امام حسین» په نامه او شلمه یې د اربعین په نامه ترسره کيږي.

د فاطمې ورځې

هغه ورځې دي؛ چې شيعه گان د بي بي فاطمې د شهادت (وفات) په مناسبت کې ماتم او وير کوي. د بي بي فاطمې رضي الله عنها د شهادت په اړه د جمادي الاول ۱۳ او جمادي الثاني ۳ دوه خبرې ډيرې مشهورې دي. د جمادي الاول له يوولسمې تر ديارلسمې ورځې پورې، لومړۍ فاطميه او د جمادي الثاني له دريمې څخه تر پنځمې ورځې پورې دوهم فاطميه بلل کيږي. د فاطمې ورځې په جريان کې، په ځينو هيوادونو لکه ايران، عراق پاکستان او آذربايجان کې به ويری (ماتم) غونډې جوړيږي.

اربعين

اربعين چې لفظي معنی يې څلويښتمه ده، د شيعه مذهب هغه مراسم دي چې د عاشورا څخه څلويښت ورځې وروسته د صفر میاشتې په شلمه ترسره کيږي. کله چې حسين رضي الله عنه او د هغه ۷۱ تنه ملگري د کربلا په جگړه کې د عبدالله بن زياد د پوځ له خوا شهيدان شول. اوس د هماغه وخت راهيسې څلويښت ورځې وروسته (د صفر په شلمې نيټې) يو لوی شمير شيعه گان کربلا ته ځي او په نړۍ کې د تگ راتگ ترټولو لوی مراسم جوړوي. د اربعين باره کې د ايران مذهبي مشر علي خامنه اي وايي: په دې وروستيو کلونو کې يوه بي مخينه او بي ساري پدیده هم راڅرگنده شوې ده او هغه کربلا ته پياده تلل دي. دا حرکت د مينې او ايمان حرکت دی. موږ هم دغه حرکت ته له لرې څخه گورو او له هغو کسانو سره غېږه (د هغو سره خوښي) کوو چې دا بريالۍ وموندله او دا حرکت يې ترسره کړ. په دغې پياده تگ کې د برخه اخيستونکو شمير، احصايې له مخې ۱۲ تر ۲۰ مليون ترمنځ کې دي. صدام حسين واکمنۍ پرمهال، په اربعين مراسمو باندې بنديزونه ولگول شول، خو په ۲۰۰۳ ميلادي کال کې د بعث گوند په سقوط سره، دغه مراسم بيرته را ژوندی شول او هرکال

د عراقي شيعه گانو سربيره، د نورو هيوادونو شيعه گان، په ځانگړي توگه د ايران خلک هم د اربعين په لاريون کې برخه اخلي.

تاسوعا

د محرم د مياشتې نهمه د تاسوعا په نوم يادېږي. په دې ورځ د عبيدالله ابن زياد په مشرۍ يو سمبال لښکر له کوفي څخه کربلا ته داخل او شمرد ابن زياد ليک له ځان سره راوړ. د شام لښکر حسين عليه سلام کمزوری وگانه او دا سې يې وگڼله، چې عراقيان به ورسره مرسته ونه کړي. په دې ورځ حسين رضي الله عنه او ملگري يې په کربلا کې کلابند او د شام لښکر د هغه د وژلو لپار راغونډ شول. پر حضرت حسين او يارانو يې اوبه او خوراکي توکي بند شول او پوهيده، چې نور؛ نو ژوندي نه پاتې کيږي، د دېمن له لښکر څخه يې يوه ورځ نور وخت هم وغوښت. عمر بن سعد د امام حسين رضي الله غوښتنه ومنله او هغه ته يې پيغام ورکړ، چې يوه شپه وخت يې ورکړی، خو که سبا يې د امير اطاعت ونه کړ؛ نو ښه به درته نه وي. د همدې ورځې په مازيگر امام حسين د يوې خطبې په لوستلو له ملگرو سره خپله وفاداري اعلان او تر سهاره پورې ټولو عبادت او صبر څرگند کړ.

عاشورا

د گران رسول داحاديثو او د اسلامي پوهانو د ليکنو پر بنسټ د عاشورا ورځ يوه مبارکه ورځ ده، چې له اسلام نه مخکې د جاهليت عربو او د يهود يانو په نزد هم د يوې سپيڅلې ورځې په نوم پېژندل کېدله او دوی به په دې ورځ کې روژه نېوله. د لغت پوهانو د تحليل پر بنسټ د عاشورا کلمه له (عشر) نه لکه څرنګه، چې د تاسوعا کلمه له (تسع) څخه مشتق دی، اخېستل شوې او مانا يې (لسمه) ده، چې له هغه نه مراد د محرم د مياشتې لسمه نېټه ده، شيعه گانو ته دا ورځ ځکه مهمه ده چې په کې حضرت امام حسين او د هغه نور ۷۲ تنه ملگري د کربلا په دښته کې د يزيديانو له خوا په مظلومانه توګه، په شهادت ورسېدل. د رواياتو له مخې، په دې ورځ حضرت نوح عليه السلام له سيلاب نه خلاصون وموند، همدا راز حضرت

ابراهيم عليه السلام خدای تعالی د نمرودیانو له اور نه بچ کړ. د یو بل روایت له مخې، د حضرت یعقوب علیه السلام د سترگو وړوندوالی هم په همدې ورځ لېږي او هغه د حضرت یوسف علیه السلام وصال ته ورسېد. لوی خدای حل جلاله حضرت ایوب علیه السلام ته، هم په همدې ورځ، چې ډېر سخت ناروغ و، روغتیا ورپه برخه کړه، تر ټولو مهمه پېښه، چې په هکله یې ډېر روایتونه راغلي، هغه د فرعون له شره او ضرره د حضرت موسی علیه السلام او د هغه د قوم بني اسرائیلو خلاصون دی، چې په ترڅ کې یې لوی خدای فرعون د نیل په سیند کې ډوب او بشریت یې د تل لپاره له بدیو او ناراوو نه و ژغوره، له دې نه اخوا حضرت عیسی علیه السلام هم په همدې ورځ آسمان ته پورته شو او عروج یې وکړ.

د مباحلي آیت

د نجران له مسیحیانو سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم مباحله د اسلام د لومړیو وختونو له پېښو څخه ده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د بلنې د حقانیت نښه ګڼل کیږي. دا پېښه همداراز په مباحلي کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملګرو حضرت علي رضي الله عنه، بي بي فاطمه رضي الله عنها او حسنینو رضي الله عنهما په فضیلت دلالت کوي. د آل عمران سوري ۶۱ ایت د مباحلي د پېښې خبره کړې او د مباحلي په ایت مشهور دی. شیعیان باوري دي چې د مباحلي په ایت کې حضرت علي د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نفس او ځان په توګه ګڼل شوی او له دې امله دا ایت د حضرت علي رضي الله عنه له فضایلو ګڼي. دا پېښه په شيعه او سني کتابونو کې نقل شوې ده. د سرچینو له مخې پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نجران له مسیحیانو سره له مناظرې او د هغوی د ایمان له نه راوړلو وروسته، د مباحلي وړاندیز وکړ او هغوی ومانه؛ خو په ټاکلې ورځ مسیحیانو د دې خبرې له کتلو وروسته چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل د کورنۍ غړي له ځان سره راوستي دي، له مباحلي ډډه وکړه. مباحله د حقانیت د اثبات لپاره له خدایه د لعن او ښېرو غوښتنه ده او د دوو لورو تر مینځ کیږي چې هر یو یې د حقانیت ادعا لري. د دغه پېښې د واقع کېدو د

ورځي او کال په اړه مختلف نظرونه موجود دي. مشهور تاريخ ليکونکي هغه لسم قمري کال گڼي.

د پېښې شرحه:

د مېاهلي په پېښه کې نجران د مسيحيانو لوي پاپ « که محمد په حقه نه وای، له خپلو ډېرو خوږو او نژدې کسانو سره به نه راتله او که له مونږ سره مېاهله وکړي مخکې له دې چې کال تېر شي په ځمکه به یو نصراني هم پاتې نه شي.» په بل روایت، زه داسې مخونه وینم چې که له خدایه وغواړي چې یو غر له ځایه لرې کړي، ضرور به لرې شي. نو مېاهله مه «. کوی گڼي هلاک به شی او یو نصراني به هم د ځمکې په مخ پاتې نه شي د اسلام پېغمبر صلی الله علیه وسلم د نړۍ د حکومتونو له مشرانو سره له خط و کتابت سره په یو وخت، د نجران اسقف (پاپ) ته یو لیک ولیکه او د نجران استوگن یې د اسلام دین منلو ته وبلل. یو شمېر کسان د نجران د مسيحيانو په استازیتوب مدینې ته لاړل او په مسجد النبی کې یې له پېغمبر اکرم صلی الله علیه وسلم سره کتنه وکړه. پېغمبر د ځان له معرفي کولو وروسته حضرت عیسی علیه السلام د خدای یو بنده وباله. هغوي ونه منل او له پلاره پرته د عیسی علیه السلام زېږېدل یې د هغه په خدایوالي دلیل وگاڼه. د خپلو عقیدو په حقانیت د دواړو لورو له ټینګاره وروسته، فیصله دا وشوه چې مساله د مېاهلي له لارې ختمه کړي. له دې امله وټاکل شوه چې د هغه ورځې په سبا، ټول د مدینې له ښاره بهر په صحرا کې د مېاهلي لپاره تیار شي. د مېاهلي د ورځې په سهار، پېغمبر صلی الله علیه وسلم له حضرت علي رضي الله عنه، بي بي فاطمه رضي الله عنها او حسنینو رضي الله عنهما سره له مدینې ووته. کله چې مسيحيانو ولیدل چې پېغمبر له خپلو ډېرو خوږو او نژدې کسانو سره د مېاهلي لپاره راغلی او د پېغمبرانو په شان د مېاهلي لپاره په دوو زنگونو ناست دی، له مېاهلي تېر شول او د مصالحې غوښتنه یې وکړه. پېغمبر هم د جزیې د ورکولو په شرط د هغوي له غوښتنې سره موافقه وکړه. نجران ته د نصارو له ستنېدو وروسته، د استول شوي پلاوي دوه مشران له ډالیو سره پېغمبر صلی الله علیه وسلم ته ورغلل او مسلمان شول. اهل سنت مفسر فخر رازي (وفات ۶۰۶ق) ویلي دي چې

مفسران او محدثان په دې پېښه یو نظر لري. د مېاهلي ایت د آل عمران سوري ۶۱ ایت دی چې د مېاهلي واقعي ته اشاره لري: (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَذِبِينَ). [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ: ۶۱]

ژباړه: تا ته ددې علم له راتګ څخه وروسته، که اوس څوک پدې باب ستا سره جګړه وکړي نو [ای محمده!] ورته ووايه: "راځی! هم به موږ او تاسې په خپله راشو؛ او هم به خپلي کورنۍ (زامن، لوني او ښځې) راولو او د خدای په وړاندي به دُعا وکړو چې که هر څوک درواغجن وي، پر هغه دي د خدای لعنت وي.

د شيعه عالم قاضي نور الله شوشتری په وينا، مفسران د نظر اتفاق لري چې د مېاهلي په ایت کې «ابنائنا» (خپل بچيان) حسن او حسين «نساننا» فاطمه ته اشاره او «انفسنا» حضرت علي ته اشاره شوې ده. همداراز علامه مجلسي هغه حديثونه چې په دې دلالت کوي چې د مېاهلي آیت د ال عباس په شان کې نازل شوی، متواتر ګڼلې دي. په احقاق الحق کتاب کې (تالیف ۱۴۰۱ق) د اهل سنتو کابو شپېته سرچینې ذکر شوي دا جوتوي چې مېاهله ایت د دغه کسانو په باره کې نازل شوی دی. پيغمبر صلی الله عليه وسلم: «قسم په هغه خدای چې زما ځان يې د قدرت په ولکه کې دی، چې د اهل نجران هلاکت نږدې شوی و او که له ما سره يې مېاهله کړی وای، ټول به په شادوگانو او خنزيرانو مسخ شوي وو او دا ټوله وادي به ورته اور شوې وه او سوزېدلې به وو او حق تعالی به ټول اهل نجران تباہ کړي وو او حتی د دوي په ونې به يو مارغه هم نه و پاتې شوی او ټول نصارا به په يو کال کې مړه شوي وو.

عبدالزهره(د زهراء اختر)

دغه ورځ چې د ربیع الاول نهمه ده، شيعه ګان ورته عبدالزهره(د زهراء اختر) وايي د عمر رضي الله عنه د شهادت په مناسبت يې ترسره کوي، یاد جشن د صفویانو له واکمنۍ څخه پیل شو، خو کله چې په ایران کې اسلامي انقلاب راغی د روح الله خميني له لوري يې مخه ونيول شوه، د شيعه ګانو

په ځينو ځايونو کې په خاص ډول ترسره کيږي، په دې وروستيو کلونو کې د ځينو مراجعو له لورې يې په ښکاره ډول د ترسره کيدو مخنيوی شوی ده، ځينې شيعه گان د دې اختر د ترسره کيدو مخالف او ځينې يې موافق دي.

د شعبان نيمايي (نيمه شعبان)

د شعبان مياشتې پنځلسمه شپه چې مونږ ورته د برات شپه وايو د شيعه گانو د دولسم امام (مهدي) د پيدايښت شپه ده، د دوی په اند ياده شپه د قدر له شپې وروسته له قدرمنو شپو څخه حسابيږي، په دې شپه کې ډول ډول مذهبي کړنې ترسره کوي لکه غسل، لمونځونه او دعاوې کول او داسې نور.. په ايران کې د جمران جومات او په عراق کې کربلا هغه ځايونو دي چې په دې شپه کې سره شيعه گان پکې را ټوليږي، د ۱۳۵۷ ش کال له انقلاب وروسته د شعبان ۱۵ ورځ په ايران کې رسمي رخصتي اعلان شوه.

همایش شیرخوارگان حسینی (د حسيني ماشومانو راتوليدنه)

دا مراسم دي د هغو ماشومانو په ياد کې ترسره کيږي چې د عاشورا په ورځ ووژل شول، د افغانستان په شمول ايران، هند، پاکستان، عراق، بحرين کې د محرم مياشت په لومړۍ هفته ترسره کيږي.

افغانستان ته د شيعه مذهب راتگ

په افغانستان کې د شيعه مذهب د راتگ او د هغې د خپريدو په اړه اختلاف شته او دلته يې په اړه دوه اساسي نظريې ذکر کوو:

لومړۍ: د صفويانو په دوره کې د شيعه مذهب راتگ: ځينې په دې اند دي چې شيعه مذهب افغانستان ته د صفوي واکمنۍ په دوره کې او په تېره بيا د شاه عباس د واکمنۍ پر مهال داخل شو. دا نظريه لومړۍ ځل په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د وامبري^(۱) لخوا وړاندې شوه. هغه د هزاره گانو د شيعه کيدو په اړه داسې وايي: "شاه عباس دوی مجبور کړل چې شيعه مذهب ومنې." څه موده وروسته شرمين^(۲) هم ورته نظريه وړاندې کړه: ↓

۱- انگریز تاریخپوه

۲- ایرانی تاریخپوه

«شیعه مذهب یوازي د لويديځ له لاري هزاره گانو ته داخلیدلی شي، له ایران څخه چې په اسلامي نړۍ کې یوازینی مهم شیعه ملت دی. هزاره گان لکه د پارسیانو په څیر دولس شیعه گان دي... تر هغه وخته پورې چې د صفویانو تر ظهور پورې شیعه د دولت مذهب نه و جوړ شوی او ایرانیانو هم په بشپړ ډول هغه نه دی منلی... په دې توګه دې نتیجې ته رسیږو چې شیعه مذهب لږ وروسته د صفویانو ظهور، یعنی د شپاړسمې پیړۍ په شاوخوا کې یا له هغه وروسته، د زریزې په منځ کې یې لاره پیدا کړه.

داسې دلایل شته چې پر بنسټ یې ویلای شو: شیعه په ایران کې له رسمي کېدو مخکې په افغانستان کې د پام وړ شتون درلود، که څه هم په ایران کې د صفوي سلطنت ظهور یې له شکه د هغې په پراختیا کې رول درلود:

شیخ صدوق ابن بابویه چې د قم له سترو شیعه عالمانو څخه دی، په شیعه گانو باندې د حکومت د سخت فشار له امله په قم کې ژوند کول ورته ستونزمن شول او د بلخ ولایت یوه کلي ته هجرت وکړ. د هغه ځای اوسیدونکي ټول شیعه وو، او شیعه گانو د هغه تود هرکلی وکړ او له هغه څخه یې وغوښتل چې د فقهې کتاب ولیکي. په همدې کلي کې یې خپل مهم او مشهور کتاب من لا یحضره الفقیه هم لیکلی دی.

د شاه عباس د زمانې یو له معتبرو تاریخي اثارو څخه د عباسي واکمنانو د تاریخ کتاب دی چې د اسکندر بیګ ترکمن له خوا لیکل شوی دی چې په افغانستان کې د صفویانو له دورې مخکې شیعه گان موجود وو. هزاره گان د شاه عباس له وخته مخکې شیعه وو. د دین محمد خان ازبک تر قوماندې لاندې دوه یا درې زره هزاره پوځیان د شاه عباس د پوځ پر ضد جنگېدل.

دوهم: ځینې شیعه گان په دې اند دي چې افغانستان ته شیعه مذهب د اسلام د راتګ سره یو ځای راغلی ده.

د دې نظریې له مخې په هزاره جات کې د شیعه گانو ظهور د حضرت علي کرم الله وجهه له پاچاهۍ سره تړاو لري. د ده د خلافت په زمانه کې د غور خلکو (په هزاره جاتو) اسلام قبول کړ او حضرت علي رضي الله عنه

د غور مشر ته بیرغ ور واستاوه او هغه یې د همدې غره د امیر په توګه وساتلو. په دې توګه د غور د خلکو په زړونو کې د پیغمبر اکرم د کورنۍ مینه ټینګه شوه.

په افغانستان کې شیعه مذهب

د افغانستان شیعه ګان د نفوسو له نظره د افغانستان د خلکو دوهم مذهب ګڼل کیږي او د افغانستان شیعه ګان لکه څرنګه مو چې مخکې یادونه ترې وکړه په دوو فرقو ویشل شوي دي:

✓ جعفري شیعه مذهب

✓ د اسماعیلیه شیعه مذهب

اسماعیلي شیعه ګان ډېر لږ دي او په "بدخشان" کې ژوند کوي. د شیعه ګانو اصلي نفوس له دولس امامیه شیعه ګانو څخه دی چې له هزاره، قزلباش، سیدانو، څخه جوړ شوي دي. شیعه ګان په فارسي ژبه خبرې کوي او د شیعه ګانو اصلي نفوس هزاره ګان دي، له همدې امله په افغانستان کې شیعه د هزاره مترادف دی.

د شیعه نفوس په اړه، ډیری نظرونه شتون لري. د دې لامل د یوه ځواکمن مرکزي حکومت نشتوالی دی چې وکولای شي له قومي او نژادي فشارونو او نفوذ څخه په خپلواکه توګه عمل وکړي او هم د دې کار لپاره روزل شوي پرسونل او اړین تجهیزات چمتو کړي.

د افغانستان شیعه ګان چې د دې هېواد لس سلنه برخه جوړوي د پرله پسې جګړو او سیاسي بې ثباتۍ له امله د دې کار زمینه نه ده برابره شوې. دا د دې لامل شوې چې جعلي او پخپله جوړ شوي احصایې سره ډلې په قصدي ډول د شیعه مذهب د نفوس احصایې بدل کړي او شرایط د دوی په ګټه بدل کړي.

دا چې د شیعه ګانو ځینې مشران لکه محقق، خلیلي او دانش... د واګ او دولت ترې دي. شیعه (هزاره) نړۍ ته د یو مظلوم او د دولت له امتیازاتو څخه محروم قوم ور معرفي کړي او له غریبانو په ځانګړي ډول امریکا

څخه امتيازات ترلاسه کړي، له رښتيا او حقيقت څخه لرې په ډول ډول
تبليغاتو او پروپاگانډو لاس پورې کړ.

دوی وايي چې په ۲۰۱۱ ميلادي کال کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د
آريانا دايره المعارف بيا کتنه او بيا چاپ کړه، چې په هغه کې د شيعه
مذهب د وگړو سلنه په قصدي ډول د کوم معقول دليل له ذکر کولو پرته
دېره کمه شوې وه. په افغانستان کې په ۱۲۷۲ هجري شمسي کال کې د
شيعه گانو له لوی نسل وژني مخکې، هزاره گان په افغانستان کې يو له
سترو توکميزو او مذهبي ډلو څخه وو، چې تر ۱۹مې پېړۍ پورې د هېواد
د ټول نفوس نږدې ۶۷٪ برخه جوړوي. مگر په ۱۸۹۳ ميلادي کال کې
د دوی نيمايي نفوس په ډله ايزه توگه ووژل شو. د افغانستان د ډيموگرافي
په اړه د خپلواکي او هر اړخيزې څيړنې له مخې چې له ۲۰۰۶ کال
راهيسې د کولمبيا پوهنتون د نړيوالو اړيکو په پوهنځي کې ترسره شوې
ده، د افغانستان ۲۵ سلنه نفوس جعفري شيعه گان او ۴,۵ سلنه اسماعيليه
شيعه گان دي.

چې دا له حقيقت څخه لرې يا په عامه اصطلاح هوايي خبرې دي. د شيعه
يا هزاره ډلې اصلي او دقيق شمير په افغانستان کې ۱۰٪ ده.

هزاره گان په افغانستان کې د شيعه گانو تر ټولو لوی نفوس تشکيلوي
قزلباش، سادات همدارنگه بلوچ، تاجک او پښتانه اقليتونه هم د شيعه مذهب
پيروې کوي.

په افغانستان کې شيعه مذهب هيڅکله په اساسي قانون کې نه دی پېژندل
شوی او د هيواد يوازينی رسمي دين حنفي دی.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library